

En fenomenologisk studie om hvordan den yngre generasjonen i Telemark oppfatter og opplever hverdagsrasisme

Susanne Grefsrud Apalnes

Masteroppgave i Sosiologi
Våren 2022

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitet i Oslo

Sammendrag

Denne masteroppgaven i sosiologi handler om hvordan unge i Telemark opplever og oppfatter fenomenet hverdagsrasisme. Problemstillingen for oppgaven er *hvordan oppleves og oppfattes hverdagsrasisme blant unge i Telemark*, med forskningsspørsmålene: (1) Hvordan **opplever** unge med synlig minoritetsbakgrunn hverdagsrasisme i Telemark og (2) Hvordan **oppfatter** den generelle unge befolkningen i Telemark hverdagsrasisme. For å besvare denne problemstillingen har jeg benyttet kvalitative metoder og en fenomenologisk tilnærming for å forsøke å besvare hvilken betydning fenomenet hverdagsrasisme har. Problemstillingen består av to deler for å forsøke å adskille to ulike perspektiver på fenomenet, ved å skille mellom dem som kan oppleve hverdagsrasisme og dem som kan utøve den. For å besvare forskningsspørsmål 1 har jeg utført fire dybdeintervjuer med kvinner i aldersgruppen 18-25 som har tilknytning til nasjonalitetene somalisk, eritreisk og latin amerikansk, men som er født i Norge eller kommet til Norge før fylte 5 år. For å besvare forskningsspørsmål 2 har jeg utført fem fokusgrupper med 24 unge med blandet kjønn i aldersgruppen 18-25 fra fem ulike byer og bygder i Telemark. Deltakerne til fokusgruppene er heterogene grupper med ulik nasjonalitet, religion og kulturell tilhørighet. Jeg valgte å utføre en geografisk avgrensning til Telemark som en del av distrikt Norge, fordi det finnes lite forskning om utbredelsen av rasisme i den mer rurale konteksten. De to metodene supplerer hverandre for å skape et helhetlig bilde og innsikt i hvordan unge anser hverdagsrasisme i Telemark.

Det teoretiske rammeverket jeg støtter meg opp mot er Philomena Essed sine teorier om hverdagsrasisme fra 1991 og Eduardo Bonilla-Silva sine teorier om fargeblind rasisme som originalt ble utgitt 2003, men jeg benytter meg av hans siste utgivelse fra 2022. Jeg fokuserer mest på kategoriseringsmekanismer og sosial konstruktivisme innenfor teoriene om hverdagsrasisme. Samt rammene for abstrakt liberalisme, naturalisering og minimering av rasisme innenfor teoriene om fargeblind rasisme. Dette er for å forklare hovedfunnene mine godt i lys av hverdagsrasisme, de viktigste funnene fra empirien som ble samlet inn til denne oppgaven er følgende:

1. Hverdagsrasisme i Telemark kommer som oftest til uttrykk som kommentarer om hvor noen «egentlig» kommer fra eller bruk av n-ordet i alle aldersgrupper
2. Offentlig transport er en arena for rasisme

3. Unge har fordommer om at det finnes flere rasistiske holdninger hos eldre og i bygdemiljøer
4. Unge med synlig minoritetsbakgrunn opplever ofte lave forventninger om språk og ferdigheter
5. Alle deltakere i de ulike byene og bygdene ønsker å vise respekt for kulturforskjeller

Ved å bruke de sentrale elementene fra det teoretiske rammeverket jeg benytter meg av og hovedfunnene fra empirien er dette mine hovedargumenter som jeg forsøker å forsvare i en analyse og diskusjon:

1. Gjentakende kollektiv og negativ samhandling om en gruppe kan skape strukturell rasisme i form av hverdagsrasisme
2. Unge med minoritetsbakgrunn kan ofte oppleve lave forventninger om språk og ferdigheter i nye situasjoner, som kan bidra til en adskillelse mellom minoritet og majoritet
3. Diskusjon om hvordan vi ser, snakker om og erkjenner multikulturalitet påvirker dynamikken mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen

Jeg konkluder med at det finnes en del rasisme i Telemark, men i en subtil og skjult form som gjør det vanskelig å konkretisere når, hvor og av hvem hverdagsrasisme foregår. For å unngå hverdagsrasisme må vi derfor snakke mer om kulturforskjeller, rasisme og betydningen av nasjonalitet for å produsere mer kunnskap slik at vi baserer våre holdninger og oppfatninger på noe vi vet fremfor fordommer som vi tror vi vet noe om.

Forord

Da var dagen kommet for innleveringen av min masteroppgave og avslutningen på epoken som student. Jeg kan snart kalle meg selv for en ferdigutdannet sosiolog og vende snuten ut mot verden. Det har vært en lærerik prosess for meg, både med opp og nedturer. I den forbindelse vil jeg bruke noe plass her til å vise min takknemlighet for viktige aktører i denne prosessen.

Først og fremst vil jeg sende et stort takk til mine 28 informanter som takket ja og viste engasjement for å delta på dette prosjektet. Jeg setter enormt stort pris på tiltroen og tilliten dere viste meg, og deres refleksjoner rundt temaet hverdagsrasisme som kan være vanskelig å snakke om. Uten dere hadde ikke denne oppgaven vært mulig å skrive.

Jeg vil takke min gode veileder Aaron Ponce, som har hjulpet meg med både frustrasjon over utfordringer og glede over nye oppdagelser. Du har hjulpet meg opp igjen fra mine nedturer og vært en viktig støttespiller i denne prosessen. Jeg vil også takke deg for tålmodigheten du har vist med sene mailer og kombinerings av møtetider med seminarer, siden jeg ikke har bodd på studiestedet mens jeg har skrevet denne oppgaven. Takk for samarbeidet!

Jeg vil også rose og gi en jubel til alle mine medstudenter for at vi har mestret å fullføre et masterprogram under en pandemi. Vi har støttet hverandre og gitt både ris og ros i en krevende tid som student, jeg vil dermed gi dere et stort takk for denne gjensidige støtten.

Til slutt vil jeg takke venner og familie for å ha sådd tro i min tvil og hatt tro på min akademiske reise. For alle støttende ord over en kaffekopp og heiarop på side linjen. Dere har vært en utrolig god støtte gjennom min reise som student.

Tusen takk!

Susanne Apalnes,

Porsgrunn, Mai 2022

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 <i>Hvorfor er det viktig å snakke om hverdagsrasisme i dag?</i>	2
1.2 <i>Tidligere forskning om begrepet «rasisme» i Norge</i>	5
2 Teori	7
2.1 Hva er hverdagsrasisme?	8
2.1.1 <i>Sosiale medier</i>	9
2.1.2 <i>Kategoriseringsmekanismer</i>	10
2.1.3 <i>Hvordan dannes underbevisste rasistiske holdninger?</i>	12
2.1.4 <i>Hvordan kommer hverdagsrasisme til uttrykk?</i>	16
2.1.5 <i>Mikroagresjoner</i>	17
2.2 Fargeblind rasisme – et mer moderne perspektiv	18
3 Metode	20
3.1 <i>En fenomenologisk tilnærming</i>	21
3.2 <i>Dybdeintervju</i>	22
3.2.1 <i>Utvalg og rekruttering</i>	22
3.2.2 <i>Utførelse av dybdeintervjuene</i>	23
3.3 <i>Fokusgruppe</i>	24
3.3.1 <i>Utvalg og rekruttering</i>	25
3.3.2 <i>Utførelse av fokusgruppene</i>	25
3.4 <i>Forskerrolle</i>	26
3.5 <i>Anonymitet, informert samtykke og sikkerhet</i>	27
3.6 <i>Transkribering og koding</i>	29
3.7 <i>Analyse</i>	30
3.8 <i>Validitet og reliabilitet</i>	31
3.9 <i>Refleksjoner</i>	32
4 Analyse med diskusjon	33
4.1 Del 1: Negativ kollektiv samhandling kan skape strukturell rasisme	34
4.1.1 <i>Hvordan kommer hverdagsrasisme til uttrykk i Telemark?</i>	35
4.1.1.1 <i>Mikroagresjoner</i>	36
4.1.1.2 <i>Hvor kommer du «egentlig» fra?</i>	38
4.1.1.3 <i>Bruk av ordet «neger»</i>	40

4.1.2 Sosiale arenaer for hverdagsrasisme	48
4.1.2.1 Offentlig transport som arena for rasisme	49
4.1.2.1 Mer rasisme i bygdene eller fordommer mot bygdefolk?	53
4.1.3 Oppsummering om hvordan hverdagsrasisme kan dannes i strukturelle prosesser ...	54
4.2 Del 2: Forventninger om språk og ferdigheter	57
4.2.1 Forventninger om språk.....	58
4.2.2 Forventninger om ferdigheter	60
4.2.6 Oppsummering og refleksjon.....	61
4.3 Del 3: Avsluttende diskusjon	62
4.3.1 Hvordan ser vi på rasisme i Telemark?	63
4.3.2 Hvordan snakker vi om rasisme?	65
4.3.3 Erkjennelse av multikulturalitet og ulikhetsskapende mekanismer.....	67
4.3.4 Konsekvenser av hverdagsrasisme	70
5 Konklusjon	72
Videre forskning	75
6 Referanser	76
7 Vedlegg	81
1.1 Intervjuguide til dybdeintervjuene.....	81
1.2 Intervjuguide til fokusgrupper.....	85
1.3 Informasjonsskriv for dybdeintervjuene	87
1.3 Informasjonsskriv for fokusgruppene	91

1 Innledning

Denne masteroppgaven i sosiologi handler om hvordan unge i Telemark opplever og oppfatter fenomenet hverdagsrasisme. Problemstillingen for oppgaven er dermed: *hvordan opplever og oppfatter den yngre generasjonen i Telemark hverdagsrasisme*, med forskningsspørsmålene:

1. Hvordan **opplever** unge med synlig minoritetsbakgrunn hverdagsrasisme i Telemark
2. Hvordan **oppfatter** den generelle unge befolkningen i Telemark hverdagsrasisme

Jeg adskiller problemstillingen i to deler for å forsøke å fremstille to ulike perspektiver på fenomenet hverdagsrasisme, ved å skille mellom dem som kan oppleve hverdagsrasisme og dem som kan utøve den. I mediebildet de siste årene har flere unge med synlig minoritetsbakgrunn uttrykt at de opplever et «oss og dem», et skille mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen. Dette er noe av min motivasjon for å skrive om dette temaet. Større deler av forskningsmaterialet og uttalelser om rasisme er som oftest fra storbyer som Oslo, Trondheim og Stavanger eller utlandet. Det er utført svært lite forskning om rasisme i distrikt Norge. Mitt bidrag til feltet vil dermed være å undersøke fenomenet i en mer rural kontekst som Telemark. For å kunne si noe om temaet i denne konteksten og svare på problemstillingen har jeg utført fire dybdeintervjuer og fem fokusgrupper. Dybdeintervjuene ble utført for å lære mer om opplevelser av hverdagsrasisme blant unge med en synlig minoritetsbakgrunn. Videre i oppgaven kommer jeg til å skille mellom synlig og ikke-synlig minoritetsbakgrunn som avhenger av om individene har mørk hudfarge eller ikke. Fokusgruppene bestod både av unge med majoritets- og minoritetsbakgrunn for å inkludere ulike perspektiver til å kunne diskutere hvordan de oppfatter problematikken. Først og fremst vil jeg forklare bakgrunnen for temaet og hvorfor det er viktig å snakke om hverdagsrasisme i 2022.

1.1 Hvorfor er det viktig å snakke om hverdagsrasisme i dag?

Den amerikanske frigjøringsbevegelsen Black Lives Matter (BLM) har kjempet imot «white supremacy»¹ og strukturell rasisme siden 2013 (BlackLivesMatter u.d.). De har siden den tid jobbet for frigjøring og rettferdighet for svarte² i USA, grunnet en lang historie med undertrykkelse av svarte under Jim Crow lovene, apartheid og slavehandelen, men også strukturell rasisme i nyere tid (BlackLivesMatter u.d.). Flere større aviser har omtalt tematikken i nyere tid, men New York Times oppsummerte situasjonen godt (Buchanan, Bui og K. Patel 2020). De forklarte det som at det har foregått flere hendelser hvor minoriteter systematisk møter flere ulemper enn majoriteten i statlige systemer som utdanning og arbeidsmarkedet. Samtidig som flere kan rapportere hendelser hvor politiet har utført vold grunnet mindre lovbrudd eller kun antakelser om lovbrudd, noen har blitt hardt skadet, mens andre har mistet livet (Buchanan m.fl. 2020). Hendelsen kan senere ikke forklares med en annen faktor enn at den rammede hadde minoritetsbakgrunn. Med grunnlag i at slike hendelser har skjedd hyppig oppfattes det av mange som strukturell rasisme utført av politiet. Det var først i 2020 alle visste hva Black Lives Matter-bevegelsen var, og fikk øynene opp for hva som faktisk foregikk i ett av verdens største land.

25.mai.2020 ble George Floyd drept av politiet i Minneapolis, vitner filmet hendelsen og videoen av drapet ble delt over hele verden (Hill m.fl. 2020). På dette tidspunktet hadde amerikanerne fått nok, samtidig som resten av verden ble oppskaket av denne nye kunnskapen og kunne kjenne seg igjen i sitt eget land. Ukene etter samlet rundt en halv million mennesker seg hver dag i de fleste delstater i USA, for å demonstrere og protestere mot det som nylig hadde skjedd, men også den langvarige rasismen som hadde foregått i alt for lang tid (Buchanan m.fl. 2020).

Det ekstraordinære med alle disse demonstrasjonene, var at svarte og hvite stod sammen for å demonstrere for frihet og rettferdighet for absolutt alle. I USA hadde de ikke opplevd en slik oppslutning tidligere, hvor en stor andel mennesker som ikke hadde demonstrert før engasjerte seg i en politisk sak (Buchanan m.fl. 2020). Slagkraften i protestene ble dermed stor, i ukene etter drapet ble blant annet flere tidligere nyhetssaker om politivold mot svarte i

---

¹ «White supremacy» er troen på at den hvite rasen er overlegen andre raser og burde dominere over dem.

² Jeg referer her til «blacks» på engelsk, men anerkjenner diskusjonen om vi skal bruke mørk, svart eller «blacks» på norsk, jeg har for denne oppgaven valgt å omtale «people of color» som svart og mørk hvor jeg veksler mellom de to.

USA trukket opp i media. Samtidig som unge mennesker tok over sosiale medier ved å publisere et helsort bilde med emnetaggen #blacklivesmatter, for å vise sin globale støtte. Verden var og er engasjert for en endring, men hvilken påvirkning hadde dette på rasisme- og diskrimineringsdebatten i Norge?

Januar 2021 ble det publisert et tidsskrift i *det samfunnsvitenskapelige tidsskrift*, hvor flere aktører fra ulike fagfelt fikk i oppgave å diskutere utbredelsen av strukturell rasisme i Norge. Sosiolog Arnfinn H. Midtbøen (2021) trekker frem i sitt bidrag hvordan den offentlige BLM debatten i Norge var preget av «*at unge med synlig minoritetsbakgrunn i Norge delte erfaringer fra hverdagslivet med forskjellsbehandling, mistenkeliggjøring og stadige påminnelser om at de ikke egentlig hører til i det norske samfunnet.*». Det som Midtbøen (2021) forklarer her kan tydelig defineres som hverdagsrasisme, fordi de unge uttrykker en opplevelse av en adskillelse mellom dem og det norske fellesskapet i form av subtile mekanismer, jeg skal komme tilbake til dette senere. Sommeren 2021 gikk flere ulike artister med minoritetsbakgrunn sammen for å danne et program som skulle være et oppgjør mot rasismen i Norge. Programmet heter «Hev stemmen» og forklarte veldig godt hvordan denne formen for rasisme kan oppleves. Sendingen inneholdt flere musikkinnslag, slampoesi og debatter om opplevelser av ekskludering, diskriminering og en følelse av å ikke få lov til å være norsk. Nestleder i Agenda X Linda Tinuke Strandmyr forklarer svært godt hvordan rasisme kan oppleves, uten hatefulle rasister og uttalelser:

Veldig mange nevner det at noen sier: «Hvor er det du egentlig kommer fra?». I utgangspunktet er det vanskelig å avdekke at det ligger rasisme i det. Men det man sier, er jo: «Du kommer ikke herfra. Du hører ikke til her. Du må være noe annet, bare i kraft av hvordan du ser ut, er ikke du helt som oss» Alt det ligger egentlig bak. Den type hverdagslige kommentarer påvirker hvordan noen kjenner sin plass her i landet vårt. (...) Jeg tror ikke du er rasist ved å stille det spørsmålet. Men ordene dine bygger på et rasistisk tankegods som handler om «deg og oss» og «vi og dere» (Nrk 2021, 12:52).

I USA ble det i 2020 demonstrert mot strukturell rasisme. Det vil si at tjenester systematisk gagnar hvite og er en ulempe for mørke. Et eksempel på dette er at mørke oftere opplever

urimelig håndtering og utsettelse for vold av politiet. Debatten i Norge var og er som nevnt noe annerledes. Forsker ved institutt for fredsforskning (PRIO) Marta Bivand Erdal (2021) diskuterte en annen tilnærming til rasisme i Norge, på lik linje som Midtbøen (2021). Mediebildet i Norge angående Black Lives Matter var heller, ifølge Erdal (2021) og Midtbøen (2021), preget av hvordan summen av krenkelser og erfaringer i hverdagen, har skapt et tydelig skille mellom majoritet og minoritet. Som igjen kan gjøre at minoriteter i Norge aldri føler seg norske nok, de passer aldri helt inn (Erdal 2021), uavhengig om de er født i Norge eller ikke.

Summen av uttalelser fra «Hev stemmen», sosiale medier og uformell prat om rasisme med lokale i Telemark, gjorde at jeg ønsket å undersøke i hvilken grad unge i dette området opplever hverdagsrasisme. Samt hvilken følger det kan ha. Konsekvensene av denne formen for rasisme kan være negative virkninger for psykisk helse, som for eksempel Strandmyr (nrk 2021) forklarer godt her: «(...) *Dermed mister individet et helt elementært moment for å føle på trygghet i eget liv og vise den selvtilliten som er nødvendig for å lykkes*» (13:20). For å kunne gjøre noe med denne problematikken er det viktig at vi fortsetter å snakke om dette temaet for å spre bevissthet og produserer mer kunnskap. For min masteroppgave ønsker jeg dermed å undersøke hvordan unge med synlig minoritetsbakgrunn opplever hverdagsrasisme i Telemark, men også hvordan den generelle unge befolkningen oppfatter fenomenet. Grunnen til at jeg skriver om Telemark er fordi det er lite forskning om rasisme i distrikt Norge, som gjorde at jeg ønsket å gi innsikt til dette feltet. Samtidig som jeg er fra Telemark selv og har en fascinasjon for menneskene som bor her fordi deres meninger ofte skiller seg fra mine egne. Jeg ønsket også å avgrense «hverdagen» til det uformelle sosiale rom med kjente, bekjente og fremmede, som for eksempel på gaten, butikken, i vennegjengen og lignende. Derimot merket jeg underveis at informantene hadde mer behov for å definere det sosiale rom hendelsene fant sted selv, det ville dermed variere hvor og når de opplevde hverdagsrasisme, men også hvilken kontekst informantene hadde behov for å snakke om dette. Videre vil jeg forklare den mer akademiske debatten om begrepet rasisme i Norge, for så å presentere det teoretiske rammeverket jeg benytter for å besvare problemstillingen: *Hvordan oppleves og oppfattes hverdagsrasisme blant unge i Telemark.*

1.2 Tidligere forskning om begrepet «rasisme» i Norge

Rasisme i vid forstand er et svært komplekst begrep, hvor dens definisjoner avhenger av hvilken sosial, geografisk og historisk kontekst det er snakk om (se blant annet Fangen 1997 og Bangstad & Døving 2020). I dag snakker vi om tre store definisjoner av rasisme; tradisjonell-, kulturell- og strukturell rasisme (Skorgen, Ikdahl og Berg-Nodlie 2021). Professor i nordisk litteratur Frode Helland (2014) forklarer tradisjonell rasisme, eller biologisk rasisme, som en adskillelse mellom «raser» basert på hud-, hår- og øyenfarge, hvor de ulike «rasene» hadde ulike biologisk arvede egenskaper, intelligens og talenter (Helland 2014). Når vi snakker om kulturell rasisme er det derimot snakk om en adskillelse av kulturer, hvor enkelte kulturer er «bedre» enn andre, som tidligere amerikanske sosiolog Immanuel Wallerstein og den franske filosofen Etienne Balibar forklarte godt i sin bok fra 1991. Likhetsstrekkene mellom tradisjonell og kulturell rasisme er at de baserer seg på ulike kriterier, hvor en «rase» eller kultur er under- eller overlegen den andre. Det er gjerne slik at de negative egenskapene ved den kulturen eller «rasen» som er annerledes enn ens egen belyses. Det kan være mange grunner bak rasismens opprinnelse, men jeg velger å bruke mer plass her på å forklare bakgrunnen for hverdagsrasisme (se blant annet Balibar og Wallerstein 1991 og Døving og Bangstad 2020 for mer generell informasjon om biologisk og kulturell rasisme).

Strukturell rasisme har blitt et ganske vidt begrep. Ved å ta i bruk begrepet forsøker man å ta for seg mekanismer som skaper ulikhet og urettferdig behandling av minoriteter i de sosiale strukturene i samfunnet. Strukturell rasisme kan på den ene siden foregå systematisk innenfor og på tvers av sosiale institusjoner som utdanningssektoren, arbeid osv. På den andre siden handler også strukturell rasisme om hvilke diskurser som eksisterer blant majoritetsbefolkningen i samfunnet, altså hvordan vi snakker om ulike temaer som for eksempel minoriteter, innvandring og flerkulturelle samfunn (Elgvin 2021). Det vil dermed være mulig å skille mellom strukturell rasisme som foregår systematisk i og mellom sosiale institusjoner, men også gjennom sosialiseringen og interaksjonen mellom oss som menneskelige vesen. Hverdagsrasisme kan forklares med noen av de samme verktøyene vi³ bruker for å forklare strukturell rasisme i et diskursperspektiv. Hvordan vi forstår, oppfatter og forholder oss til hverandre bestemmes av ulike mekanismer som ligger i oss, som gjerne ligger latent og ubevisst i måten vi er på (Andersen og Kaspersen 2013). Tre kjente begreper i

---

³ Jeg kommer igjennom teksten til å bruke «vi» som en omtale om majoritetsbefolkningen som jeg hører til, poenget med dette er ikke å forsvare majoritetsbefolkningen eller favorisere, men heller for å gi en bedre flyt i teksten og vise til min posisjon som hvit kvinne med majoritetsbakgrunn.

sosiologien er sosialisering, internalisering og samhandling som sammen produserer, reproduserer og videreformidler måten vi snakker om og med hverandre på, men også videreutvikler vår forståelse av verden vi lever i (Andersen og Kaspersen 2013). Hvordan vi som majoritetsbefolkning dermed forstår minoriteter, innvandring og multikulturalitet⁴ avhenger av hvordan vi snakker om det sammen, samtidig som våre foreldres holdninger (og andre signifikante andre) kan ha stor påvirkning på vår egen forståelse. Jeg vil komme tilbake til dette i teori delen.

I *det samfunnsvitenskapelige tidsskrift* om strukturell rasisme fra 2021 diskuterer flere ulike akademikere omfanget av strukturell rasisme, og om vi kan klargjøre rasismens form i Norge i dag. Det ble diskutert ulike innfallsvinkler til temaet i de forskjellige bidragene hvor de er innom utfordringer ved å forske på rasisme, rasisme som felles diskurs i samfunnet og hvordan vi snakker om rasisme på en annen måte i dag enn for eksempel for 30 år siden. Sosiolog Arnfinn H. Midtbøen (2021) påpeker at vi kan slå fast at det forekommer diskriminering og rasisme i Norge, men at det varierer hvordan den kommer til uttrykk i ulike kontekst. På den ene siden er det for eksempel svært veldokumentert at det forekommer en høy grad av diskriminering på arbeidsmarkedet (A. H. Midtbøen 2021). På den andre siden sier mer eller mindre alle som bidro til dette tidsskriftet at vi ikke har en like sterk grad av strukturell rasisme som i for eksempel USA. Rasisme eksisterer og foregår her også, men i en annen form. Det er også viktig å påpeke at opplevelsene av rasisme kan variere fra individ til individ avhengig av deres bakgrunn, kjønn og alder. Slik som statsviter Tore Wig (2021) påpeker oppleves rasisme subjektivt og at vi som forskere burde benytte oss av et antipositivistisk paradigme for å forske på dette temaet. Som vil si at vi burde ta utgangspunkt i forståelsen om at verden oppleves subjektivt, du og jeg kan oppleve en situasjon veldig ulikt. I dette tilfellet vil det si at rasisme må observeres og forstås innenfra i ulike kontekst, vi må dermed undersøke de subjektive opplevelser av rasisme, fremfor utbredelsen man gjerne finner med kvantitative undersøkelser (Wig 2021). Med tanke på at vi dermed forstår rasisme ulikt, men også at det oppleves på forskjellige måter mellom individer, hvordan skal vi da ta høyde for kompleksiteten som er ved å snakke om og diskutere det store begrepet «rasisme»?

Sosiolog Gunn E. Birkelund (2021) tar opp i sitt bidrag hvordan vi som forskere skal snakke om og operasjonalisere begrepet «rasisme» i forskning. Vi må ta hensyn til og høyde for

---

⁴ Jeg kommer til å veksle mellom «multikulturalitet» som forståelsen om at vi har flere kulturer i vestlige land som Norge og Norge som «et flerkulturelt samfunn»

variasjonen innad i grupper, men også på tvers av ulike kontekster. Hun støtter seg i noen grad på sosialpsykolog Susan Fiske (2000) sin teori om menneskets kategoriseringsmekanismer, og hvordan vi også bruker kategoriseringsmekanismer i forskning. Hoved essensen av hennes bidrag er at vi har et ansvar om å ikke skulle bruke for enkle kategoriseringer, for å kunne ta høyde for denne variasjonen, og muligens for å fange de subjektive opplevelser som Wig (2021) snakker om. Som Midtbøen (2021) nevnte innledningsvis var det opplevelser og erfaringer fra hverdagslivet som opptok oppmerksomheten til unge minoriteter i Norge under Black Lives Matter bevegelsen. Det er også denne formen for rasisme som utgjør det teoretiske grunnlaget for denne oppgaven. Jeg kommer til å ta utgangspunkt i Philomena Essed sine redegjørelser av «everyday racism» i Nederland og USA fra 1991, for deretter å bygge meg videre utover dette til en mer moderne kontekst ved hjelp av empiri og nyere forskning på lignende temaer. For å besvare problemstillingen *hvordan opplever og oppfatter unge i Telemark hverdagsrasisme* kommer jeg til å forsøke å holde fokuset rettet mot hverdagsrasisme, men jeg opplever det også som viktig å nevne på andre former for rasisme for å vise til begrepets kompleksitet.

2 Teori

Teorien om hverdagsrasisme baserer seg på et tankesett om at vi deler felles ubevisste forståelser om ulike grupper mennesker basert på ytre attributter som hår-, hud- og øyenfarge som adskiller dem fra fellesskapet (Essed 1991:52). Det er de ubevisste settene med tanker, holdninger og oppfatninger som lar meg fasinere, og er grunnen til at jeg ble såpass interessert i hverdagsrasisme at jeg ønsket å skrive en masteroppgave om dette. Philomena Essed som i dag er professor i kritiske studier om rase, kjønn og ledelse innførte begrepet «everyday racism» i hennes doktorgradsavhandling i 1985 om svarte kvinners opplevelser i Nederland og USA. Noen år senere i 1991 utga hun en mer akademisk versjon av teorien, hvor hun forklarer «everyday racism» som ubevisste, fordomsfulle holdninger og tankesett majoritetsbefolkningen har om minoritetsbefolkningen som skaper en adskillelse mellom dem. Det er viktig å nevne at studien til Essed (1991) ble utført for snart 40 år siden, derimot kan hennes teorier anses som svært gjeldende og passende for den tiden vi lever i nå. I de siste årene har det vært mer snakk om fargeblind rasisme som på sett og vis også antar at alle mennesker er mulige rasister gjennom ubevisste tankesett, som kan ligne noe på hverdagsrasisme.

I denne oppgaven kommer jeg hovedsakelig til å ta utgangspunkt i hverdagsrasisme, men jeg vil også presentere teoriene om fargeblind rasisme. Dette er for å sammenligne hverdagsrasisme og fargeblind rasisme, men også for å diskutere hvordan de ulike teoriene samsvarer med empirien som er samlet inn til dette prosjektet. Jeg kommer til å bruke et teoretisk rammeverk om hverdagsrasisme og fargeblind rasisme for å forklare *hvordan unge i Telemark opplever og oppfatter hverdagsrasisme*.

2.1 Hva er hverdagsrasisme?

«Everyday racism» handler om rasisme som foregår i samfunnets sosiale strukturer i hverdagen som vi kjenner til godt og er sosialisert inn i. Vi sosialiseres inn i forskjellige verdier, normer, holdninger og tankesett som påvirkes av de vi omgås med og miljøene rundt oss, det sies i sosiologien at vi internaliserer dette til en del av oss selv. Vi gjør disse komponentene til noe iboende i oss, som vi ikke tenker over. Denne komplekse sammensetningen former måten vi som individer er, ser verden på og hvilke forståelse og forventninger vi møter andre med. Essed (1991:44) trakk denne generelle forståelsen i sosiologi mot hvordan vi forstår rasisme. Hun hevder at alle mennesker har et internalisert tankesett og oppfattelse om hvordan vi opplever, møter og oppfatter minoriteter på, som kan bidra til å skape en adskillelse mellom minoritet og majoritet (Essed 1991:52). Jeg opplever det som viktig å nevne her at formålet med dette prosjektet er ikke å anklage alle nordmenn for å være rasister, men tydeliggjøre hvordan vi som majoritetsbefolkning ubevisst kan ha felles holdninger som kan oppleves som adskillende og rasistisk. Dette settet med holdninger har blitt dannet gjennom flere generasjoner og ligger latent i oss (Berger og Luckmann 2015). Jeg adskiller meg heller ikke fra denne felles diskursen, hvor jeg antar at jeg også er en del av det felles strukturelle tankesettet som vi som samfunn deler. Hvordan kan vi forsøke å endre dette?

Det som gjør det vanskelig å undersøke denne formen for rasisme er at den er svært subtil, skjult og det vil ikke være noen som vil innrømme at de er rasister. Bonilla-Silva (2022:80-90) omtaler at vi i den liberale moderne verden ønsker en verden med likestilling, like rettigheter og at alle vurderes ut fra innsats og talent. Derfor er det nå mange som forsøker å overse det flerkulturelle aspekt i samfunnet ved å si «I don't see color, I only see people» (Bonilla-Silva 2022: 1). Når vi dermed kan konstatere at rasisme eksisterer i samfunnet, men at ingen ønsker å omtale seg selv som en rasist eller som ansvarlig for en rasistisk handling, så blir det vanskelig å kartlegge hvor, når og hvem som skaper en situasjon som kan defineres

som rasistisk. Samtidig som den formen for rasisme som Essed (1991) snakker om foregår ubevisst ut fra våre internaliserte forståelser som vi ikke tenker over. Alle ønsker å være tolerante, men hvordan skaper vi respekt? Og hvordan skapes negative eller nedlatende oppfatninger om minoriteter?

2.1.1 Sosiale medier

Essed påpekte allerede i 1991 at aviser, magasiner og filmbransjen har stor makt til å forme hvordan mennesker oppfatter ulike temaer som for eksempel multikulturalitet (1991: 21). Ulempen med dette er at informasjonen som formidles gjennom en slik kanal, er ofte feil, overdrevet eller propaganda preget. Samtidig som hun også belyste hvor viktig det er at individer eksponeres for ulikhet og kulturforskjeller, for å kunne vise respekt for dem (1991: 21). Norge er et langstrakt land med mange forskjellige kommuner, miljøer og utfordringer. Som naturligvis gjør våre samfunns strukturer svært ulike, vi vil dermed ikke ha en felles nasjonal forståelse om multikulturalitet, men ulike lokale forståelser. I Norge bor det i gjennomsnitt 15% innvandrere i ett fylke, men denne fordelingen varierer sterkt avhengig av om det er by eller bygd (Brekke, Fladmoe og Wollebæk 2020). De fleste i byer blir eksponert for kulturforskjeller daglig, mens dem i bygder ikke alltid gjør det fordi de har en lavere prosentandel innvandring. Sosiale medier kan dermed ha en større påvirkning på hvordan mørke blir kategorisert i rurale områder, fordi de ikke har direkte referanserammer til dem (Essed 1991: 21).

Om kulturforskjeller blir negativt fremstilt i media, kan det forme hvordan vi som deltakere av et samfunn møter og oppfatter mennesker som ligner på dem som ble fremstilt for oss. Om for eksempel Ola Nordmann flere ganger leser at muslimer har bombet og terrorisert sivile, uten å kjenne til konteksten rundt Jihad og islamister. Så kan Ola Nordmann med tid bli svært skeptisk til muslimer fordi det er den eneste referanserammen han har til religionen Islam og dens tilhengere. Det foregår dermed en dialektisk prosess mellom produksjon av internaliserte holdninger til ulike «raser» ubevisst, man hører om nasjonalitet på en nedlatende måte gjentagende helt frem til man tenker på denne måten ubevisst. Denne prosessen kan spesielt foregå gjennom sosiale medier, men også hvordan vi som individer snakker sammen om ulike typer mennesker, religion og kultur (Essed 1991:21). Når dette skjer gjentagende og over en lengre periode vil dette bli normalen for mange, at vi internaliserer denne forståelsen som vår egen (se f.eks. Agarin 2014). Jeg skal komme tilbake til hvordan den dialektiske prosessen jeg

nevnte ovenfor foregår, men først vil jeg gjennomgå betydningen av sosiale medier og dens makt.

Sosiale medier kan altså påvirke hvordan vi snakker om et tema, fenomen eller folkegruppe. Etterfulgt av drapet på George Floyd i 2020 ble det offentlige mediebildet tatt over av hashtagen #blacklivesmatter, som internasjonalt handlet om å bedre svartes rettigheter rundt om i verden. Denne bevegelsen og oppmerksomheten den fikk påvirket i sterk grad hvordan folk flest snakket om og oppfattet temaet, men også hvordan majoritetsbefolkningen behandlet dem som er litt annerledes enn seg selv. Helland (2019) påpeker hvordan ytringer og språkbruk i norsk offentlighet (mediebildet) kan ha en de-humaniserende virkning. Helland (2019) konkluderer med at valg av ord, språk og retorikk i sosiale medier påvirker hvordan en gruppe blir oppfattet, men også hvordan en gruppe kan bli tvunget til å måtte humanisere seg selv og forsvare sin posisjon. Altså gjøre seg selv til noe mer enn bare en gruppetilhørighet, en av hans informanter påpekte for eksempel hvordan hun stadig måtte forsvare sin norskhet, personlige kvalifikasjoner og egenskaper (Helland 2019). Hvordan et begrep eller fenomen blir omtalt i media vil altså ha stor påvirkning på hvordan vi som mennesker oppfatter begreper og fenomener, men også i dette tilfellet; en gruppe med synlig minoritetsbakgrunn i Norge. Det er så klart ikke helt svart på hvitt, men hvilke miljøer vi omgås i og hvilke sosiale medier vi følger med på påvirker absolutt hvordan vi ser på verden og andre. Deltakerne til dette prosjektet oppfattet også sosiale medier som viktig for dannelsen av holdninger om multikulturalitet, samtidig som de snakket mye om hvordan de forholder seg til hvem som er like og ulike seg selv. Derfor kommer jeg nå til å presentere hvordan underbevisste kategoriseringsmekanismer fungerer som en naturlig del av vår hverdag for å senere kunne forklare *hvordan unge i Telemark oppfatter og opplever hverdagsrasisme*.

2.1.2 Kategoriseringsmekanismer

Seniorrådgiver i «equality, diversity and inclusion» Susan Cousins (2019:132) påpeker hvordan internaliserte tanke sett og holdninger skaper et «unconscious bias». Som vil si at mennesket ubevisst gjennomfører kategoriseringsmekanismer, hvor vi kategoriserer andre mennesker inn i ulike grupper for å kunne gjenkjenne forskjellige typer mennesker. Rasisme kan komme til uttrykk ved at man danner seg inn- og ut-grupper, inn-gruppen ligner som oftest mest på deg selv og ut-gruppen gjør ikke det (Cousins 2019:199, Essed 1991: 50-52).

Dette kan også minne om andre sosiologiske teorier, som f.eks. Fiske (2000). På et makro-nivå vil dette dermed innebære at majoriteten tenker på andre som tilsynelatende tilhører majoriteten som inn-gruppen, mens andre med synlig minoritets bakgrunn vil være en ut-gruppe fordi de ikke ligner på majoriteten. Denne utførelsen foregår automatisk og ubevisst, og er en naturlig del av hvordan det er å være menneske, det er dermed noe som foregår i våre hverdagslige liv. Ulempen med denne formen for kategorisering er at den baserer seg som oftest kun på hva man ser ved et førsteinntrykk, som ofte er hud-, hårfarge og klesstil, og ikke individets personlige attributter. Dette kan gjøre at flere etterkommere av innvandrere i Norge kan oppleve å havne i samme gruppe som deres foreldre, selv om de er svært ulike (Friberg og Midtbøen 2017). Barn av innvandrere som er født og oppvokst i Norge kan dermed oppleve en slags dra kamp mellom forventninger av å høre til gruppen med samme nasjonalitet som sine foreldre, men også å skulle være norsk. Enkelte kan kalle det en identitetskrise, eller en forvirring av hva man skal føle tilhørighet til (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad 2015:98, 104). Cousins (2019) viser til ulike mekanismer for å kunne håndtere denne formen for gruppering. Hun påpeker hvor viktig det er å gjennomgå mekanismer for å bli bevisst på hvem man ønsker å være, men også hvordan man ønsker å leve med tilhørighet til flere kulturer (Cousins 2019:139-167). Vil det være noe galt i å kun høre til en gruppe eller flere, vil det ha noe å si?

Det er viktig å påpeke at opplevelsen av nasjonalitet kan variere, det kan både være en indre følelse eller ytre forventninger om nasjonal tilhørighet. Grensene mellom disse kan være svært uklare og uavgrenset, som kan føre til identitetsforvirring for unge i dag (se blant annet Strømstø 2019 og Alba 2005). Det som er viktig å bemerke seg er at det ikke er like lett for alle minoriteter å få lov til å betegne seg selv som norsk om de ønsker det. Erdal (2021) trekker frem i sitt bidrag til *det samfunnsvitenskapelige tidsskrift* om følelsen av å få lov til å høre til i det norske fellesskap om man ønsker det, og hvordan etterkommere av innvandrere ikke skal trenge å forsvare hvorfor de er norske eller hører til det norske fellesskapet. Erdal (2021) poengterer hvor viktig tillatelse til å være norsk og å få lov til å høre til, er en viktig del av identifiseringen til mange unge med synlig og ikke-synlig minoritetsbakgrunn. De kan oppleve at det er en forventning om at man kun skal høre til en gruppe, og ikke flere nasjonaliteter eller kulturer som gjerne mange identifiserer meg med (se f.eks. Fangen 2008). Spesielt etterkommere av innvandrere opplever et behov for å kunne forhandle mellom nasjonaliteter, enten synlig eller en mer indre opplevelse av nasjonalitet (Fangen 2008, Erdal 2021). Selv om de ikke har vært i fødelandet til deres foreldre, så opplever flere en tilknytning

til denne kulturen og nasjonaliteten fordi det er en del av den de er og deres familiebakgrunn (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad 2015:99-100). Det høres veldig fint ut å kunne kombinere kulturer, nasjonalitet og identitet slik man ønsker, dessverre er det ulike faktorer som utfordrer dette ønsket. John H. Friberg (2021) trekker frem en differanse mellom hva man selv identifiserer seg med og hvilken bakgrunn andre assosierer deg med. Dem med vestlig utseende i Norge blir ofte ansett som mer norske enn de føler seg selv, mens dem med mer afrikansk utseende blir ofte ansett som mindre norske enn de føler seg som (J. H. Friberg 2021). Har man dermed valgfrihet til å kunne velge hva man ønsker å definere seg med?

Anders Vassenden (2010) tar opp debatten om hvordan vi skal snakke om norskhet på en måte som involverer alle grupper, og ikke bare hva det tidligere har vært kjent som å være typisk norsk. For i et samfunn som inneholder mange ulike nasjonale kulturer, men også subkulturer, må vi snakke om norskhet som inkludere ulike hudfarger, klesstiler og familiebakgrunner. Med grunnlag i at unge med minoritetsbakgrunn som er oppvokst i Norge har en annen tilknytning til Norge og majoritetsbefolkningen enn sine foreldre, burde de også bli behandlet deretter. For å kunne danne en slik måte å snakke om norskhet på og unngå hverdagsrasisme, kan vi snakke mer om det og produsere kunnskap sammen. For å forhindre og forebygge en utstrekning av underbevisste rasistiske holdninger. Videre kommer jeg til å forklare det sosial konstruktivistiske perspektivet av Essed (1991) sine teorier om hvordan hverdagsrasisme blir til, for å kunne besvare *hvordan unge i Telemark oppfatter og opplever hverdagsrasisme*.

2.1.3 Hvordan dannes underbevisste rasistiske holdninger?

En slik form for rasisme som jeg har presentert til nå kan foregå som en underliggende diskurs blant majoritetsbefolkningen som kommer til uttrykk som holdninger, oppfattelser og tankesett (Elgvin 2021). Denne diskursen reproduseres gjennom samhandling, vi kan si at vi produserer rasisme uten å bevisst vite om det (Bonilla-Silva 2022: 25). Jeg ønsker nå å trekke en linje mellom Essed (1991) sine teorier om rasisme til mer generelle sosiologiske teorier om strukturalisme. For å forklare hvordan disse holdningene og tankesettene jeg har snakket om til nå blir dannet.

Tidligere professor i samfunnsvitenskap Stephen P. Banks kritiserte Essed i 1994 for å ikke referere nok til de klassiske sosiologene som undersøkte strukturelle rekonstruerende sosiale

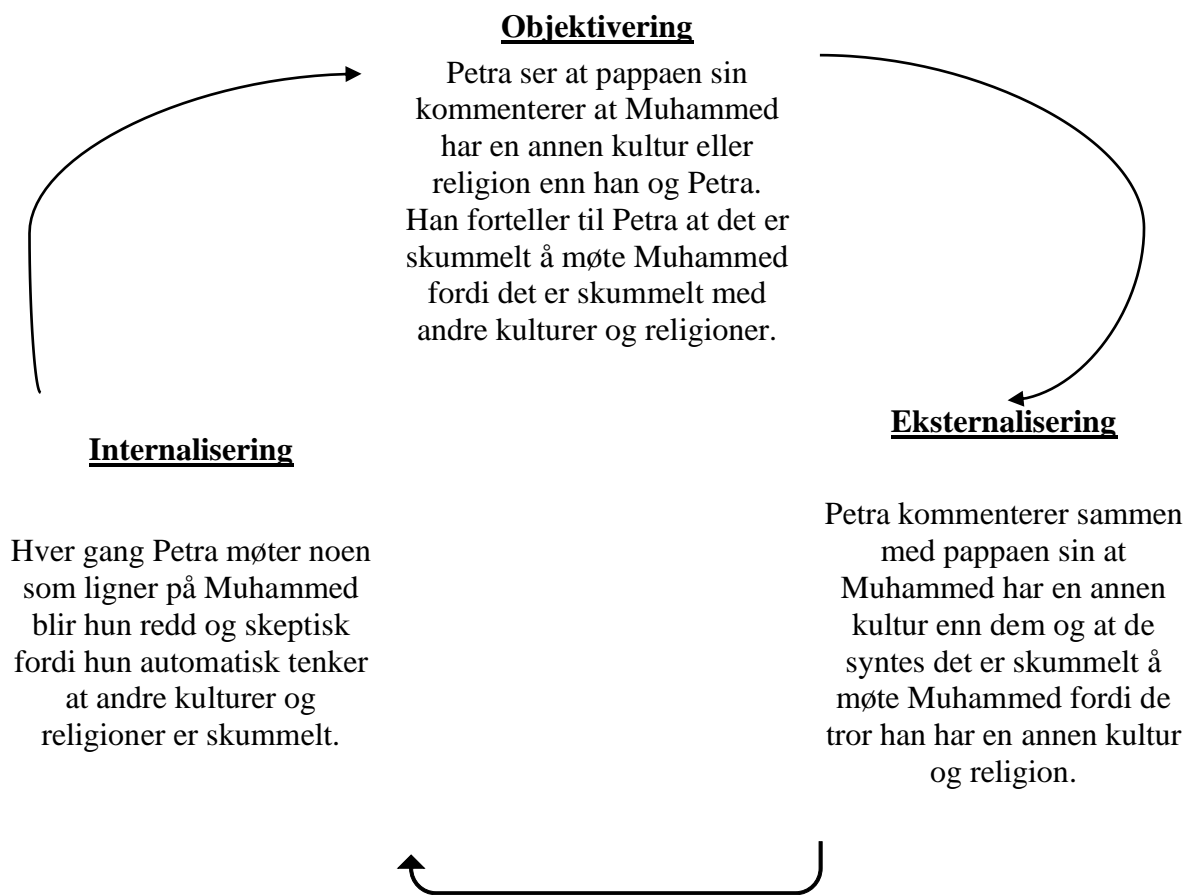
mekanismer. Banks (1994) trakk frem for eksempel Giddens ideer om sosiale systemers reproduksjoner, Herbert Blumer og Berger & Luckmann sin forståelse av sosial konstruktivism. Det finnes mange likheter mellom deres forklaring av samfunnet og Essed sin tilnærming til hvordan hverdagsrasisme foregår. Hvordan kan dermed disse klassiske sosiologene trekkes opp mot teoriene om hverdagsrasisme?

Det er igjen her viktig å minne om de ulike formene for strukturell rasisme, og dermed også strukturasjon. Et hvert samfunn består av strukturer som er sammensatt av sosiale institusjoner, grupper mennesker, individer og nettverkene mellom dem. Strukturell rasisme kan enten foregå innenfor sosiale institusjoner eller gjennom interaksjon. Strukturasjon er de mekanismer som danner de ulike rollene i samfunnets maskiner, men også våre felles tanke sett og holdninger. Det er dermed en form for strukturell rasisme som dannes gjennom interaksjon i våre strukturasjons prosesser som jeg fokuserer på i denne oppgaven.

Anthony Giddens er en av de klassiske sosiologene som innførte en vitenskapelig teori om samfunnets strukturer, som i dag blir omtalt som strukturasjon. Giddens teorier tar utgangspunkt i at individer skaper samfunnets strukturer gjennom samhandling (Giddens i Andersen og Kaspersen 2013:453-468). Essed (1991:52) ville dermed i dette tilfellet legge frem hvordan rasistiske holdninger i hverdagslivet blir produsert og produsert gjennom hvordan vi som samfunnsborgere snakker om hverandre, andre kulturer enn vår egen og ulike grupper. Hva som kommuniseres gjennom denne samhandlingen vil dermed skape grunnlaget for hvordan våre ubevisste tanke sett blir konstruert og opprettholdes. Giddens legger også vekt på at våre intensjoner som samfunn kan oppleve uintenderte konsekvenser, altså konsekvenser vi ikke mente å skape. Vi internaliserer en forståelse om ulike kulturelle grupper og en uintendert konsekvens av dette er at vi også internaliserer en negativ forståelse av hverandre som skaper opplevelser av hverdagsrasisme (Essed, 1991:52).

Herbert Blumer, Peter L. Berger og Thomas Luckmann er også flere av de klassiske sosiologene som skapte et lignende teoretisk rammeverk som Giddens, hvor de tar utgangspunkt i at vi som samfunnsborgere deltar i en dialektisk prosess mellom objektivisering, eksternalisering og internalisering som igjen skaper den sosiale virkeligheten vi kjenner til (Berger og Luckmann 2015). Vi spiller alle en rolle i å konstruere den sosiale virkeligheten gjennom denne prosessen som vi gjerne ikke er bevisste på at vi er en del av. Vi ser eller opplever at noen andre har en tanke eller gjør en handling (objektivisering), for deretter at vi

også gjør denne handlingen (eksternalisering) og til slutt gjør denne handlingen eller tanken til en naturlig del av den vi er (internalisering) (Berger og Luckmann 2015). Det er også slik vi kan anta at hverdagsrasisme foregår i dagens samfunn, hvis vi tar utgangspunkt i Essed sine teorier. Hvor vi ser eller opplever at familiemedlemmer, venner eller nyhetsartikler omtaler enkelte grupper på en bestemt måte (Objektivering). For at vi deretter omtaler denne gruppen på en lignende måte selv for å oppnå felles forståelse (eksternalisering). Med tiden vil vi kanskje ikke tenke over denne prosessen, fordi denne måten å snakke om gruppen på oppleves som en naturlig del av ens tankesett. Vi tar dermed del i den dialektiske prosessen som skaper en nedlatende eller ekskluderende oppfatning av enkelte grupper, uten å engang vite om det selv. I Figur 1 forsøker jeg å illustrere hvordan denne dialektiske prosessen kan foregå. Jeg kommer også til å referere til denne figuren senere i analysen.

Figur 1 som illustrerer hvordan Berger og Luckmann anså konstruksjonen av virkeligheten gjennom samhandling

Figur 1 illustrerer hvordan Berger & Luckmann (2015)⁵ forsøkte på sin tid å skape et teoretisk rammeverk for hvordan vi konstruerer vår sosiale virkelighet. Objektivisering er det første stadiet i den dialektiske prosessen hvor et tema eller oppfatning og holdning til et fenomen, menneske eller objekt blir kjent for oss gjennom samhandling. Som for eksempel hvor pappaen til Petra forteller henne at det er skummelt med andre kulturer. Eksternalisering er den andre komponenten i denne prosessen hvor en oppfatning eller holdninger begynner å bli en del av oss hvor vi bruker det vi har lært under objektiveringen. Deretter vil denne holdningen bli en del av oss (internalisert) over tid, hvor vi ikke tenker over at vi har denne holdningen, som for eksempel at Petra syntes andre kulturer er skumle fordi faren hennes syntes det og fortalte henne om det. Ifølge Berger & Luckmann (2015) konstruerer vi kontinuerlig vår verden, altså slik vi forstår oss selv, andre, samfunnet vi er bosatt i og verden, gjennom interaksjon med hverandre (Berger og Luckmann 2015). I en virkelig verden bestående av mange individer innenfor et samfunn, vil det være flere deltakere i denne dialektiske prosessen og den vil foregå gjentagende på tvers av individer, sted og tid. Når man først tenker over denne teorien kan den virke veldig kompleks og abstrakt fordi det er mange deltakende komponenter av betydning, dermed er illustrasjonen over svært god for å forklare hvordan prosessen foregår i et enkelt tilfelle. I vår sosiale verden foregår denne prosessen kontinuerlig og av alle deltakere i denne verdenen, som gjør at vår forståelse opprettholdes og endres. Objektivisering gjør at man blir bevisst på et tema eller lærer om noe nytt. Eksternalisering er der du forsøker å diskutere dette temaet eller fenomenet med noen andre, for deretter at du gjør det til en del av deg selv. Dette er en dialektisk prosess som vil si at alle delene av sirkelen foregår konstant og at de påvirker hverandre, som også gjør det mulig å utføre endringer i vår felles forståelse ved at vi endrer hvordan vi objektiviserer og eksternaliserer.

Et eksempel på dette er måten deltakerne til denne studien fra Bø og Bamble forholdt seg til bruken av ordet «neger»⁶, hvor det ligger som en naturlig del av hvordan de snakker om mennesker med en mørk hudfarge. For dem fungerer dette ordet som beskrivende om en gruppe mennesker, eller som en måte å påpeke at noen er annerledes på. Det kan dermed

---

⁵ Den originale utgaven av «The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge» ble først publisert i 1966, men boken jeg referer til er et 6.opplag fra 2015.

⁶ Jeg kommer senere til å referere til dette ordet som n-ordet, men ønsker først i en senere del å forklare betydningen av ordets oppbygging og historiske kontekst

tenkes til at bruken av dette ordet går tilbake til tidligere generasjoner. Deres besteforeldre eller oldeforeldre hørte noen bruke dette ordet om mennesker med mørk hud på en tid hvor innvandring var ukjent, for deretter å begynne å bruke det selv. Over tid og gjennom generasjoner har bruk av «n-ordet» blitt til en naturlig del av hvordan de kommuniserer og snakker om mennesker med mørk hud. For dem så ligger det ikke noe negativt i hensikten eller formålet med å bruke ordet, sammenlignet med hvordan mange andre forholder seg til ordet. Jeg vil komme tilbake til denne diskusjonen i analysen, men oppfattet det som et svært forklarende og passende eksempel på akkurat dette punktet. Videre kommer jeg til å forklare hvordan hverdagsrasisme kommer til uttrykk for å kunne forklare *hvordan unge i Telemark kan oppleve og oppfatte hverdagsrasisme*.

2.1.4 Hvordan kommer hverdagsrasisme til uttrykk?

I denne delen vil jeg gjøre rede for hvordan hverdagsrasisme kan komme til uttrykk. Til nå har jeg snakket om hvordan våre tankesett og holdninger konstrueres, og hvordan dette kan påvirke måten vi møter mennesker som tilsynelatende har en annen nasjonal tilhørighet enn den norske. Det er også viktig å nevne her at alle individer opplever hverdagsrasisme ulikt, hvor det er deres egen opplevelse av situasjonen som er av betydning. Essed (1991:188-214) omtaler det overnevnte som «hidden agendas of cultural diversity», altså skjulte agendaer og mekanismer som skaper kulturell ulikhet mellom grupper. Selv om denne formen for rasisme er så subtil og skjult, har Essed (1991:188-214) mestret å kategorisere måter å uttrykke hverdagsrasisme på ved å intervjuer svarte kvinner i Nederland og USA. Hverdagsrasisme kan dermed komme til uttrykk på disse forskjellige måtene, ifølge henne⁷:

1. Åpne spørsmål om å være annerledes, du er annerledes i kraften av hvordan du ser ut.
2. Tydelig påpeke ulikhet med ikke-verbal kommunikasjon som for eksempel å stirre.
3. Hyperalerness/solo-effekt som vil si å gi svært mye oppmerksomhet til at noen er annerledes, har en minoritetsbakgrunn eller annen hudfarge enn majoritetsbefolkningen.

En gjentagende tendens i empiri materialet til dette prosjektet er at unge med synlig minoritetsbakgrunn oftest opplever hverdagsrasisme som kommentarer, enten direkte eller indirekte. Noen kunne dele opplevelser av å bli skjelt ut for å bo i Norge og at hen ikke hørte

---

⁷ Se også henne modell for strukturen bak hverdagsrasisme på side 279.

hjemme her. Denne formen for rasisme er veldig direkte og hard som adskiller seg fra den formen som jeg forsøker å forklare, men det er viktig å gjøres oppmerksom på at det også finnes en del tilfeller av direkte rasisme i Telemark. Andre kunne få mer subtile bemerkelser fra pasienter om at det var godt hun ikke var som de andre utlendingene, hun fikk ros for å være mer rolig enn for eksempel somaliere. Kommentarene de møter kan ofte ligge skjult bak en fasade av hyggelighet, men som de selv forteller så sitter de igjen med en følelse etterpå av at du tydelig ble adskilt fra dem de snakket med eller møtte på tilfeldig. Jeg kan dermed se klare linjer mellom hvordan Essed (1991) forklarer hvordan hverdagsrasisme foregår og tendensene i hva deltakerne til dette prosjektet har fortalt om. Denne subtile formen for kommentarer kalles for mikroaggresjoner, som jeg skal forklare nærmere nå.

2.1.5 Mikroaggresjoner

Mikroaggresjoner kommer til uttrykk som kommentarer eller uttalelser som forsterker et «vi» og ekskluderer minoriteten fra dette «vi-et» (Cousins 2019:113-138, Rose 2013). En av mine informanter kunne for eksempel oppleve at flere eldre hadde behov for å nevne for min informant at vi gjør ting på en bestemt måte i Norge og at Rahwa også måtte gjøre det slik. Denne kommentaren ekskluderer henne fra det norske fellesskapet og at Rahwa kjenner til denne skikken eller måten å gjøre ting på. Det er en antakelse fra individet med majoritetsbakgrunn at den med minoritetsbakgrunn ikke vet bedre, mangler kunnskap eller «er vant med en annen kultur» uten å egentlig kjenne til den de snakker med. Et godt eksempel på dette er utsagnet til Linda Tinuke Strandmyr som jeg nevnte innledningsvis «*Du kommer ikke herfra. Du hører ikke til her. Du må være noe annet, bare i kraft av hvordan du ser ut, er ikke du helt som oss (...) ordene dine bygger på et rasistisk tankegods som handler om «deg og oss» og «vi og dere»*» (Nrk 2021, 12:52). Mikroaggresjoner kan også være å sette spørsmålstegn ved hvor et individ er fra, om han eller hun er født i Norge eller ikke. Slike kommentarer kan oppleves som rasistiske og skaper et forsterket «oss og dem» forhold mellom majoritet og minoritet. I et moderne samfunn skal vi vell heller ønske at vi ser på oss selv som et stort fellesskap av ulike farger og former? Jeg kommer nå til å presentere det teoretiske rammeverket om fargeblind rasisme, som jeg kommer jeg til å benytte meg av i den avsluttende diskusjonen. Dette er for å kunne belyse ulike perspektiver for å kunne besvare *hvordan unge i Telemark opplever og oppfatter hverdagsrasisme* på en best mulig måte.

2.2 Fargeblind rasisme – et mer moderne perspektiv

Hverdagsrasisme og fargeblind rasisme kan på noen punkter oppfattes som relativt like, begge teoriene tar utgangspunkt i at majoritetsbefolkningen underbevisst danner en adskillelse mellom dem selv og minoritetsgrupper i den subtile konteksten, vår sosiale verden. For å adskille de to teoriene så handler hverdagsrasisme om adskillelsen av minoriteten fra det nasjonale fellesskapet gjennom interaksjon i det daglige liv. I teoriene om fargeblind rasisme antas det at alle er like og overser kulturforskjeller og ulikheter, som igjen kan føre til en adskillelse mellom minoritet og majoritet. Det endelige resultatet er altså likt, og opplevelsen av dem kan også være ganske lik, men forløpet er ulikt. Essed har også i en nyere utgivelse tatt for seg mange av de samme temaene som Bonilla-Silva omtaler i sine bøker (se Essed *Relating Worlds of Racism* 2019). Den utgaven av «Racism without racists» som jeg bruker i denne masteroppgaven er den nyeste utgaven fra 2022, som er en sjette utgave av denne boken. Jeg kommer ikke her til å forklare alle aspekt ved fargeblind rasisme, men jeg bruker Bonilla-Silva (2022) sine teorier for å trekke det teoretiske rammeverket mot dagens debatt og hvordan unge i Telemark opplever og oppfatter rasisme i 2022.

For Bonilla-Silva (2022:80) så handler den moderne rasismen om at den hvite majoritetsbefolkningen har makten til å dominere og definere hva som anses som ulikhet, forskjellsbehandling og diskriminering. Den dominante gruppen (majoritetsbefolkningen) tar også avstand fra å være en del av å skape og opprettholde denne ulikheten (Bonilla-Silva 2022:80). På den ene siden er det viktig å nevne at «mennesker av farge»⁸ i USA har det mye bedre i dag enn på andre tidspunkt i historien. På den andre siden konkluderer Bonilla-Silva (2022:231-249) med at vårt mål burde være å komme til et felles punkt hvor vi respekterer og hyller mennesket og dens ulikheter. Med like rettigheter, muligheter og erkjenne at vi ikke er der enda. Han belyser ulike aspekt ved rasisme i den moderne verden og deler forståelsen om fargeblind rasisme i fire rammer; abstrakt liberalisme, naturalisering, kulturell rasisme og minimering av rasisme. Jeg kommer nå til å forklare kort hva de ulike rammene vil si.

Abstrakt liberalisme er knyttet til den politiske ideologien liberalisme som handler om at alle har like muligheter og at det en oppnår handler om egen innsats, talent og vilje. Med abstrakt liberalisme overføres denne tanken for å legitimere og moralisere «racial inequality», at ulikheter mellom hvite og svarte i USA har mer å gjøre med innsats, talent og vilje fremfor

---

⁸ Av «people of color»

en dyptliggende ulikhet i samfunnets strukturer. Bonilla-Silva (2022:80-90) argumenterer for at et liberalistisk syn på «racial inequality» overser og ignorerer de ulike mulighetene som er for svarte i USA. Et eksempel på dette er diskriminering på arbeidsmarkedet i Norge som er svært veldokumentert, men de fleste av oss vil nok fortsatt tenke at vi har like muligheter i Norge og at alle stiller likt på arbeidsmarkedet. Det er i dette perspektivet fargeblind rasisme blir godt forklart, fordi den hvite majoritetsbefolkning antar naivt at alle har de samme mulighetene og utgangspunkt for å lykkes med egne drømmer. Denne tanken rasjonaliseres, moraliseres og nærmest romantiseres fordi tanken om at alle har like muligheter er veldig fint, men er langt fra realiteten (Bonilla-Silva 2022: 84).

En annen ramme for å forklare fargeblind rasisme er **naturalisering** hvor det argumenteres for at det er en naturlig del av å være menneske å tiltrekkes dem som er like seg selv, derfor er en adskillelse mellom majoritets- og minoritetsgrupper en naturlig prosess og ufarlig (Bonilla-Silva 2022:82). Dette perspektivet kan ligne veldig på kategoriseringsmekanismene som jeg snakket om tidligere, eller «unconscious bias» som Cousins (2019:113-138) forteller om. Hvor alle mennesker danner seg inn-grupper som ligner på seg selv og ut-grupper som ikke gjør det (Cousins 2019:199, Fiske 2000). Ulempen med dette er at den hvite majoriteten dermed legitimerer og overser denne adskillelsen ved å forklare det som at «det er slik det er» eller at like minoritets grupper også tiltrekkes hverandre.

Bonilla-Silva (2022:83) snakker også om **kulturell rasisme** som baserer seg på en tanke om at en kultur er bedre enn en annen, som jeg har snakket litt om tidligere. I det offentlige mediebildet omtaler vi stort sett kulturell rasisme som noe som kjennetegner høyreekstreme eller islamofobi. Derimot bruker Bonilla-Silva og andre samfunns forskere konseptet for å forklare det vi observerer i samfunnet som tydelig rasisme. Som jeg nevnte på tidligere, kan kulturell rasisme minne om biologisk rasisme. En studie utført av Alice Ramos, Cicero Roberto Perreira og Jorge Vala (2019) konstateres det at 66% av deres norske utvalg tror på at noen kulturer er bedre enn andre. Jeg vil dermed argumentere for at kulturell rasisme er av betydning i dag, selv om vi ikke snakker om dette i det offentlige mediebildet eller i daglig talen.

Den siste rammen Bonilla-Silva (2022:83) bruker for å forklare fargeblind rasisme er **minimering av rasisme** hvor majoritetsbefolkningen antar at diskriminering og rasisme ikke eksisterer i dagens moderne samfunn. Altså at den hvite majoritetsbefolkningen antar at

rasisme er utdatert, som fører til at mennesker av farge blir oppfattet som sensitive, hårsåre eller «spiller rase kortet» når de forsøker å si ifra i en situasjon de opplever som rasistisk. Samlet sett handler Bonilla-Silva (2022) sine teorier om fargeblind rasisme at vi overser ulikhetene mellom majoritet og minoritet ved å anta at vi har like muligheter, utgangspunkt og idyllen om at vi ikke lever i et hegemonisk samfunn. Målet for Bonilla-Silva (2022:231-249) er å tydeliggjøre denne prosessen som foregår hos majoritetsbefolkningen, og få oss til å erkjenne at vi ikke er der vi tror vi er eller ønsker å være når vi snakker om rasisme.

Selv om dette teoretiske rammeverket handler om USA, men også Nederland i Essed (1991) sin avhandling, så kan det absolutt trekkes linjer mot den norske konteksten. Videre i denne oppgaven kommer jeg til å gjøre rede for de metodiske valgene jeg har tatt for å samle inn datamaterialet til denne masteroppgaven. Deretter kommer jeg til å analysere empirien opp mot det teoretiske rammeverket som jeg nå har presentert. I denne analysen vil jeg forsøke å skille mellom opplevelsene unge med synlig minoritetsbakgrunn har om hverdagsrasisme, og hvilke oppfatninger unge med majoritetsbakgrunn har om det samme temaet.

3 Metode

For å besvare problemstillingen; *Hvordan opplever og oppfatter unge i Telemark hverdagsrasisme?* har jeg utført fire dybdeintervjuer og fem fokusgrupper med totalt 28 unge i aldersgruppen 18-25. Jeg valgte å utføre en geografisk avgrensning til Telemark som en del av distrikt Norge, fordi det finnes lite forskning om utbredelsen av rasisme i den mer rurale konteksten. Jeg gikk dermed for en eksplorerende problemstilling for å skape mer kunnskap om et felt vi ikke vet så mye om (Jacobsen 2015: 64).

Jeg utførte dybdeintervjuene for å besvare forskningsspørsmål 1: *Hvordan opplever unge med synlig minoritetsbakgrunn hverdagsrasisme i Telemark*. Informantene til disse intervjuene ble valgt ut basert på deres nasjonale tilhørighet til Somalia, Eritrea og Latin-Amerika⁹, men også at de enten er født i Norge eller ankommet før fylte fem år. Jeg kommer tilbake til utvalgskriteriene senere. Fokusgruppene ble dermed utført for å besvare forskningsspørsmål 2: *Hvordan oppfatter den generelle unge befolkningen i Telemark hverdagsrasisme*. Utvalgskriteriene til disse samtalene var mer åpne, hvor målet var å skape heterogene grupper

---

⁹ Jeg har valgt å anonymisere nasjonaliteten til en av informantene fordi gruppen med denne nasjonaliteten i Telemark er mye mindre enn somaliere og eritreere, som gjør det mye lettere å finne denne kvinnen. Videre vil jeg dermed referer til hennes nasjonalitet som latin-amerikansk, selv om jeg er bevisst på de ulikheter som er mellom landene i Latin-Amerika.

med deltakere som både har majoritets- og minoritetsbakgrunn, som jeg også skal komme tilbake til.

Målet for dette prosjektet har vært å skape innsikt til hvordan unge oppfatter og opplever hverdagsrasisme, og ikke skape et fullstendig generaliserbart resultat. Jeg ønsker dermed at leseren har dette i mente, samtidig som det har vært en debatt om kvalitative studier kan være generaliserbare eller ikke. De fleste har konkluderte med at det ikke er et mål i kvalitative studier, samtidig som en motpart kan argumentere for at vi kan generalisere i kvalitativ forskning ved høy grad av planlegging og være påpasselige med hvordan vi konstaterer funn (se blant annet Nadim 2015). Derimot er ikke dette en diskusjon jeg ønsker å dra videre i denne oppgaven, men jeg forsøker å være påpasselige med mine konklusjoner og måten jeg konstaterer funn på. Videre vil jeg forklare kort om hvilken tilnærming jeg har hatt til dette prosjektet.

3.1 En fenomenologisk tilnærming

Jeg har benyttet meg av en fenomenologisk tilnærming til dette forskningsprosjektet, for å besvare hvilken betydning fenomenet hverdagsrasisme har for unge i Telemark. Den sosiale verden er ustabil og i kontinuerlig endring, hvordan vi oppfatter, forholder oss til eller opplever et fenomen kan variere avhengig av kontekst og tid som gjør at kunnskapen vi produserer gjennom forskning også burde ta høyde for dette (Jacobsen 2015: 28). Tilbake i 1932 tok tidligere sosiolog Alfred Schütz utgangspunkt i at samfunnet er sammensatt av strukturer som består av mennesker i samhandling. Tankene Schütz presenterte på denne tiden blir beregnet som de originale tankene bak den fenomenologiske tilnærmingen til sosiologisk forskning som vi kjenner til i dag. Altså at vi undersøker hvilke opplevelse og forståelse deltakere av et samfunn, institusjon eller subkultur har om et fenomen og deres virkelighet (Kvale og Brinkmann 2015: 45). Emiritus for filosofi og religion studier ved NTNU Gustav Erik Gullikstad Karlsaune sammenligner Schütz sitt perspektiv fra 1932 med Berger og Luckmann sine sosialkonstruktivistiske teorier fra 1950-tallet som jeg også presenterte i teori delen (Karlsaune 2017, Berger og Luckmann 2015). Karlsaune (2017) forklarer likhetstrekkene mellom de store teoretikerne som at de fjerner subjektet fra samfunnets verden, at mennesket kun er en objektiv del av en sosial struktur som dannes innenfor institusjoner og gjennom samhandling. Våre felles holdninger blir dannet gjennom en

dialektisk prosess av samhandling som figur 1 i teori delen er et eksempel på (Karlsaune 2017, Berger og Luckmann 2015).

For å kunne få til å fange de ulike virkelighetene hos de unge informantene på en fenomenologisk måte, måtte jeg forsøke å sette meg inn i deres situasjon og forstå hvor deres virkelighet kom fra. Dette har jeg gjort ved å forsøke å forstå fenomenet i ulike geografisk kontekst og hva det ville ha å si for informantene sine perspektiver. Jeg antok i forkant av prosjektet at befolkningen i bygdene og byene ville ha forskjellige oppfatninger, fordommer og tanker om minoriteter, derfor forsøker jeg å adskille de ulike gruppene og ta utgangspunkt i at de har ulike fenomenologiske forståelser av hverdagsrasisme. Ifølge Hegel, Kant, Husserl og Habermas er det noe som heter intersubjektivitet, som vi si at all kunnskap er subjektiv, men om flere individer har den samme oppfatningen om et fenomen vil sannsynligheten være større for at det er «sant» eller «sann kunnskap» (Jacobsen 2015: 33). Med «sann kunnskap» så menes det at det er sant for dem som deltar i den sosiale strukturen. Jeg kommer dermed til å bruke denne fenomenologiske tilnærming for å forstå empirien og for å kunne besvare problemstillingen; *hvordan opplever og oppfatter unge i Telemark hverdagsrasisme?*

3.2 Dybdeintervju

For å besvare forskningsspørsmålet; *hvordan opplever unge med synlig minoritetsbakgrunn fenomenet «hverdagsrasisme i Telemark»* har jeg utført fire semi-strukturerte dybdeintervjuer. Jeg har intervjuet fire kvinner i aldersgruppen 18-25 med bakgrunn fra Somalia, Eritrea og Latin-Amerika, som er født i Norge eller oppvokst i Norge fra en alder på fem eller tidligere. Forskningsintervjuet har til den hensikt å lære mer om en person sin hverdag og perspektiver rundt denne virkeligheten (Kvale og Brinkmann 2015: 42). Siden jeg ønsket å lære mer om hvordan de opplever fenomenet hverdagsrasisme, ble det nærmest åpenbart at jeg måtte snakke med noen som er i en posisjon for å kunne oppleve denne formen for rasisme. Jeg kommer nå til å forklare hvordan jeg kom frem til hvem jeg snakket med.

3.2.1 Utvalg og rekruttering

Andelen innvandring i Telemark er noe lavere (13%) enn gjennomsnittet i Norge (15%) som gjorde at jeg ønsket å undersøke hvilke nasjonaliteter det er mest av i fylket (Vestfold og

Telemark fylkes kommune 2021). Ved å undersøke de ulike «kommunefakta»¹⁰ sidene for kommunene Porsgrunn, Skien, Midt-Telemark, Nome og Bamble på Statistisk sentral byrå (SSB) sine sider er flertallet av innvandrere i Telemark fra Somalia, Eritrea, Polen og Irak. Først valgte jeg å avgrense til nasjonaliteten Somalia og Eritrea, fordi de komplimenterte hverandre godt. Somaliere har ofte blitt negativt omtalt i media (se for eksempel Thorsen 2021), mens eritreere ofte blir positivt omtalt i media. Samtidig som mennesker med tilhørighet til begge nasjonalitetene som oftest har mørk hud, og gjør at de faller under kategorien «mennesker med synlig minoritetsbakgrunn» i Norge. Med tanke på at det er unge med synlig minoritetsbakgrunn jeg forsøker å undersøke, ble det dermed et klart valg. Somaliere og Eritreere kan ofte ligne noe på hverandre, som for eksempel Rahwa fra Eritrea uttrykte så kunne det ofte skje at hun ble misforstått med en somalier. Jeg valgte dermed å inkludere latin amerikansk som en tredje «nasjonalitet». Latin amerikanere har også som oftest en synlig minoritetsbakgrunn med mørke trekk, men ikke i samme grad som somaliere og eritreere. Samtidig som latin amerikanere ofte ikke blir nevnt i mediene, av usikre årsaker, skiller de seg fra somaliere og eritreere og fungerte dermed som et kontrollpunkt. Informantene til dybdeintervjuene ble rekruttert på to forskjellige måter: gjennom kontakt med den videregående skolen de gikk på og et Facebook innlegg jeg la ut på min egen vegg. Deretter kunne de som ønsket å delta på prosjektet ta kontakt med meg, de fikk min kontaktinformasjon gjennom deres lærer eller i innlegget.

3.2.2 Utførelse av dybdeintervjuene

Dybdeintervjuene ble utført på det lokale biblioteket i et avgrenset grupperom, hjemme hos informanten eller hjemme hos meg selv. Det virket ikke som at informantene var så nøye med hvor de ville møtes for å snakke om dette temaet, dermed tok jeg beslutningene om hvor jeg så det som mest egnet for å møtes de dagene vi hadde avtalt. Mitt mål med valg av lokasjon var å finne et rom som skapte en følelse av trygghet, siden temaet vi skulle snakke om kan oppleves som sensitivt. Det var også for å skape en form for tillit, noe jeg følte at jeg mestret med alle intervjuene. Intervjuene ble også tatt opp med en diktafon som ble plassert midt på bordet mellom oss, diktafonen hadde en noe formell effekt og skapte en litt ansent stemning. Ved å trygge dem på at det kun var jeg som skulle høre på lydopptaket og at det ville bli slettet ved prosjektslutt ble de rolige.

---

¹⁰ Dette er en tjeneste ssb.no leverer med ulik data om befolkningen i ulike kommuner og fylker med oversikt over befolkningsvekst, populasjon og annen relevant informasjon.

Intervjuguiden er delt inn i fem ulike temaer: forventninger, betydningen av nasjonalitet, opplevelser av hverdagsrasisme, synlighet versus usynlighet og hvordan det er å ha en minoritetsbakgrunn i Telemark¹¹. Jeg fulgte en semi-strukturert stil for dybdeintervjuene, som vil si at jeg løsrev meg fra intervjuguiden av og til, for å følge mer opp på hva informantene uttalte seg om. Jeg fulgte dermed ikke guiden slavisk, men holdt meg innenfor temaene i den rekkefølgen som er satt for å bygge opp intervjuet godt. Det kunne vært en brå overgang å begynne med spørsmålene om rasisme med en gang, derfor ønsket jeg heller en glidende overgang til de litt mer harde og direkte spørsmålene om rasisme. Derfor har jeg først en del om forventninger og betydningen av nasjonalitet for informanten. Derimot virket det som at alle informantene var ganske forberedt på å snakke om rasisme, derfor syntes de det var litt merkelig at jeg spurte spørsmål om deres familie og hvilken tilknytning de har til sine foreldres nasjonalitet. Derimot fungerte disse spørsmålene godt for å danne en relasjon og bli litt kjent, samtidig som mye verdifull informasjon kom frem ved å diskutere betydningen av forventninger og nasjonalitet. Jeg kunne også møte noen utfordringer ved å stille for faglige uttrykk som jeg kanskje hadde blitt litt blind på selv, men vi løste dette ved at jeg omformulerte spørsmålene på en enklere måte. Videre vil jeg komme inn på den andre delen av problemstillingen: *hvordan oppfatter den generelle unge befolkningen i Telemark hverdagsrasisme?* Som jeg har forsøkt å besvare ved å utføre fokusgrupper med heterogent sammensatte grupper.

3.3 Fokusgruppe

Jeg har utført fem fokusgrupper av ulik størrelse, nasjonal tilhørighet og tilknytning til fem ulike byer/bygder, men alle som har deltatt i fokusgruppene er innenfor aldersspennet 18-25 år. I tilfeller hvor det er ønskelig med en diskusjon med flere ulike oppfatninger, meninger og perspektiver om et tema eller fenomen så kan det være svært gunstig å bruke fokusgruppe som metode for datautvinning (Tjora 2012: 137). Jeg ønsket dypere innsikt i hvordan fenomenet hverdagsrasisme ble oppfattet av den unge mer generelle befolkningen i Telemark, dermed virket fokusgrupper som en fruktbar fremgangsmåte. Jeg fikk mye god innsikt i hvordan unge med synlig minoritetsbakgrunn opplever hverdagsrasisme med dybdeintervjuene, men jeg valgte å supplere med fokusgrupper for å få bredere innsikt. Videre kommer jeg til å gjøre rede for utvalg og rekruttering til fokusgruppene.

---

¹¹ Intervjuguiden for dybdeintervjuene er lagt ved som vedlegg helt nederst i dokumentet.

3.3.1 Utvalg og rekruttering

For rekrutteringen ønsket jeg flere ulike oppfatninger og perspektiver om samme fenomen, dermed forsøkte jeg å rekruttere heterogene grupper, hvor jeg ønsket at deltakerne skulle ha noe ulik bakgrunn for å skape variasjon (Jacobsen 2015). Dette var for å undersøke nærmere om det faktisk eksisterer en felles og objektiv sosial virkelighet, om hvordan deltakere innenfor et samfunn oppfatter fenomenet hverdagsrasisme på tvers av ulik nasjonalitet, klasse og interessefelt. Jeg brukte dermed alderskriteriet (18-25) og deres bosted som kontroll egenskap, slik at jeg kunne ta utgangspunkt i at alle deltakerne er omtrentlig på samme sted i livet (Jacobsen 2015). Jeg kontaktet alle videregående skoler i Telemark, hvor jeg sendte mail til alle lærere som tilsynelatende underviste på tredje trinn og innenfor samfunnsvitenskapelige fag. I denne mailen beskrev jeg meg selv og prosjektet, samtidig som jeg foreslo at jeg kunne komme innom en av deres klasser for å presentere prosjektet¹², for deretter å invitere elevene til en fokusgruppe uken etter. Grunnen til at jeg avgrenset til skoleklasser var primært på grunn av korona situasjonen hvor jeg i de første ukene av januar 2022 møtte motgang fordi videregående skoler var plassert under rødt nivå som gjorde at skolene ikke ville ha besøk. Etter skolene ble plassert på grønt nivå og jeg fikk lov til å komme på besøk bestemte jeg meg fortsatt for å forholde meg til en klasse av gangen siden avtalen allerede var satt. Samtidig som jeg så fordelene ved at ett til likhetstrekk mellom elevene kunne være at de tilhørte samme klasse. Utenom dette opplevde jeg svært få begrensninger knyttet til pandemien. I løpet av februar presenterte jeg prosjektet og utførte fokusgrupper på Kragerø, Bamble, Porsgrunn, Skien og Bø videregående skole. Jeg vil nå komme nærmere inn på hvordan jeg utførte fokusgruppene for å kunne besvare *hvordan den generelle unge befolkningen i Telemark oppfatter fenomenet hverdagsrasisme*.

3.3.2 Utførelse av fokusgruppene

Fokusgruppene ble utført i egne klasserom på de skolene jeg hadde vært innom, dette var for at elevene skulle kjenne til lokalet og føle på en trygghet og åpenhet for å ta ordet. Noen av fokusgruppene ble utført i skoletiden, mens andre ble utført rett etter skoletid. Jeg avtalte tidspunkt med elevene når jeg var innom deres klasse en uke tidligere, og ga dem med en uformell påmelding ved å skrive opp deres telefonnummer på en liste. Jeg sendte dem deretter

---

¹² Dette var for å vite at de mulige deltakerne fikk den informasjonen som jeg ønsket, hvor jeg mistet kontroll over dette i rekrutteringen til dybdeintervjuene.

en melding et par dager før for å minne om samtalen og hvor det skulle være. Jeg opplevde det som at det var mye høyere oppmøte når fokusgruppene foregikk innenfor skoletid enn utenfor, mest sannsynlig fordi elevene ikke ville bruke fritiden sin på fag. Dette var også en refleksjon flere av lærerne jeg hadde kontakt med også hadde, dessverre var det slik at ledelsen på enkelte av skolene ikke ønsket å bruke undervisningstidene på dette, noe jeg forstår og respekterte.

Intervjuguiden til fokusgruppene ble strukturert med en veldig enkel modell, hvor jeg tok utgangspunkt i disse tre hovedspørsmålene som jeg først og fremst ønsket svar på:

1. Hva betyr begrepet hverdagsrasisme for dere?
2. Hva vil det si å være norsk?
3. Hvordan tror dere det er å ha en minoritetsbakgrunn i Telemark?

Under disse spørsmålene hadde jeg hjelpende stikkord og spørsmål som jeg brukte om samtalen stoppet noe opp eller de sporet veldig av diskusjonen¹³. Jeg som moderator forsøkte å la deltakerne diskutere så mye som de kunne på egenhånd, som jeg erfarte skapte mange nye innfallsvinkler på temaet. Samtidig som jeg ofte brukte underspørsmålene til hovedspørsmålene mine for å holde samtalen i gang hos deltakerne. Jeg valgte også å inkludere et spørsmål om deres tanker om at Norge er et flerkulturelt samfunn, men jeg brukte kun disse spørsmålene om vi snakket en del om det å være flerkulturell og at innvandring er og oppleves ulikt i ulike steder av Norge. I intervjuguiden for fokusgruppene gikk jeg også mer direkte og mye tidligere inn på deres tanker om hverdagsrasisme, fordi jeg opplevde denne tilnærmingen som mindre sensitiv og anspent fordi vi var flere i samme rom.

3.4 Forskerrolle

Jeg er klar over at min forskerrolle som norsk hvit kvinne med majoritetsbakgrunn kunne skape en distanse mellom meg og informantene, som kunne begrenset informasjonen jeg mottok. Grunnen til det kan være fordi hverdagsrasisme handler om skjulte og abstrakte opplevelser av utenforskap, det er dermed flere svarte enn hvite som har skrevet om dette temaet. Jeg representerer en hvit majoritet som kan oppleves som deres motpart i dette tilfellet. Slik kunne jeg også oppleve det i noen av tilfellene, hvor informantene var noe

---

¹³ Intervjuguiden for fokusgruppene er lagt ved som vedlegg helt nederst i dokumentet.

skeptiske til meg eller at de «testet meg litt» under intervjuet ved å for eksempel svare tilbake med spørsmål eller stirre rart på meg ved spørsmålene om norskhet. Etersom jeg oppdaget dette problemet forsøkte jeg en annen tilnærming hvor jeg gjorde et forsøk på en forsiktig provosering ved å presentere meg selv som veldig naiv eller dum ved å for eksempel stille mange oppfølgingsspørsmål (Jacobsen 2015, Kvale og Brinkmann 2015). De informantene jeg forsøkte dette med gjennomskuet etter hvert knepet mitt, men jeg fikk i gang en diskusjon som også dannet noe tillit. Ifølge den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) sine retningslinjer skal man i forskning av minoritetskulturer «unngå å bruke inndelinger eller betegnelser som gir grunnlag for urimelig generalisering» (2018). Derfor har jeg også vært veldig påpasselig med å ikke anta at de opplever mye hverdagsrasisme eller at de føler seg adskilt fra noe fellesskap på noe vis, og heller la informantene tale sin egen sak.

Som moderator til fokusgruppene følte jeg at jeg raskt fikk innsyn og tilgang til de unge sine oppfatninger. Dette kan ha noe å gjøre med at flere av dem er distansert fra egne opplevelser av hverdagsrasisme eller fordi de var flere som kunne uttrykke lignende erfaringer. Det blir ofte lettere å snakke om et problem om man er flere om det. I fokusgruppene følte jeg dermed ikke den samme skepsisen som jeg opplevde i dybdeintervjuene. Derimot når jeg besøkte skolene i forkant av intervjuene så opplevde jeg det som at flere elever himlet med øynene eller så bort, om dette bare er fordi de er 18 åringer som kjeder seg på skolen eller fordi jeg som hvit kvinne ikke burde snakke om dette temaet er usikkert. Samtidig så kunne jeg oppleve at unge kvinner med synlig minoritetsbakgrunn nikket mye bekreftende og virket veldig interessert når jeg snakket om hverdagsrasisme, og begrunnet hvorfor jeg ønsket å skrive om dette temaet. Det er dermed usikkert hvorfor ikke enda flere meldte seg på for å delta på fokusgruppene, men det kan som nevnt ha mye med tidspunktet for samtalene. Derimot opplever jeg det som at de gruppene jeg fikk tak i hadde nok kunnskap, samtidig som jeg i rollen som moderator fungerte godt i dynamikken i gruppene. Jeg vil nå videre fortelle kort om hvordan jeg har ivaretatt deltakerne til dette prosjektet sine rettigheter.

3.5 Anonymitet, informert samtykke og sikkerhet

For å sikre hensyn til personvern, frihet og reglement om menneskerettigheter måtte deltakerne signere et skriv om informert samtykke i forkant av intervjuet¹⁴ (NESH 2018).

---

¹⁴ Dette skrevet er lagt ved som vedlegg nederst i dokumentet.

Informasjonsskrivet ble sendt på mail i forkant av dybdeintervjuene slik at de kunne være godt kjent med hva de meldte seg opp på før de møtte opp for selve intervjuet. På denne måten sparte jeg også ganske mye tid. For fokusgruppene så fikk alle elevene i klassene med seg dette skrivet når jeg var innom på det første skolebesøket. Temaet jeg skriver om er også noe sensitivt, som gjør at jeg som intervjuer og forsker måtte være svært bevisst på å vise aktsomhet og ansvarlighet ovenfor personvern både under og i etterkant av intervjuet (NESH 2018), jeg har derfor rangert materialet som «rødt nivå» ut fra Uio sine retningslinjer om sikker bevaring (UiO 2021). Som vil si at jeg har måttet bearbeide datamaterialet ved å benytte meg av lagringshotell gjennom WMWare og Uio sin egen desktop. Jeg har transkribert intervjuene direkte fra diktafonen uten overføring¹⁵ inne på ett eget lagringshotell på Uio sin desktop.

For å sikre anonymitet og konfidensialitet for deltakerne til dette prosjektet, så har jeg laget pseudonymer/oppdiktede navn for deltakerne. Jeg har også vært svært påpasselig med å kun skrive opp deres navn inne på lagringshotellet, og ikke overføre dokumenter til egen datamaskin før jeg var sikker på at uttalelser og annen informasjon ikke kunne spores tilbake til informanten (Kvale og Brinkmann 2015: 213). I en masteroppgave kan det være vanlig å liste opp informantene sine med pseudonymer, antatt kjønn, etnisitet, alder og bosted, for at leseren kan bli kjent med informantene. Jeg har derimot valgt å utelate dette til denne masteroppgaven, fordi jeg ønsker å bevare konfidensialiteten ved identiteten til informantene. Spesielt på de mer rurale skolene er de ikke så mange elever, som kan gjøre elevene svært lette å spore tilbake til fra en slik oversiktlig liste. Ved å kun introdusere dem i teksten vil jeg anta at det vil være vanskeligere å spore dem opp på den gitte skolen de ble intervjuet på. I sitatene som blir brukt i denne oppgaven er det også noen detaljer jeg har utelatt, fordi jeg forstår det slik at personen kan gjenkjennes ut fra en hendelse eller hvor hendelsen fant sted. Det er ikke mange slike tilfeller, men det er viktig å nevne som en forhåndsregel jeg har tatt. Samtidig som jeg har latt være for enkelte av informantene å oppgi deres konkrete nasjonale tilhørighet, fordi denne etniske gruppen er svært liten i den byen de bor i. Det ville dermed vært svært enkelt å spore denne personen opp om man ønsket det eller kjenner til miljøet.

Jeg oppfatter det også som viktig å nevne her at jeg har tatt høyde for tredjepersoner tilknyttet intervjusammenhengen. Jeg forhørte meg i forkant av prosjektet med norsk senter for

---

¹⁵ Diktafonen som ble brukt hadde ikke bluetooth

forskningsdata (NSD) når jeg meldte inn prosjektet, om det ville være nødvendig å kreve inn samtykke fra foreldrene til informantene fordi jeg etterspør foreldrenes nasjonalitet. Dette ble vurdert som «ikke nødvendig» så lenge jeg ikke spør om mer informasjon utover dette. Tredjeparter som blir frivillig nevnt i intervju situasjonene av informantene har også enten blitt utelatt eller blitt tildelt et pseudonym.

3.6 Transkribering og koding

I etterkant av intervjuene transkriberte jeg lydopptakene med et høyt detaljnivå, ved å inkludere pauser og skilte mellom lang og kort betenkningstid. Dette var for å fange opp hvilke temaer informantene var usikre på eller hadde problemer med å forklare. En av de klareste utfordringene med intervjuer er at man mister mye av stemningen eller enkelte uttrykk i transkriberingsprosessen, fordi det er stor forskjell på muntlig og skriftlig språk (Tjora 2012: 185, Kvale og Brinkmann 2015). Jeg forsøkte dermed etter beste evne å bevare så mange detaljer som mulig ved å være bevisst på betydningen av pauser i transkriberingsprosessen som ble illustrert med ulikt antall prikker som dette (.), (..) eller (...) avhengig av hvor lang pause de hadde. Jeg begynte å analysere i det små allerede når jeg satt og transkriberte fordi det ble klarere for meg hvilke tendenser som befant seg i empirien, men jeg forsøkte å begrense meg til jeg var ferdig med kode prosessen for å bevare det empiri nære med analysen (Tjora 2012: 225). Til slutt satt jeg igjen med 190 sider med transkribert materiale som jeg nå hadde klart for koding for å finne ut av *hvordan unge i Telemark opplever og oppfatter hverdagsrasisme*.

Koding er den første delen av en analyse og setter grunnlaget for hvordan man analyserer datamaterialet som er samlet inn. Det er også viktig i denne prosessen å være bevisst på å ikke miste meningen bak utsagnene (Tjora 2012: 218). Jeg brukte programmet N-Vivo for å kode datamaterialet, det var svært oversiktlig å benytte seg av et slik program.

For å være noe tett til problemstillingen skilte jeg først mellom det som tydelig var en opplevelse og en oppfatning i det transkriberte materialet. For å ikke miste betydningen av uttalelsene beholdt jeg referanserammene ganske store slik at jeg fikk med meg hele uttalelsene fra informantene. Etter første runde med koding hadde jeg 86 referanser til koden «oppfatninger» og 115 referanser til koden «opplevelser» som vil bety at det var mer snakk om opplevelser i mine intervjuer enn oppfatninger. Dette vurderer jeg verken som en fordel eller ulempe hvor dette ikke er de konkrete kodene jeg kommer til å bruke i analysen, men jeg

forholdt meg til de forskjellige kodene i den videre prosessen ved å sette en merkelapp på de neste kodene for å vite om det var en «opplevelse» eller «oppfatning» for å besvare den todelte problemstillingen.

Etterfulgt utførte jeg tekstnære koder til de daværende kodene, for å følge Tjora (2012) sin SDI-modell til en viss grad. Dette er for å ivareta det informantene uttalte seg om og holde meg empiri nær og ikke la meg kontrollere for mye av teori så tidlig i prosessen. Jeg lagde dermed 93 koder i denne omgangen, deretter grupperte jeg kodene etter hva som lignet på hverandre og handlet mye om det samme. De hovedkategoriene av koder jeg endte opp med i denne avsluttende prosessen var: «Diskriminering på arbeidsmarkedet», «Hvordan kommer hverdagsrasisme til uttrykk», «Hvor kommer hverdagsrasisme til uttrykk», «Årsaker til hverdagsrasisme», «Konsekvenser» og «Misvisende forventninger» med flere underkategorier. Videre vil jeg forklare hvordan jeg brukte disse kodene til en analyse for å besvare *hvordan unge i Telemark oppfatter og opplever hverdagsrasisme*.

3.7 Analyse

I analysen for denne masteroppgaven har jeg valgt å legge mest vekt på hvordan, hvor og hvorfor hverdagsrasisme finner sted i Telemark. Årsaken til at jeg velger å utelate koden «diskriminering på arbeidsmarkedet» er fordi det allerede eksisterer mye forskning på feltet, og jeg oppfattet ikke uttalelsene til informantene som egne opplevelser eller oppfatninger, men heller noe de vet at stemmer. Ikke at diskriminering av minoriteter på arbeidsmarkedet ikke er et problem, men at jeg ikke ønsker å bruke plass til dette i denne masteroppgaven. Jeg har dermed konsentrert meg om de kodene som omhandler hvordan, hvor og hvorfor hverdagsrasisme foregår, for å analysere datamaterialet opp mot det fenomenet jeg undersøker, nettopp hverdagsrasisme.

Jeg vil på den ene siden si at jeg har arbeidet med en deduktiv tilnærming til teori, hvor jeg har testet hvordan teorier om hverdagsrasisme forekommer i den rurale konteksten Telemark. På den andre siden ville det vært naivt av meg å tenke at empirien som har blitt samlet inn ikke har påvirket hvordan jeg som forsker ser på teoriene i dag. Før startgangen av prosjektet hadde jeg nok noen fordommer og tanker om temaet, hvor jeg hadde en antakelse om at det var en veldig høy grad av rasisme i Telemark og da spesielt med tanke på bruk av n-ordet. Tankesettet mitt har blitt formet av teoriene jeg har lest og hva mine informanter uttalte seg om. Jeg har fortsatt en antakelse om at det er en del rasisme i Telemark, men kanskje i en

annen form enn jeg tidligere antok. Ved avslutningen av dette prosjektet vil dermed mine tanker som forsker og denne masteroppgaven ha endret seg uttalelige ganger gjennom prosjektprosessen, fordi jeg har blitt påvirket av uttalelser, tekster og andre forskningsartikler om temaet. Som Jacobsen (2015) dermed påpeker i sin bok vil det alltid foregå en pragmatisk tilnærming til egen forskningsprosess, hvor man jobber vekselvis mellom en deduktiv og induktiv tilnærming til teori og empiri som gjør at vi store deler av tiden jobber abduktivt. Dette vil si at forskningen er i en kontinuerlig problemløsende prosess hvor en hele tiden veksler mellom teori og empiri, som spiller en like stor rolle for å bekrefte hypoteser og utvinne ny teori (Jacobsen 2015: 34-35, Holth Mathiesen og Gussgard Volckmar-Eeg 2022).

Med grunnlag i dette forsøkte jeg å holde meg så empiri nær som mulig i kodingsprosessen, for å ivareta det informantene faktisk sa fremfor hva jeg ønsket at de skulle si ut fra teoriene jeg kjenner til, og mine antakelser om en høy grad av rasisme. Etter kode prosessen ønsket jeg å undersøke hva jeg kunne argumentere for og eventuelt motsi. Analysen min tok til slutt form som tre ulike argumenter hvor jeg først (1) diskuterer hvordan hverdagsrasisme kommer til uttrykk som en sosial konstruksjon. Deretter (2) gjør jeg rede for hvordan unge med synlig minoritetsbakgrunn i Telemark opplever forventninger. Til slutt som en avsluttende diskusjon trekker jeg de to overnevnte mot (3) hvordan vi ser, snakker om og erkjenner multikulturalitet påvirker dynamikken mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen

3.8 Validitet og reliabilitet

Validitet handler om påliteligheten til de argumenter eller tolkninger som blir presentert. Påliteligheten styrkes ved å forsvare og forklare hva som menes, helst med grobunn i allerede eksisterende teori, dette gjøres ved å kontrollere hva som blir sagt i for eksempel en masteroppgave (Kvale og Brinkmann 2015: 278). På grunn av temaets kompleksitet har det vært noe utfordrende å begrunne og forklare de argumentene og det teoretiske rammeverket jeg støtter meg på. Jeg har fortsatt forsøkt å ivareta påliteligheten ved å forklare argumenter og tolkninger godt og nøye. Ved å diskutere innhold, teori og metode med veileder og andre medstudenter har dette hjulpet meg med å gjøre formuleringene mine enklere.

Reliabilitet handler om påliteligheten til utførelsen av forskningsprosjektet og om jeg som skribent presenterer prosessen for uthenting av empiri på en slik måte at noen andre kunne gjort akkurat det samme som meg (Tjora 2012: 263). Dette har jeg forsøkt å opprettholde ved å tydeliggjøre i denne metode delen hva jeg har gjort. Samtidig som jeg forsøker i analysen

min å tydeliggjøre hva som er empiri, teori og egne tolkninger. Jeg prøver ikke å si at jeg har mestret validitetens og reliabilitetens kunst, men at jeg har forsøkt etter beste evne å bevare en viss grad av påliteligheten rundt argumenter, tolkninger og forskningsprosessen. Derimot er det begrensninger for hva en masterstudent kan og ikke kan, men jeg opplever hele prosessen med å skrive denne masteroppgaven som veldig lærerikt hvor jeg har lært mye om hvordan man kan sikre pålitelighet og hvilke fallgruver man burde unngå, selv om jeg kanskje ikke har klart å unngå alle selv. Videre vil jeg reflektere rundt de utfordringer jeg har møtt i dette forskningsprosjektet for å forsøke å besvare problemstillingen; *hvordan opplever og oppfatter unge i Telemark hverdagsrasisme?*

3.9 Refleksjoner

Først og fremst syntes jeg rekrutteringen til dybdeintervjuene var veldig utfordrende fordi jeg fikk lite respons og stagnerte lenge. I utgangspunktet skulle denne masteroppgaven kun handle om hvordan unge med synlig minoritetsbakgrunn i Telemark opplever hverdagsrasisme, derimot oppdaget jeg underveis at den gruppen i denne geografiske konteksten er veldig liten og vanskelig å få kontakt med. Årsaken til det kan være at de var skeptiske til min forskerrolle som hvit kvinne med majoritetsbakgrunn, derimot opplevde jeg svært positiv respons fra dem jeg snakket med. På den andre siden vil jeg påstå at både ungdommer og unge voksne kan være vanskelig å komme i kontakt med utenfor et sosialt nettverk. Med grunnlag i at de gjerne ikke er aktive i offentlige grupper på sosiale medier, følger med på oppslagstavler og er ofte svært opptatt med sitt eget sosiale nettverk. Jeg løste denne utfordringen ved å supplere prosjektet med innsikt til hvordan den generelle unge befolkningen oppfatter hverdagsrasisme i Telemark ved å utføre fokusgrupper. På denne måten var det mye lettere å komme i kontakt med den aldersgruppen jeg ønsket, fordi jeg tok kontakt med dem gjennom en sosial institusjon. Jeg opplevde det som at opplevelsene av hverdagsrasisme til unge med synlig minoritetsbakgrunn ikke hadde så mye med hvilken nasjonal tilhørighet de har, men at de blir opplevd som annerledes eller «otherness» (Cousins 2019:89-112). Jeg opplever det dermed som at jeg har fått like mye ut av fokusgruppene som med dybdeintervjuene.

Jeg kunne også undersøkt bedre i forkant hvordan andre hadde undersøkt rurale områder. For sammenlignet med mine medstudenter så har jeg utvidet til et mye større område enn dem som skiver om Oslo, fordi det bor flere folk der innenfor ett mindre areal som gjør at

forholdene blir ulike. Jeg skulle dermed ønske at jeg hadde denne informasjonen ved prosjektstart, at det er annerledes å undersøke rurale områder enn storbyer. Erfaringen jeg oppnådde med utfordringene med ulikheten mellom stor- og småby, og rekrutteringen deretter, er absolutt noe jeg kommer til å ta med meg videre. Samtidig som erfaringen om hvor viktig god selvtillit i arbeidet man gjør og troen på at man mestrer å få det til er utrolig viktig for å kunne fullføre og fortsette med et prosjekt.

Den siste utfordringen jeg ønsker å inkludere her er hvor utfordrende det er å formulere og bruke et såpass komplisert teoretisk rammeverk som rasisme er. Jeg beundrer alle kjente og ukjente akademikere der ute som jobber med dette daglig, og mestrer denne kunsten. Ved å velge hverdagsrasisme og fenomenologi som grunnlag for denne masteroppgaven visste jeg at jeg meldte meg opp for noe komplisert, og har absolutt funnet mye glede i utfordringene dette har bidratt med. Jeg løste denne utfordringen ved å lese igjennom egne forklaringer og tekst mange ganger med ulike kodesystemer for å få overblikk over hvordan jeg bygget opp avsnittene mine og hva jeg sier i de ulike delene av oppgaven. Denne systematiske måten å jobbe på har hjulpet meg å få overblikk over egen oppgave, men også det teoretiske rammeverket jeg bruker. Videre kommer jeg til å analysere og diskutere hvordan empiri og teori utfyller hverandre for å forsøke å klargjøre *hvordan unge i Telemark opplever og oppfatter hverdagsrasisme*.

4 Analyse med diskusjon

Jeg vil nå presentere analysen for dette prosjektet hvor jeg vil gjøre rede for generelle tendenser og drøfte ulike aspekter ved disse tendensene opp mot teoriene som tidligere er presentert. Til nå har jeg gjort rede for hvilke metodiske valg som er utført for å utvinne empirien til denne oppgaven, samt hvilke teoretiske rammeverk som vil bli brukt for å forklare denne empirien og fenomenet hverdagsrasisme. Hovedfunnene fra denne empirien er:

1. Hverdagsrasisme i Telemark kommer som oftest til uttrykk som kommentarer om hvor noen «egentlig» kommer fra eller bruk av «n-ordet» i alle aldersgrupper
2. Offentlig transport er en arena for rasisme
3. Unge har fordommer om at det finnes flere rasistiske holdninger hos eldre og i bygdemiljøer
4. Unge med synlig minoritetsbakgrunn opplever ofte lave forventninger om språk

5. Alle deltakere i de ulike geografiske områdene forsøker og ønsker å vise respekt for kulturforskjeller

For å besvare hvordan unge i Telemark opplever og oppfatter hverdagsrasisme, har jeg delt analysen inn i tre deler med flere underkategorier. De tre hoveddelene er dannet på grunnlag av disse hovedfunnene som jeg har knyttet opp mot teori. Denne analyse delen er dermed delt opp slik:

1. Gjentakende kollektiv og negativ samhandling om en minoritetsgruppe kan skape strukturell rasisme i form av hverdagsrasisme
2. Unge med minoritetsbakgrunn kan ofte oppleve lave forventninger om språk og ferdigheter i nye situasjoner, som kan bidra til en adskillelse mellom minoritet og majoritet
3. Hvordan vi ser, snakker om og erkjenner multikulturalitet kan påvirke dynamikken mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen

Hovedargumentene er svært generelle, men vil bli spesifisert og forsvart i underkategoriene. Del 1 vil handle om hvordan unge i Telemark opplever at hverdagsrasisme foregår, men også rasisme generelt. Denne delen vil dermed basere seg mye på Essed (1991) og Cousins (2019) sin forståelse av hverdagsrasisme, jeg vil diskutere om deres teorier samsvarer med hva informantene mine uttrykte. Del 2 om forventninger baserer seg mye på empiri og hvilke oppfatninger de unge hadde om fordommer, stereotypier og antakelser, som var en gjentakende tendens i datamaterialet. Avslutningsvis i del 3 kommer jeg til å diskutere hvordan rasisme eksisterer i Telemark gjennom samhandling og hvordan den opprettholdes. Del 3 vil fungere som en avsluttende diskusjon hvor jeg kommer til å drøfte hvordan vi kommuniserer om multikulturalitet og hvordan dette kan påvirke forholdet mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen.

4.1 Del 1: Negativ kollektiv samhandling kan skape strukturell rasisme

Essed (1991:50-51) argumenterte for på sin tid at en gruppe kan gjennom gjentakende negativ samhandling skape ubevisste holdninger som ekskluderer en annen gruppe eller tilegner dem

negative egenskaper (Essed 1991: 52). I alle samfunn finnes det mange ulike fellesskap som for eksempel en skoleklasse, bygdemiljø eller subkultur, som ofte deler felles interesser, bo-område eller livssituasjon og er dermed også ganske like på ulike punkter. Disse fellesskapene deler ofte felles holdninger, oppfatninger og syn, som skapes og endres kontinuerlig gjennom samhandling og eksponering. Disse holdningene kan handle om veldig mye, men i dette tilfellet vil jeg i den retning at vi som mennesker (og da fellesskap) danner oss et rammeverk og oppfatning om hverandre. Som nevnt i en tidligere teoridel forholder vi oss til ulike kategoriseringsmekanismer som plasserer enkelte grupper eller individer i forskjellige båser. Dem som er lik oss selv blir plassert i en «inn-gruppe» og de som er ulik oss selv i «ut-grupper» (Fiske 2000). Vi har en tendens til å assosiere positive egenskaper og attributter med inn-gruppen og negative med ut-gruppen. På grunn av negative historiske assosiasjoner og feilaktig presentasjon av Afrikanere, Asiater, Latinamerikanere og Øst-Europeere, i blant annet aviser og sosiale medier, har dette ført til fordommer og stereotypier av disse gruppene i vestlige samfunn (Essed 1991:21). Som kan gjøre at minoritetsgrupper eller mennesker med synlig minoritetsbakgrunn ofte blir plassert i «ut-gruppen» av majoritetsbefolkningen, fordi de kun har negative assosiasjoner eller at de tydelig blir ansett som annerledes. Cousins (2019:113-138) klargjør i sin bok at kategoriseringsmekanismer er en naturlig del av å være menneske, som gjør at vi alltid vil måtte forholde oss til dem. Ulempen med denne kategoriseringen eller «unconscious bias» er at vi ubevisst skaper en adskillelse mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen, er det mulig å unngå dette? Og hvordan opplever unge med en synlig minoritetsbakgrunn i Telemark denne tematikken?

4.1.1 Hvordan kommer hverdagsrasisme til uttrykk i Telemark?

Som nevnt tidligere kan hverdagsrasisme komme til uttrykk på svært variert vis, men også oppfattes forskjellig avhengig av individene som opplever den (Essed 1991, Cousins 2019). Det er en sterk enighet blant informantene om hvordan hverdagsrasisme som oftest kommer til uttrykk i Telemark, og det er gjennom blikk, kommentarer, kroppsspråk og til og med tonefallet man har når man snakker med hverandre. De nevnte handlingene foregår ofte i en setting hvor man ofte handler på automatikk, som gjør det vanskelig å definere det som rasistisk (Kommer av kritikken til Essed fra Collins 1992). På den andre siden er det ikke alle blikk, kommentarer, kroppsspråk og tonefall som er av interesse når jeg snakker om hverdagsrasisme, men de ubevisste handlinger som er i en risiko for å skape en opplevelse av utenforskap basert på utseende som man ikke kan gjøre noe med. Det er ikke alltid lett å

reagere på disse hendelsene fordi de kommer fra et ubevisst tankegods og meningen bak dem er ofte ikke ondartet, som også er noe av problemet med hendelser som kan kategoriseres som hverdagsrasisme. Jeg vil argumentere for at den som utfører handlingen som oppleves som rasistisk vil nok gå i forsvar fordi hen ikke mente noe vondt, og den som opplever handlingen vil nok føle på en frustrasjon fordi hendelsen åpenbart er rasistisk for hen. Det vil dermed være vanskelig for utøveren å se hvordan hen sine ubevisste holdninger utspiller seg, men være klart for offeret som ser og føler på denne holdningen. Prosessen som skaper grunnlaget for denne «konflikten» foregår ofte gjennom eksternalisering, objektivering og internalisering som jeg illustrerte i Figur 1. Som kan gjøre at hen ikke vet at holdningen er negativ fordi hen ikke kjenner på det selv. Konsekvensene av dette kan være en følelse av «othering», altså at man blir plassert utenfor som noe annet (Cousins 2019:27). Innenfor forklaringen av hvordan hverdagsrasisme kommer til uttrykk har det vært tre gjentakende tendenser i datamaterialet, som er; mikroaggresjoner, spørsmålet «hvor kommer du egentlig fra» og bruk av n-ordet som konkretiserer mer hvordan hverdagsrasisme kommer til uttrykk i en del av disktrikt Norge. Videre vil jeg dermed forklare og gjennomgå disse temaene og tendensene for å forklare hvordan unge opplever og oppfatter hverdagsrasisme i Telemark.

4.1.1.1 Mikroaggresjoner

Som nevnt til nå er det flere med synlig minoritetsbakgrunn i Norge som opplever en form for «(...) forskjellsbehandling, mistenkeliggjøring og stadige påminnelser om at de ikke egentlig hører til i det norske samfunnet.» i hverdagslivet (A. H. Midtbøen 2021). Dette som Midtbøen (2021) nevner er en fin oppsummering av konsekvensene av de ubevisste rasistiske handlinger som jeg forklarte i delen over. Handlingene baserer seg på et ubevisst tankegods som skiller mellom «oss og dem», majoritet og minoritet, som kan gjøre at norskfødte med utenlandske foreldre kan oppleve en følelse av utenforskap kun fordi de ikke har et utseende som tradisjonelt har blitt ansett som «nordisk». Rebecca og Amanda fra Kragerø med bakgrunn fra Øst-Europa forteller om hvordan det oppleves å få mindre kommentarer på grunn av sin minoritetsbakgrunn og at de opplever det som vanskelig å si i fra:

Rebecca: Ikke sant, når lærerne skal begynne å si sånn. Gi små kommentarer til deg. Og de andre tar det jo ikke på den måten, men den selv.. den utenlandske personen som sitter der og får de kommentarene, det blir litt sånn, man føler i bakhold at det er rasisme liksom.

Amanda: Det er liksom kommentarer som mange rundt ikke kan forstå, men hvis det kommer til deg, det kan sees som at du er den personen som «åå blir du sånn». Men for deg så er det sånn, det gjør inntrykk liksom.

Amanda og Rebecca forteller her veldig generelt om noe som heter mikroagresjoner. Den internaliserte forståelsen av ulike folkegrupper bestemmer hvordan vi kommer dem i møte og hvordan vi behandler ulike folkegrupper. Mikroagresjoner kommer til uttrykk som kommentarer eller uttalelser som forsterker et «vi» og ekskluderer minoriteten fra dette vi-et (Cousins 2019: 135). Amanda forklarer det også som en opplevelse av at det er noe kun dem med minoritetsbakgrunn kan forstå, fordi rasismen ikke foregår direkte. For dem er dermed hverdagsrasisme noe man må oppleve for å virkelig kunne forstå det. Med grunnlag i det teoretiske rammeverket og Amandas forklaringer vil jeg argumentere for at kommentarene kommer fra et ubevisst tankegods. Dette gjør dem vanskelig å oppdage av den som sier kommentaren, hensikten er heller ikke som oftest negativ ifølge Essed (1991:188-214). Som gjør det veldig vanskelig for individene som opplever dem å si ifra. Rahwa som er født i Norge og har eritreiske foreldre kunne for eksempel oppleve at flere eldre har behov for å nevne for henne at vi gjør ting på en bestemt måte i Norge, og at Rahwa også må gjøre det slik. Disse kommentarene ekskluderer Rahwa fra det norske fellesskapet, fordi de antar at hun ikke kjenner til denne skikken eller måten å gjøre ting på. Det er en antakelse fra individet med majoritetsbakgrunn at Rahwa ikke vet bedre, mangler kunnskap eller «er vant med en annen kultur» uten å egentlig kjenne til den de snakker med. Mikroagresjoner kan også være å sette spørsmålstegn ved hvor et individ er fra, om hen er født i Norge eller ikke, men også når majoritetsbefolkningen forventer at individer skal tilpasse seg og møte deres forventninger om hva de anser som norsk, som for eksempel slik Rahwa forteller om her:

Ja, jeg kan jo f.eks. det kan være små kommentarer hvor en... sier at da var det en som jeg hadde jobbet med tidligere, da var det en som sa til meg at det var en kollega, stakkars, vi, han måtte ta med seg lys hver kveld fordi når vi så han, så så vi bare tenna hans, så vi skvatt og vi sa at vi kan ikke se deg lengre, så han har med seg lys. Og de klagde på navnet hans siden det var så vanskelig å uttale og da endret han det til et norsk navn, så da er vi fornøyde. Og det er sånne kommentarer som gjør, at noen skal endre seg bare for at du skal bli pleaset, er jo bare helt på bærtur. Når en del bruker vi i samtale, et eksempel er fra når jeg hadde time ett eller annet sted også skulle en prøve

å forklare noe, også sa han at «ja for her i Norge så gjøre vi det sånn», så jeg tenkte også hvorfor si det på den måten der, tror ikke du ville sagt det til de andre pasientene f.eks. Det er liksom små ting som liksom, ja.

Rahwa forteller her om en tidligere kollega som opplevde en høy grad av mikroagresjoner og rasisme, fordi hans kollegaer tydeliggjorde at han måtte gjøre endringer for å passe inn i deres arbeidskollektiv. For Rahwa selv så opplevde hun å få høre kommentaren «for her i Norge så gjør vi det sånn», som hun videre forklarer at tydeliggjorde et skille mellom henne og det norske fellesskapet. Kommentaren i seg selv er ikke rasistisk, men det er det at den er basert på et tankegods som adskiller henne fra det norsk fellesskap. Det antas at hun ikke kjenner til denne normen eller måten å gjøre ting på fordi hun ikke ser «norsk ut». Det som skiller Rahwa fra slik vi tradisjonelt har ansett «nordiske mennesker» er hudfargen hennes. Hun har en sjokoladefarget hudtone som gjør at hun blir ansett som en afrikaner, men hun går i typisk vestlige klær og har norsk som morsmål. For henne er det Norge hun kjenner til best, men hun kan avsløre underveis i intervjuet at hun med årene også har begynt å sette pris på eritreiske kulturelle trekk. For Rawha så blir andre kulturelle normer og regler enn det norske ukjent, så for henne å høre kommentarer som setter henne til side fra det norske fellesskapet har satt sine spor. Hun kan føle at hun blir stående på sidelinjen av det norske samfunnet på sett og vis, som også flere av de andre informantene kunne uttrykke at de opplevde. Rahwa sin opplevelse er dermed ikke unik, men tydeliggjør svært godt hvordan mikroagresjoner kan finne sted. Det er også to andre uttrykksformer for hverdagsrasisme som deltakerne i denne undersøkelsen viste mye oppmerksomhet, og det var spørsmålet «hvor kommer du egentlig fra» som jeg inkluderte i min intervjuguide, men også bruk av «n-ordet» som var et tema som dukket opp av seg selv i de fleste intervjuer. Denne vinklingen beskriver også godt hvordan unge opplever og oppfatter hverdagsrasisme, men også hvordan unge med synlig minoritetsbakgrunn i Telemark opplever å bli ekskludert fra det norske fellesskapet.

4.1.1.2 Hvor kommer du «egentlig» fra?

«Veldig mange nevner det at noen sier: «Hvor er det du egentlig kommer fra?». I utgangspunktet er det vanskelig å avdekke at det ligger rasisme i det. Men det man sier, er jo: «Du kommer ikke herfra. Du hører ikke til her. Du må være noe annet, bare i kraft av hvordan du ser ut, er ikke du helt som oss». Alt det ligger egentlig bak. Den

type hverdagslige kommentarer påvirker hvordan noen kjenner sin plass her i landet vårt. (...) Jeg tror ikke du er rasist ved å stille det spørsmålet. Men ordene dine bygger på et rasistisk tankegods som handler om «deg og oss» og «vi og dere». (nrk 2021: 12:52)»

Jeg ville igjen komme tilbake til uttalelsen fra Nestleder i Agenda X Linda Tinuke Strandmyr i Tv-programmet «Hev stemmen» som jeg presenterte innledningsvis i denne oppgaven. På grunn av denne uttalelsen har et gjennomgående tema i intervjuene mine vært spørsmålet «hvor kommer du egentlig fra» som også informantene har vært ganske opptatt av. Det er delte meninger blant informantene med synlig minoritetsbakgrunn om hvordan de opplever spørsmålet. For dem som er født i Norge og har foreldre fra et annet land, så oppleves det som noe ubehagelig å bli spurt dette spørsmålet fordi de er fra Norge og ser ingen grunn til å svare noe annet enn Norge på dette spørsmålet. Den samme gruppen kunne også uttrykke at dem som spør dette spørsmålet ofte ikke er opptatt av å bli kjent med dem som personer, men heller den eksotiske kulturen de antar at de representerer. Dette gjør at de føler på en forsterket «otherness» og at de tydelig blir ansett som annerledes (Cousins 2019:89-112). Flere av dem har med tiden dermed opparbeidet seg mekanismer for å håndtere spørsmålet bedre, hvor de heller svarer med «etnisiteten min er fra Midt-Østen» eller «foreldrene mine er fra Eritrea» som distanserer dem fra spørsmålet og fra kravet om å tilhøre en annen kultur. Et annet viktig moment å nevne kort er at dem som har kommet til Norge i tenårene eller voksen alder opplevde ikke dette spørsmålet som utfordrende eller støtende ¹⁶. Dette kan ha mye med at de føler en sterkere tilknytning til det landet de og deres foreldre kommer fra. Det er dermed i situasjoner hvor norskfødte som har en synlig minoritetsbakgrunn blir spurt dette spørsmålet, fordi det antas at de har en annen kulturell tilhørighet enn det norske, som kan kategoriseres som hverdagsrasisme.

Som nevnt tidligere så danner vi mennesker oss et rammeverk og et kategoriseringsregister hvor vi bevarer oppfatninger om diverse menneskegrupper som vi har møtt på tidligere. Etter hvert som registeret vårt fylles opp så forsøker vi å plassere nye mennesker vi møter i disse kategoriene (Cousins 2019:113-138, Fiske 2000). Med grunnlag i dette kan det oppstå et behov for å spørre om hvor noen kommer fra i nye relasjoner fordi det dukker opp et behov for å plassere dette individet i en kategori. Kanskje ligner også han eller henne på en bekjent

---

¹⁶ To av deltakerne til fokusgruppene kom til Norge i tenårene.

eller venn med bakgrunn fra for eksempel et afrikansk land, eller at han eller hun ligner på noen man har sett i avisene (Essed 1991:21, Helland 2019). Det er dermed en nysgjerrighet som oppstår fordi man kategoriserer mennesket som en ut-gruppe, fordi han eller hun er annerledes enn seg selv. Ikke at man nødvendigvis er negativt innstilt til ut-gruppe personen, men bare at hen er annerledes enn seg selv som vekker en nysgjerrighet og behov for å plassere individet (Cousins 2019:113-138).

For å inkludere et tredje perspektiv på spørsmålet «hvor kommer du egentlig fra» for å besvare godt hvordan unge i Telemark opplever og oppfatter hverdagsrasisme, vil jeg inkludere de litt eldre informantene sine perspektiver. Rahwa og Camila er begge 25 år gamle og kunne huske tilbake til en tid med mye forvirring om identitet og tilhørighet til det norske fellesskapet, spesielt i tenårene, som de begge opplevde som spesielt problematisk. For dem var det en tid med mye usikkerhet, hvor de forsøkte å finne seg selv. Som gjorde at forventninger eller bemerkelser om å være mer latin-amerikansk eller afrikansk ble svært forvirrende for dem begge. På den andre siden opplevde begge et relativt trygt oppvekstmiljø på skolen og hjemme som gjorde at de følte på en mengde trygghet. Den dag i dag så opplever begge spørsmålet «hvor kommer du egentlig fra» som litt humoristisk fordi de nå ser på forvirringen ved spørsmålet som et tegn på usikkerhet og et identitetsspørsmål. Dette er fordi de to kvinnene føler seg i dag veldig trygge på egen identitet og tilhørighet til sine foreldres kulturelle røtter. For dem handler dermed dette spørsmålet om et tegn på trygghet og selvsikkerhet, men samtidig opplever de spørsmålet som unødvendig og en klar skilleleder mellom majoritet og minoritet. «*Hvorfor skal du spørre meg det spørsmålet, når du åpenbart ser at jeg ikke er norsk?*» er et spørsmål Camila stilte seg, som leder meg over på neste del av denne analysen. Hvordan stiller den yngre generasjonen seg til ordet «neger» og vil deres oppfatninger variere på tvers av de ulike områdene?

4.1.1.3 Bruk av ordet «neger»

Ordet «neger» kommer fra det latinske ordet «niger» og betyr svart, og er nært knyttet opp mot den historiske assosiasjonen til ordet «nigger» som ble brukt i sørstatene i USA om svarte slaver som ble undertrykt, drept og svært dårlig behandlet. «Nigger» ble brukt mot svarte amerikanere etter slavetiden for å bevare det sosiale hierarkiet og undertrykke dem (se blant annet Fogle 2013). Ordet «negro» var tidligere mindre problematisk, men både «nigger» og «negro» vil på norsk bli oversatt som «neger». På grunn av den tunge historien som er knyttet

til ordet forsøker vi dermed i dag å unngå å bruke det, for å distansere oss fra denne epoken (Språkrådet 2022). På grunn av debatten rundt bruk av dette ordet kommer det dermed videre i denne oppgaven til å bli referert til som «n-ordet», men i sitater fra informanter har jeg valgt å ikke sensurere dem ved å bytte ut «neger» med «n-ordet». Jeg kunne også ha byttet ut ordene tidligere i denne oppgaven, men jeg anså det som viktig å bevare ordet til dette punktet for å belyse hvorfor det ikke skal brukes.

Et sentralt element i teoriene om hverdagsrasisme er at individer gjentagende opplever å være synlig annerledes og at denne formen for å være annerledes blir tydeliggjort i en sosial kontekst i dagliglivet (Essed 1991:10). Som jeg til nå har nevnt kan dette komme til uttrykk gjennom blikk, kommentarer og måter å møte hverandre på, men også ved bruk av ulike ord som har negative assosiasjoner og som kan oppleves som krenkende. Et eksempel på et slikt ord er «n-ordet» som gikk mye igjen i datamaterialet og som har blitt sterkt diskutert i det offentlige mediebildet de siste tjue årene om ikke lengre. Det blir som sagt i dag frarådet å bruke ordet fordi det neglisjerer en persons egenskaper til kun hvilken hudfarge personen har (Språkrådet 2022). Samtidig som ordet er historisk negativt ladet og har flere negative assosiasjoner enn kun «svart» som gjør ordet rasistisk, men at det ikke alltid har blitt opplevd som rasistisk i Norge.

På den ene siden støtter den yngre generasjonen seg på at vi ikke burde bruke dette ordet på grunn av det jeg nettopp har forklart. På den andre siden har den eldre generasjonen i lang tid brukt dette ordet som en beskrivelse av mennesker med mørk hud (Språkrådet 2022). Årsaken til dette kan være at deres foreldre omtalte de nyankomne innvandrere på sin tid for «n-ordet», deretter gjorde de det selv, for så å ikke tenke over det, som en dialektisk prosess som jeg illustrerte i Figur 1. Jeg vil dermed minne om at endringer i det felles språkbruket er en gradvis prosess som tar lang tid (Språkrådet 2022). På grunn av denne todelingen er det dermed flere som bruker ordet i dag, kanskje spesielt av eldre, men også av unge. Jeg har viet mye plass til dette temaet, fordi det var ganske delte meninger om bruken av «n-ordet» mellom de ulike geografiske områdene innenfor Telemark. Siden ordet i seg selv begrenser et menneske til kun en karakteristikk som hudfarge, er det klart at det defineres som rasisme. Samtidig som flere bruker ordet ubevisst som beskrivende, uten å bevisst kjenne til de negative assosiasjonene vil det også klart bli definert som hverdagsrasisme. Siden det er en internalisert forståelse av et ord som beskriver en folkegruppe og utelukker den fra fellesskapet eller «vi-et» (Essed 1991:188-214, Cousins 2019)

Deltakerne til dette prosjektet har hatt svært forskjellig bakgrunn, de har ulike hudfarger, kulturelle bakgrunner og dermed også ulikt grunnlag for hvordan de oppfatter bruk av n-ordet. Jeg kan se en veldig klar todeling i oppfatningene til individene og om de forsvare bruk av ordet eller ikke; i bygdene forsvare de n-ordet som beskrivende og humoristisk, mens i byene er de veldig imot bruk av n-ordet. Dem med hvitere hudfarge forstod det ofte som at det utelukkende var dem fra bygdene og eldre som brukte n-ordet, mens dem med mørkere hudfarge forstod det som at alle aldersgrupper bruker ordet. Selv om jeg også kan se en splittelse mellom oppfatningene til hvite og mørke, er det hovedsakelig splittelsen mellom bygd og småby som er den største. Det er dermed veldig delte meninger om man skal kunne bruke n-ordet eller ikke, men de aller fleste er enige i at det blir brukt og at det er alt for mange som bruker ordet ofte. For å også besvare problemstillingen; *hvordan oppfatter og opplever unge i Telemark hverdagsrasisme* vil jeg forsøke å flette mellom informantene sine oppfatninger og deres egne opplevelser om bruk av n-ordet.

Jeg vil først forklare hvordan unge fra småbyene opplever og oppfatter bruken av n-ordet og hvordan de opplever det som hverdagsrasisme. Først ønsker jeg å dele hvordan Zaninka fra Skien med vest-afrikansk bakgrunn hadde en ubehagelig opplevelse med bruk av n-ordet. Hun ser tydelig at han forsøker å skjule det, noe som skaper en reaksjon hos Zaninka:

(...)¹⁷ jeg vet hvem han er og han står med kompisen sin, også visker han det ordet også ser han at jeg ser han og jeg skjønner at det er det (n-ordet), og han bare faen .. og liksom han liksom skjønnte at jeg så det, og han sa at han kalte ikke meg det, men han sa det og skjønner at det er galt . men jeg tenker sånn okey, jeg føler at folk tenker sånn, neinei jeg mener ikke mot deg, det er bare et ord, også sa jeg sånn stopp, men han var mer redd for.. jeg føler han var mer redd for reaksjonene han hadde fått av at folk visste han sa det, enn at liksom, det er, vondt å høre det da. Også føler jeg folk, det er sånn.. noen folk sier det som om de får penger for å si det. Det er sånn, de sier det skikkelig mye fordi, jeg merker, jeg syntes det er veldig ukomfortabelt å si det foran folk som ikke er svarte, jeg syntes det er bare sånn, det er ekkelt. Og det er ikke så vanskelig, det er mange ord jeg klarer å ikke si, fordi jeg har respekt for andre mennesker.

---

¹⁷ For å anonymisere hendelsen har jeg her valgt å ekskludere hvor denne hendelsen fant sted.

Denne fortellingen tydeliggjør svært godt hvordan «n-ordet» blir bruk av unge, det blir brukt som en beskrivelse av mennesker med mørk hud. Samtidig som de vet at det er dårlig folkeskikk å bruke ordet når man kjenner til dens historie (Språkrådet 2022). Dette kan vi se hos den bekjente av Zaninka som forsøkte å skjul bruken av «n-ordet». Ordet kan ligge som en internalisert del av hans register, hvor det kan være hans måte å gjenkjenne mørkhudede mennesker på. På grunn av de store debattene over lengre tid rundt bruk av ordet, så viser han en tydelig usikkerhet på om han har lov til å bruke det eller ikke. Det kan også tydes til at Zaninka opplever en frustrasjon rundt bruken av dette ordet, på lik linje som mange andre hvor de uttrykker en usikkerhet rundt hvordan de skal håndtere denne bruken. Hun stopper flere ganger opp, og uttrykker at folk flest bruker det for mye. For henne har ordet bare negative assosiasjoner, og uttrykker en frustrasjon fordi hun selv forsøker å unngå å bruke sjenerende og krenke ord. Hun forstår dermed ikke hvorfor andre ikke kan ha den samme respekten. Skal det slås hardt ned på, eller har det ingen annen hensikt enn at man blir utslitt selv?

Anna fra Porsgrunn med bosnisk bakgrunn ser ingen mening i å bruke dette ordet, spesielt ved hendelser som Zaninka beskriver over. Slik som Anna forklarer det så er det mange som ikke kjenner til konteksten rundt ordet som gjør at det ofte blir brukt uten at man kjenner til assosiasjonene og historien bak. For Anna gir det dermed mer mening å bare slutte å bruke det slik at det ikke kommer ut av kontekst. Derimot er det en stor enighet blant informantene, både fra bygd og småby, at dem som er mørke i huden kan bruke ordet fritt. Slik jeg forstod det på informantene er dette fordi de kjenner til konteksten og historien bak og vet den fulle betydningen av det. For å trekke en motpart mot denne uttalelsen, vil ikke det bare normalisere ordet ved at det konstant befinner seg i samfunnet og blir nevnt?

Sigurd: Jeg tenker jo at... de som bruker det mest er nok de som er det selv da, og.. selvfølgelig det er jo ikke sånn at vi skal bruke det og, men hører jo ofte at .... Folk omtaler seg selv som noe da, og det er kanskje lettere for andre rundt å bruke det når man hører det hele tiden. Så det er mange som klager på det ordet som er det selv, men de bruker det jo selv og da. Det er vanskelig å bli kvitt det hvis det er i samfunnet hele tida.

Anna: Jeg er enig i det som han sier, det burde ikke brukes av noen egentlig. Bare for å på en måte, ja altså, de får jo, de som er det selv får jo lov til å bruke det, vi skjønner

jo det. Men av de som bruke det, så kan andre folk som kanskje ikke vet historien bak det, bruke det selv, og da kommer det ut av kontekst på en måte. Så bare ikke bruke det, det er ikke noen vits på en måte, jeg ser ikke noen mening bak å bruke det uansett.

Thomas: Det er sant, men alle rundt det bordet her kan vell med... hånda på hjertet si at de har sagt det, det kan jeg bare si. Jeg har sagt det mange ganger sjølv.

Som Thomas påpeker så har vi alle på ett eller annet tidspunkt brukt «n-ordet», og at det er mer eller mindre normalt å høre «n-ordet» i dagligtalen. Som Sigurd også fokuserer på så vil det være svært vanskelig å bli kvitt bruken av et ord når det blir brukt i samfunnet hele tiden, både av hvite og svarte. Ved at det fortsatt blir brukt gjør at det på sett og vis blir normalisert, det blir altså en todeling i debatten hvor vi enten må slutte å bruke det helt av alle parter, eller at alle kan bruke ordet.

Det har i lang tid foregått en normalisering av bruk av «n-ordet» om mennesker med mørk hud, men også de siste tjue årene en motpart som forsøker å av-normalisere denne bruken. På den ene siden er det i dag flest eldre som bruker dette ordet, ifølge språkrådet (2022). På den andre siden har jeg nå bekreftet at det er flere aldersgrupper som bruker «n-ordet» i Telemark i dagligtalen. Hvorfor har det seg slik? Som Sigurd er inne på så normaliseres et ord ved at det blir brukt ofte og av flere mennesker, man vil dermed over tid ikke reagere på ordbruken. I et strukturasjons perspektiv som Essed (1991:10) støtter seg opp mot så internaliserer vi ulike forståelser og måter å si ting på som et kollektivt samfunn. Dermed over tid så tenker vi ikke over denne forståelsen eller talemåten. Som jeg skal komme nærmere inn på nå, så kan avskjermede områder som fortsatt er svært homogene oppleve at n-ordet fortsatt er normalisert i høy grad. For informantene fra de mest rurale områdene, altså Bø og Bamble, så anså de heller «n-ordet» som beskrivende og humoristisk. Martin fra Bø syntes for eksempel det ikke er noe problem i å bruke dette ordet fordi det er et beskrivende ord om dem som er mørke i huden:

Altså, jeg syntes det kommer ann på konteksten, jeg syntes ikke det er så ille å bruke det som et beskrivende ord... om jeg er god venn med en som har svart hud, så hadde ikke jeg hatt noe problem å stille ... hva syntes du om neger f.eks.... eller nynna på en eller annen musikk tekst ikke sant... niggas in paradise eller noe sånt, eller ... ikke i paradise.. den derre... in Paris er det.. skal jo selvfølgelig ikke bruke det når... folk

ikke liker det... så det kan jo veldig fort bli sett på som et krenkende ord, i hvert fall i USA og sånn.. der er det... der er det null tolleranse for det liksom, jeg tenker at det er mer greit her... ikke greit da... men litt mer, siden vi ikke har hatt sånn slaver og sånt sant, ikke sant.

Det er svært tydelig i Martin sin uttalelse at han syntes det er vanskelig å forholde seg til bruk av dette ordet, på måten han omformulerer seg på når han forsøker å forsvare ordet som en beskrivelse. Han kan på den ene siden se enkelheten ved å beskrive noen som mørke og hvite og legger dermed bare denne beskrivelsen i bruken av ordet. På den andre siden ønsker han ikke å krenke noen ved å bruke det. Som han nevner selv så er det viktig å se ann hvilken situasjon man befinner seg i og personene man omgås med. For Kari og Anne fra Vest-Bamble så er det en vanlig dag for dem å høre n-ordet fra sine kompiser, de beskriver en noe ubehagelig situasjon de havnet i grunnet dette:

Kari: Men sitter vi og ser på tv og det dukker opp en som er litt annerledes liksom. Så må de lage litt humor på bekostning av.

Anne: Ja, la meg ta et eksempel da. Vi hadde fest ute i Bamble og der var det sånn blanda mellom oss Vest-Bamblinger og Stathelle og alt sammen. Og de kompisenene våre fra Vest- Bamble de kan jo si neger ikke sant, og de ser ikke på det som et stygt ord. Men så sier han ene kompisen vår det, «ja han negeren der ikke sant». Også er det jo andre som overhører det, en som er mørk. Og de tar det veldig ille, og jeg skjønner det.

Kari: Ja, jeg skjønner også det

Anne: Men de tenker ikke over det at det er slemt. Så da oppstår det.. da oppstod det litt sånn kræsj da.

Igjennom intervjuet med Kari og Anne så viser de svært tydelig at de ikke ønsker å bli assosiert med sine kompiser og bli anklaget for at de også bruker «n-ordet». Samtidig som de forsvarer kompisenene sin bruk av ordet fordi de ikke mener noe vondt med det, og anser sine kompiser som veldig hyggelige og varme mennesker. Jentene er svært tydelig på at det er

kompisene som bruker ordet, og at de er sterkt uenig med at det skal brukes i en dagligtale. De syntes dermed det kan være vanskelig å sitte i situasjoner hvor deres kompiser møter konfrontasjon ved bruk av «n-ordet». De forstår hvorfor det brukes og forklarer dette med at de som ungdom i Vest-Bamble har blitt veldig skjermet fra andre kulturer og hudfarger, fordi befolkningen der er svært homogen. Anne og Kari forklarer det som at Vest-Bamble er et veldig lite sted og at alle som bor der ser veldig like ut og har de samme interessene. Det blir dermed normalt og «viktig» for dem å påpeke at noen er annerledes, som for eksempel mennesker med mørk hud. De forteller om at de ikke vil møte på noen sanksjoner ved å bruke «n-ordet» i Vest-Bamble, men det er først i møtet med andre områder at de opplever konfrontasjoner ved å bruke dette ordet. Som ble forklart i sitatet ovenfor. Siden ganske mange bruker «n-ordet» i en daglig tale vil det bli normalisert av dem og de vil dermed ikke over tid anse ordet som negativt, som språkrådet (2022) også nevner er tilfellet med eldre generasjoner. Det har med andre ord foregått en dialektisk prosess mellom eksternalisering, objektivisering og internalisering av bruk av «n-ordet» over lengre tid i områder som Vest-Bamble (Berger og Luckman 2015, Essed 1991:37). Det vil også være rimelig å anta at det foregår lignende tendenser i andre områder som også er skjermet og homogent. Det vil også være naturlig at mennesker som kun omgås en homogen gruppe, vil ha et naturlig behov for å kategorisere mørke som annerledes og noe eget i seg selv (Essed 1991:21). Derimot legitimerer ikke dette hvorfor «n-ordet» skal brukes.

Rahwa forteller også om at hun uttalelige ganger har forsøkt å si i fra til venner eller bekjente, at det ikke er greit å bruke «n-ordet». Hun har gjerne tatt opp diskusjonen i ulike sammenhenger, men hun føler ikke hell i dette forsøket på konfrontasjon:

Jeg ønsker jo egentlig at de ikke skal ha noen forventninger av meg, det er egentlig det som er the dream, for jeg syntes det er så vansk.. slitsomt at enten skal bli overrasket eller så blir ikke de fornøyde da om man ikke oppfører seg på en måte som de forventer, uhm ja. Det er jo, jeg kan jo, jeg vet ikke om det innafor spørsmål, men det er så mange som forventer at jeg skal være ok med at man sier n-ordet, og jeg er så lei av den forventingen, nei jeg syntes ikke at det er ok. Og de forstår ikke at det begrepet er egentlig for det meste brukt på en negativ måte, selv om du bruker det på en morsom positiv måte så har dette blitt brukt på meg på en negativ måte, så jeg tenker ikke på det som en positiv eller morsom måte, men det går liksom ikke inn og det kan jeg si om alle aldersgrupper. Ja. Da har vi hatt mye diskusjoner, for det er så mange

som forventer at jeg skal forstå det, på grunn av at jeg selv er svart og født her og, dette burde ikke være noe problem for min del. Også sier de at men du har jo ingenting med det å gjøre, du er jo ikke relatert til den der, altså, det slaveriet i Amerika på den tiden der, men jeg tenker jo at nei men det orket, tenker, nei altså jeg er 110% sikker på at når du sier det ordet der så tenker du på svarte mennesker, og det er jo det den tingen er. Og barn bruker det hele tiden, mot andre barn, daglig, mine småsøsken ble jo konstant mobba og ble kalt n-ordet hele tiden, og det ble sagt at åja jeg har hørt at dere var slaver før i tiden, og det blir konstant gjentatt i 2021.

Det er dermed svært forskjellige holdninger til måten «n-ordet» blir brukt i Telemark. For informantene til dette prosjektet så har det som nevnt vært svært forskjellige holdninger. Enkelte mener at det kun er eldre som bruker dette ordet, mens andre mener at det er alle aldersgrupper. Det er også en splittelse i meningen om det blir brukt hyppig eller sjeldent, men som Sigurd fra Porsgrunn poengterer så er det vanskelig å bli kvitt bruk av et ord som er i samfunnet hele tiden. Dermed for at «n-ordet» ikke skal bli brukt så må det ikke bli brukt av noen grupper. Derimot som jeg også har merket ved gjennomgangen av datamaterialet og forsøket på å skrive denne delen til oppgaven, så er det et svært ømfintlig tema hvor alle mener forskjellig om vi skal bruke ordet eller ikke. Hovedgrunnen til dette tror jeg er fordi ordet er assosiert og knyttet til en historisk kontekst som virker veldig fjern for oss, altså slavetiden. Samtidig som det virker feil å bruke ordet som beskrivende om en folkegruppe som er forskjellige. Selv om noen har en mørk hudtone så vil individer fra Øst-Asia være svært ulik dem fra Afrika, men også innad disse kontinentene. Innad i Norge har vi også mange ulike nasjonaliteter, etnisiteter og subkulturer som gjør det umulig å skulle dra alle under en kam, som man gjør med «n-ordet» (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad 2015). Ved å bruke «n-ordet» så forsøker man å beskrive en gruppe mennesker eller et individ kun basert på deres hudfarge (Språkrådet 2022). Grunnen til at det er problematisk å bruke ordet er som tidligere nevnt at man neglisjerer et menneske til kun en egenskap, viser til en negativ historie for gruppen det er snakk om og tydeliggjør at noen ikke hører til i «det hvite-felleskapet» (Essed 1991). Det er vanskelig å komme med en fasit eller fast bestemt løsning på hvordan vi skal forholde oss til bruken av dette ordet, fordi det er såpass mange delte meninger om det. Det vil også være umulig å tvinge noen til å ikke bruke et ord når de ikke forstår hvorfor de ikke skal si det. Det som derimot er lett er å definere det som hverdagsrasisme, hvor vi ubevisst (og bevisst) bruker et ord som tydelig er til hensikt å adskille en gruppe fra en annen (Fogle 2013, Språkrådet 2022). Videre ønsker jeg å gjennomgå i hvilken sosiale arenaer

hverdagsrasisme oftest finner sted og hvilke oppfatninger og opplevelser de unge i Telemark har om dette.

4.1.2 Sosiale arenaer for hverdagsrasisme

Jeg ønsker nå å komme inn på hvilke deler av samfunnet hverdagsrasisme finner sted. For Essed (1991:10) er hverdagsrasisme en inkorporert del av den sosiale ordenen som foregår i det daglige liv som vi kjenner til godt og er i hver dag. For den dominante gruppen (eller majoritetsbefolkningen) foregår som nevnt denne formen for rasisme som en naturlig del av deres daglige praksis og måte å møte andre folk på. Det ligger i deres register å kategorisere ulik hudfarge og anta annen kulturell tilhørighet enn det norske og muligens religion (Essed 1991: 10). Det er viktig å nevne at boken til Essed er fra 1991, som gjør den noe utdatert i forhold til dette tanke settet. Derimot kan teorien om at hverdagsrasisme foregår i den sosiale orden i det daglige liv overføres til en moderne kontekst. Det er også viktig at vi ikke overser kulturelle forskjeller (Bonilla-Silva 2022:97-103), men at vi er bevisste på at deler av majoritetens underbevisste holdninger kan oppleves som rasistiske. Store deler av rasismen i Norge i dag foregår i det sosiale daglige liv, som kan være på skolen, jobben, butikken eller i vennegjengen. Et punkt som gikk igjen i datamaterialet og som også er svært veldokumentert er diskriminering på arbeidsmarkedet (se blant annet Midtbøen & Quillian 2021). Hvor flere kjenner til eller har opplevd selv urettferdig behandling enten i arbeidssøker prosessen eller under intervju. Hvor de har opplevd svært upassende spørsmål som ikke har noe med stillingen å gjøre eller at de har fått beskjed om å måtte bytte navn for å kunne få jobben. Derimot siden diskriminering på arbeidsmarkedet er svært veldokumentert og det blir et annet felt enn hverdagsrasisme, velger jeg kun å nevne det her. I den videre delen ønsker jeg å sette søkelys på de to områdene som var mest gjentakende i min empiri, utenom diskriminering på arbeidsmarkedet. For å besvare problemstillingen *hvordan unge opplever og oppfatter hverdagsrasisme i Telemark* har jeg dermed valgt å avgrense til offentlig transport og holdninger mot bygde-områdene. Jeg vil minne om at dette er en del av analyse materialet og diskusjonen, hvor jeg tar utgangspunkt i ulike deler av den sosiale arena i andre deler av oppgaven. De arenaene jeg nå presenterer er de områdene som var mest gjentakende i datamaterialet.

4.1.2.1 Offentlig transport som arena for rasisme

En gjentagende tendens i datamaterialet er opplevelser og oppfatninger om hendelser av hverdagsrasisme, men også en mer direkte form av rasisme, på offentlig transport. Det har blitt delt mange historier om opplevelser av rasisme på buss og tog blant dem med synlig minoritetsbakgrunn. Dem som har majoritetsbakgrunn eller antatt majoritetsbakgrunn kunne også uttrykke at de oppfattet offentlig transport som en sentral arena for rasisme. En generell oppfatning fra informantene er at det er flest eldre mennesker som tar bussen, men også dem med lavt utdanningsnivå og inntekt. For informantene i datamaterialet er det dermed en egen type personer som tar bussen, og dermed også en særegen arena for rasisme.

Det varierer veldig hva informantene har opplevd. Dem med synlig minoritetsbakgrunn delte opplevelser av å bli direkte skjelt ut på bussen eller bussholdeplassen. Dem med antatt majoritetsbakgrunn kunne dele opplevelser av at fremmede har tatt avstand til dem, fordi de synliggjorde deres minoritetsbakgrunn gjennom språk. En fellesnevner er at de hendelsene de har blitt utsatt for baserer seg på negative fordommer og antakelser, på grunn av deres opphav eller tilsynelatende tilhørighet til et annet land enn Norge. Thomas fra Porsgrunn som selv har etnisk norsk opphav ønsket å fortelle om en hendelse som en kompis av han hadde opplevd som han tydelig anså som rasisme:

Mine aller nærmeste venner.. er jo ... holdt jeg på å si fra Afganistan og Kurdistan og jeg har vært en del ganger på bussen med de, hvor gamle damer eller menn snakker ganske nedlatende til de da, og så har jeg en kompis som heter Ali¹⁸, som fikk høre av en gammel dame på bussen, når han tok opp sekken da, for å sjekke leksene eller ett eller annet, vi var på vei til skolen, så hadde hun skriki på bussen til han at han var en jævla terrorist og måtte komme seg til helvete ut av landet vårt. Så han ble jo jævla stressa da, han visste jo ikke hva han skulle gjøre. For han er jo bare 18 år sant, og klokka var jo halv åtte på morran, han er trøtt og skal bare sjekke leksene og får du plutselig i trynet at du er en terrorist, han skjønner jo ikke hva som foregår sjøl sant, så han kommer jo på skolen i ganske sjokk sant. Jeg skjønner jo det, jeg vetta faen, folk er sjuke i huet da.

---

¹⁸ Dette er også et pseudonym.

Som han forteller så påvirket det han i svært negativ grad, og ga uttrykk for at situasjonen han forteller om ikke var et engangstilfelle. Denne formen for rasisme som Thomas forteller om her er en veldig tydelig form for rasisme, som er svært direkte. Altså en annen form for rasisme enn hverdagsrasisme, men antakelsene og fordommene han møtte viser tydelig hvilke holdninger det er snakk om. Holdninger som gjør at enkelte mennesker viser frykt for andre mennesker på bakgrunn av deres antakelser (Essed 1991:188-214). Flere av mine informanter kunne også fortelle om å bli møtt med rasistiske anklager på bussholdeplassen hvor de motsier antakelser om manglende språk eller at de blir anklaget for å ikke høre til i Norge eller lignende. Her har jeg valgt å inkludere et sitat fra da en av informantene opplevde å ikke bli sett av dem rundt, dette endret hennes perspektiv på det norske samfunnet:

Uhm, det som er tingen også, det er jo, du blir, det blir, det blir mer av hverdagsrasisme jo mer du ser ut som en stereotypisk utlending innenfor din etnisitet. Når jeg ikke jeg, så lenge som jeg, holdt på å si, vært i ulike byer, så har jeg ikke hørt så mye dårlig om eritreanere, men jeg har blitt misforstått som en somalier noen ganger og da kan jeg få en del, kommentarer da, fordi de syntes jeg ser ut som en somalier. F.eks. når jeg var på bussholdeplassen så snakket jeg med en venninne, så var det en norsk dame som plutselig ble sint på meg og sa at vet du ikke, ikke snakk så høyt, jeg er så lei av dere utlendere, også sa jeg, også ignorerte jeg henne og ville ikke gi henne oppmerksomhet og snakket videre med venninna mi og da begynte hun å skjelle meg ut foran alle sammen og sa til meg at det var så typisk dere somaliere, dere er så høylytte, jeg er så lei av dere, nå må du holde kjeft, og da sa jeg at jeg er på offentlig sted og jeg har lov til å snakke, du har ikke lov til å skjelle meg ut og hvis du ikke stopper, hun kom ganske nær meg da, og da sa jeg at jeg kom til å ta kontakt med politiet. Og da begynte hun å si masse masse tull og skjelte og skjelte meg ut og skjelte ut alle utlendere og så sint og, begynte å skrike på meg når jeg var i telefonen og jeg begynte egentlig å skjelve fordi ingen har skjelt meg ut sånn før, så det var veldig ubehagelig når en jeg ikke kjenner gjorde det og begynte å rope «jeg er (høyt utdannet yrke) og hva er du da?». Og begynte, eldre kvinne. Og det som var så ubehagelig var at det var så mange rundt meg, men ingen som ville hjelpe, de eneste som kom å hjalp meg var rett og slett noen med en annen kultur i bakgrunn, jeg hadde en sirkel rundt av norske, de bare stod og stirra på meg, lot som de ikke så og hadde jeg tre jenter langt unna som kom løpende mot meg og sa til at jeg måtte ta bussen og gå nå, for hun så at

jeg begynte å, jeg holdt på å si, jeg var på vei til å gråte fordi det var veldig ubehagelig, og da tok de det for meg og snakket med hun og sånn.

Rahwa som er født i Norge og har eritreiske foreldre forteller her om en situasjon hvor hun først og fremst blir anklaget for å ha en annen nasjonal tilhørighet enn den hun har, altså somalisk. Deretter blir hun generalisert som en høylytt utlending, som ikke har noe i Norge å gjøre. For Rahwa ble dette veldig overveldende fordi hun ikke kunne kjenne seg igjen i anklagene. Konsekvensen av dette møtet er at Rahwa begynte å tvile på hennes tillit til det norske folk, og kjente på for første gang en veldig klar og tydelig adskillelse mellom majoritet og minoritet. For henne så førte dette til at hun kjente tydelig på denne adskillelsen og oppnådde en annen holdning vi ikke ønsker: *«plutselig alle der normer og verdier og det vi lærer ifra barneskolen, det bare forsvant, hva skjedde med å hjelpe de som var i nød, eller, det som var, snakke da og når man ser noe urettferdig. Alt det bare forsvant, og jeg ble plutselig bitter og sint egentlig, på alle rundt meg.»*. Det var ikke kommentarene til den sinte damen eller antagelsene fra henne som gjorde at Rahwa endret syn på det norske fellesskapet, men den manglende reaksjonen rundt. Hvorfor var det ingen som reagerte på at hun opplevde denne tydelige og direkte formen for rasisme?

Og det som var så dumt at før det skjedde så var jeg veldig på det at vi alle er ganske like, at alle kommer og hjelper andre og det er ikke så mye rasisme i Norge, jeg var veldig sånn egentlig. Men akkurat den dagen så bekreftet det min bekymring, så begynte jeg å tenke med en gang åja nå er det veldig sånn vi mot dem og den slags ting da. Det var første gang jeg opplevde rasisme åpent egentlig, jeg hadde opplevd det face to face, men dette var sånn helt åpent, alle så det og ingen reagerte eller så det.

Hverdagsrasisme er som nevnt mer subtil og baserer seg på ubevisste holdninger. I tilfellet med Rahwa og kompisen til Thomas så har man grunn til å anta at de to kvinnene visste godt hva de mente og var bevisste på at de har fordommer mot dem. Ulempen med denne formen for hendelser er at dem med synlig minoritetsbakgrunn kan oppleve et økt behov for å distansere seg fra det norske fellesskapet. Fordi de har opplevd følelsen av distansering fra majoritetsbefolkningen, som Rahwa her kunne fortelle at hun opplevde og som må være en ubehagelig følelse. Andre kunne også fortelle om at de har opplevd at folk har tatt avstand til dem når deres kulturforskjeller har blitt synlig eller at de har blitt unngått. Anna fra Porsgrunn kunne blant annet fortelle om at hun satt på toget inn til Oslo, denne turen tar rundt to timer.

Etter 1,5 time på toget fikk Anna en telefon fra sin mor om hvordan reisen gikk, hun svarte på bosnisk og hadde denne samtalen på bosnisk. Dette gjorde at en kvinne som hadde sittet sammen med Anna hele denne reisen flyttet seg til et annet sted hvor hun fikk sitte mer på avstand. Kvinnen tok dermed avstand fra Anna akkurat i det hennes bosniske bakgrunn ble synliggjort, som hun forteller om selv så ser hun norsk ut kun basert på hennes utseende. Hun blir dermed ofte antatt å være norsk i de fleste settinger, som gjør at fremmedfrykt blir svært tydelig for henne når hun synliggjør sin bosniske bakgrunn gjennom språk eller at hun forteller om det. Det er også en mulighet for at kvinnen flyttet seg av andre grunner, men jeg kan kun her ta utgangspunkt i den opplevelsen som Anna forteller om.

Slik det fremstår for mine informanter er det klart at mye av rasismen som foregår, oftest foregår på offentlig transport. Arenaen offentlig transport som buss, tog og trikk er ganske begripelig og fast, mens en annen «arena» som ofte har dukket opp i empirien er bygdene og eldre mennesker. Blant informantene var det en gjentagende oppfatning at befolkningen i de mest rurale strøkene har mest fordommer, og manglende informasjon om andre kulturer og nasjonaliteter enn den norske. De antar at dette er fordi menneskene i disse områdene er ganske homogene og dermed skjermet fra mennesker som er annerledes enn det som beregnes som «typisk norsk». Det samme kan gjelde de eldre, hvor den eldre generasjonen ofte er vokst opp i et nabolag eller by hvor det kun har vært norske hvite mennesker som har omgått med hverandre grunnet manglende innvandring (Brochmann og Hagelund 2010). Ifølge Essed (1991:21) kan en folkegruppe ha svært generaliserte holdninger om andre folkegrupper de ikke er vant å omgås med. Som for eksempel hvis det kun er hvite i et nabolag som kun omgås hvite på arbeid, fritidsaktiviteter og hjemme, så vil mørke være fremmed for dem (Essed 1991:20-26). De vil fortsatt ha en forståelse av mørkhudede mennesker, men denne forståelsen vil ofte være svært generalisert og stereotypisk fordi det ikke er kjent for dem i dagliglivet (Essed 1991:20-26). Det er denne dialektiske prosessen som er med den eldre generasjonen, hvor deres holdninger til andre kulturer ofte er svært generalisert og stereotypisk. Satt i kontrast til den yngre befolkningen (som også kan være fordomsfulle) som har vokst opp i miljøer og skoleklasser med elever som har en annen hudfarge, kulturell- eller nasjonal tilhørighet (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad 2015). Grunnelementene i den yngre befolkningens holdninger til multikulturalitet vil dermed være annerledes enn den eldre generasjonen fordi referanserammene er annerledes. Videre vil jeg gjøre rede for oppfatningene informantene hadde om bygder, som altså var en gjentagende tendens i empirien.

4.1.2.1 Mer rasisme i bygdene eller fordommer mot bygdefolk?

Det finnes en klar splittelse mellom meningene i empirien om det finnes mer rasisme i bygdene eller ikke, byfolk sier seg enige med antakelsen om at det er mer rasisme i mindre steder og bygdefolk mener at det ikke er slik. Informantene fra Porsgrunn og Skien hadde en stereotypi om bygdefolk. De anser dem som rånere, bærere av sørstatsflagg og er negative til innvandring. Marie fra Bø kunne også dele en lignende stereotypi, hvor hun forteller om en hendelse hvor hun og hennes venninne som hun tidligere har fortalt har en synlig minoritetsbakgrunn hadde en ubehagelig opplevelse med rånere. Hendelsen foregikk i Bø, med noen de anså som rånere som kjørte forbi dem i Bø:

Også er det jo veldig sånn rånekultur i Bø, og det er jo mange som ikke er rånere og... men jeg husker det var.. for kanskje to år siden eller noe, hvor vi gikk i gata, vi hadde vært ute hos en venninne, også skulle vi, vi skulle ett eller annet sted. Også kjører jo rånerne rundt med det der sørstatsflagget også roper de ut n-ordet, og roper bare ut masse dritstygge ting.. og jeg husker det at jeg syntes det er så ubehagelig, for jeg har jo bare lyst til å gå og slå til de, men jeg er jo jente holdt jeg på å si, jeg kan jo ikke gjøre det.. da kan jo jeg risikerer å...

Marie forklarer her om en situasjon hvor hun viser forakt overfor dem hun anser som rånere, og hun forteller om dette som at det ikke er uvanlig at dette skjer. Martin fra Bø kunne også fortelle om flere hendelser tilknyttet noen han anser som rånere, hvor for eksempel en muslimsk mann ble beskyldt for å stjele en sykkel. For hvordan kunne en muslimsk mann ellers ha råd til en såpass fin sykkel? Jeg ønsker ikke å gå nærmere inn på rånekulturen, hvor dette ikke er et sentralt tema for masteroppgaven. Jeg ønsker heller ikke å anta at alle rånere er rasister, derimot er det viktig for å undergrave mitt videre argument som er at byfolk har fordommer og stereotypier også mot bygdefolk. Kari og Anne fra Vest-Bamble kunne uttrykke at de opplevde seg selv som skjermet og at de derfor ikke kjenner så mye til ukjente kulturer, fordi de som bor i Vest-Bamble er som tidligere nevnt ganske homogene, ifølge dem selv. Derfor blir det ofte påpekt om noen er annerledes av utseende eller har andre interesseområder enn resten. Kari og Anne kan dermed forstå hvorfor det kan være vanskeligere for individer med synlig minoritetsbakgrunn å komme inn som ny i en bygd som Vest-Bamble (eller Bø). Samtidig som de alltid forsøker å inkludere alle, for å bli del av den større gjengen som man ofte blir i rurale strøk. De to kvinnene nevner ikke rånekultur under

intervjuet, men både Bø og Vest-Bamble blir beregnet som en bygd som gjør at jeg kan trekke en slutning om at utgangspunktet for de to områdene også er ganske like.

For informantene i byene Skien og Porsgrunn så var det en gjentagende observasjon og oppfatning om at det må være vanskeligere å vokse opp med en minoritetsbakgrunn i bygdene nord i Telemark, enn i for eksempel Skien som blir ansett som mer multikulturelt. Grunnen til det er at de anser befolkningen der som mindre inkluderende, nettopp fordi de antar at de lever relativt skjermet fra andre kulturer. Derimot var det svært få av informantene fra Porsgrunn som kjente noen rånere eller kjente til noen som hører til den kulturen, dermed var det flere som ikke ønsket å uttale seg noe om det. Som Sigurd forklarer så er det mye mulig at de også har en stereotypisk oppfatning om hvordan det er i bygdene i Telemark, fordi de har for lite kunnskap og kjennskap til denne gruppen. Det er dermed hit jeg ville med mine tidligere uttalelser om rånekulturen i Bø, hvor det også kan antas at befolkningen i urbane områder har generaliserte holdninger til bygdefolk og rånekulturen. Det kan bekreftes at det skjer enkelt tilfeller som er negative og rasistiske av rånere og i bygder, samtidig som det må være vanskeligere å vokse opp og bo med en synlig minoritetsbakgrunn fordi naboene dine er såpass homogene. Derimot er det ikke nok grunn for å konkludere med at bygder er gjennomsyret av rasisme og at det er umulig for minoriteter å bo der. Jeg kommer nå til å diskutere det jeg til nå har presentert for å forsøke å besvare *hvordan unge i Telemark oppfatter og opplever hverdagsrasisme*.

4.1.3 Oppsummering om hvordan hverdagsrasisme kan dannes i strukturelle prosesser

Jeg har i denne delen av oppgaven forsøkt å forklare hvordan felles holdninger, oppfatninger og syn om ulike typer mennesker kan ha en negativ og ekskluderende effekt. Ved å forklare hvordan unge i Telemark har opplevd og oppfatter mikroagresjoner, «n-ordet» og hvor hverdagsrasisme finner sted har jeg forsøkt å skape et bilde for deg som leser om hvordan det er å være ung med synlig minoritetsbakgrunn i Telemark. Bildet er ikke svart og hvitt, men heller differensiert og komplekst. På den ene siden opplever flere av de unge informantene med både majoritets- og minoritetsbakgrunn at dagens yngre generasjon viser større aksept og respekt for kulturforskjeller. De forklarer det slik at vi er oppvokst sammen med barn av ulik hudfarge og kulturell tilhørighet, som gjør at vi er mer bevisste på våre foreldres og egne fordommer. På den andre siden er det ikke alltid majoritetsbefolkningen mestrer å balansere

mellom hva som er åpenhet og skadelig nysgjerrighet. For dem med synlig minoritetsbakgrunn kan mange spørsmål om nasjonalitet føre til en distansering. Selv om man opplever seg selv som åpen for ulike kulturer og ikke opplever de spørsmålene som blir stilt som et problem, kan en uintendert konsekvens være at din åpenhet heller blir oppfattet som en skadelig nysgjerrighet. For unge med synlig minoritetsbakgrunn kan for høyt fokus på kulturforskjeller føre til identitetsforvirring og dårlig selvbilde, samtidig som det også er viktig at vi snakker om kulturforskjeller (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad 2015:19-33). Hvordan skal vi dermed ta grep om denne problematikken?

For å forklare hverdagsrasisme må jeg også forklare fordommer, stereotypier og hvordan de blir til. Fordommer blir definert som antakelser man har om et individ sine egenskaper eller ferdigheter basert på egne eller fortalte erfaringer om lignende individer (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad 2015:56-58). Fordommen stemmer som regel ikke, men kommer fra en videreformidling eller samhandling mellom individer eller medier som gjør at man skaper seg et bilde av et menneske man ikke kjenner til. Problemet med fordommer er at man ofte dømmer en person kun ut fra hvordan de ser ut. En stereotypi ligner mye på fordommer, men er en sammensetning av fordommer og et bilde om en folkegruppe eller nasjonalitet. Som igjen kan skape en overdreven fantasi eller oppfatning om denne gruppen, som for eksempel at «alle jøder er griske» eller «franskmenn er lidenskapelige» (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad 2015:56-58). Hverdagsrasisme kan plasseres sammen med fordommer og stereotypi. Dette kan komme til syne ubevisst gjennom måten vi er på og forholder oss til mennesker som er annerledes enn oss selv. Det kan være at vi er ekstra påpasselig med måten vi snakker på, eller svært nysgjerrig på hvor de kommer fra eller hvilke røtter de har. Individer med en antatt annen nasjonalitet enn norsk kan bli ansett som eksotisk og spennende, derfor får de også stor oppmerksomhet i den sosiale verden. Som nevnt til nå varierer det veldig på mengden unge opplever hverdagsrasisme i Telemark, avhengig av hvor de bor og hvem de omgås med. Er det en klarere måte å definere hverdagsrasisme på, slik at vi kollektivt kan unngå situasjoner som er rasistisk i hverdagen?

I områder som for eksempel Bø og Bamble hvor befolkningen er relativt homogene, vil de danne en referanseramme og samhandling seg imellom som tar utgangspunkt i at alle deler like rammer (Essed 1991:43-45). Når vi kommuniserer med hverandre så bruker vi dette registeret som jeg har nevnt tidligere, for å klargjøre hvordan vi skal prate sammen og hva som er akseptabelt å prate om. Når individer fra disse områdene dermed møter på eller ser

andre individer som har en annen hudfarge, klesstil eller andre synlige attributter. Vil jeg med grunnlag i det jeg til nå har argument for at det vil være naturlig for dem å tydeliggjøre forskjellen, og kan oppleve forvirring over hvordan de skal snakke til eller forholde seg til dette individet. Årsaken til dette kan være som nevnt tidligere at deres observerte referanseramme av objektiverte, eksternaliserte og internaliserte forståelser og oppfatninger om mennesker med mørk hud, er svært generalisert og dannet på manglende informasjon eller kjennskap til kulturforskjeller som jeg illustrerte i Figur 1 (Berger og Luckmann 2015). Denne prosessen foregår hele tiden, hvor vi kollektiv og kontinuerlig danner oss forståelser om ting og mennesker som blir en naturlig del av oss selv (Essed 1991: 51, Berger & Luckmann 2015). Det er denne forståelsen av holdninger og oppfattelser som også gjør det svært vanskelig å sanksjonere hverdagsrasisme, fordi det kommer fra en holdning som ligger i oss ubevisst og latent. Derimot siden denne prosessen foregår kontinuerlig burde det også være mulig å få til endringer i disse oppfatninger, forståelser og holdninger ved eksponering og ved å snakke mer sammen om temaene rasisme og multikulturalitet.

De unge i Telemark som jeg har snakket med oppfatter og opplever det slik at hverdagsrasisme kommer til uttrykk gjennom mikroagresjoner som «hvor kommer du egentlig fra» eller «her i Norge så gjør vi det ikke «slik»», bruk av n-ordet og holdninger i rurale strøk. Likhetstrekkene mellom disse uttrykksformene for hverdagsrasisme er at de foregår i det uformelle sosiale rom, som i vennegjengen, mellom fremmede, på fest, skolen og lignende. Samtidig som hendelsene baserer seg på et ubevisst tankegods som jeg har forsøkt å forklare til nå (Essed 1991:188-214). Denne oppbyggingen og prosessen i dannelsen av holdninger om ulike typer mennesker foregår kontinuerlig og opprettholdes ved å snakke sammen (Berger og Luckmann 2015). Som for eksempel når Anne og Kari forklarer hvordan deres kompiser gjentagende påpeker ulikhet hos mørke eller andre typer personer de anser som annerledes, vil de opprettholde et fokus på det som er annerledes. Altså vil ikke kompiserne til Anne og Kari slutte å bruke «n-ordet» så lenge noen fortsatt bruker det og det forblir normalisert i deres miljø.

Uten at jeg ønsker å komme med en klar løsning for hvordan vi skal bli kvitt hverdagsrasisme, kan det tydes til at vi må snakke sammen, og det mye, om hva som kan oppleves som rasisme for mennesker med minoritetsbakgrunn. På den måten forsøker vi å endre den internaliserte forståelsen av kulturforskjeller, og rette oss i en retning hvor vi ønsker mer respekt for forskjellene fremfor toleranse (Essed 1991:16-17). Et annet element som er tett knyttet opp

mot hvordan vi møter og oppfatter mennesker som er like, men også annerledes enn oss selv er hvilke forventninger vi har til dem. Ofte kan det være en positiv ting å ha forventning til hverandre, derimot kunne flere av deltakerne til prosjektet uttrykke en frustrasjon og forvirring over å stadig måtte motbevise lave forventninger om språk og prestasjonsevner. Videre vil jeg gjøre rede for og diskutere hvordan unge i Telemark opplever og oppfatter forventninger knyttet opp mot hverdagsrasisme.

4.2 Del 2: Forventninger om språk og ferdigheter

Essed (1991) trakk den generelle forståelsen i sosiologi om at vi alle har et internalisert tankesett om hverandre som former hvilke forventninger vi har til andre, mot hvordan vi forstår rasisme i det daglige liv. I denne delen av analysen som en del to, vil jeg undersøke hvordan informantene med synlig minoritetsbakgrunn opplever forventningene fra majoritetsbefolkningen. Flere av informantene kunne oppleve at det er forventet at de skal snakke dårlig norsk og at de ikke kjenner til norske normer eller tradisjoner. Noen av dem kunne også dele opplevelser av at for eksempel lærere undervurderte deres intelligens eller evne til å mestre skolen, fordi de antar at deres foreldre har lavere eller ingen utdanning fra deres hjemland.

Vi kan ha svært generaliserte holdninger om folkegrupper vi ikke er vant å omgås med. Som for eksempel om det kun er hvite i et nabolag, som kun omgås hvite på arbeid, fritidsaktiviteter og hjemme, så vil mørke være fremmed for dem (Essed 1991:16-17). De vil fortsatt ha en forståelse av mørkhudede mennesker, men denne forståelsen vil ofte være svært generalisert og stereotypisk fordi det ikke er kjent for dem i dagliglivet (Essed 1991). Camila som vokste opp i et svært ruralt område i Midt-Telemark forklarte hvordan holdningene befolkningen i mindre tettsteder som Ulefoss, Gvarv og Bø har til innvandrere. Befolkningen der baserer gjerne sine referanserammer om mørke, med hvordan noen som ligner på dem har vært tidligere. Om det for eksempel har bodd en person fra Afghanistan i Bø som viste seg å være kriminell, så er det en høy sannsynlighet for at store deler av befolkningen der vil være negativt innstilt til de andre ti som kommer til Bø fra Afghanistan. Fordi de antar at disse ti også er kriminelle. Fordi det referansegrunlaget de har til folk fra Afghanistan, er at de er kriminelle, ifølge Camila.

I en studie om hvordan medisin studenter ved et universitet i Sverige opplever hverdagsrasisme, kunne deres informanter fortelle om opplevelser av å bli degradert til en

lavere sosial status, bli ekskludert, oversett eller å bli ansett som annerledes (Kristoffersen m.fl. 2021). På tross for deres prestisjefylte stilling som medisinstudent, så opplevde flere studenter med synlig minoritetsbakgrunn hverdagsrasisme og mikroagresjoner. De kunne få enklere oppgaver enn sine klassekamerater eller blir snakket til på en annen måte, som de antar er fordi deres veileder eller overordnede hadde en antakelse eller forventning om at hen kunne mindre enn de andre fordi hen har en minoritetsbakgrunn. Denne studien ble gjennomført i Sverige, men jeg kan se mange likhetstrekk med uttalelsen der og hva informantene til dette datasettet har fortalt om. Jeg vil nå videre fortelle om informantene med synlig minoritetsbakgrunn sine opplevelser av forventninger fra majoritetsbefolkningen. Først og fremst kommer jeg til å gjøre rede for og diskutere den største tendensen, som var lave forventninger om språk ved førsteinntrykk. Deretter kommer jeg til å dele opplevelser om lave forventninger til ferdigheter eller egenskaper i skole situasjonen.

4.2.1 Forventninger om språk

En gjennomgående tendens i datamaterialet er opplevelser av lave forventninger om språkferdigheter, at flere har opplevd å bli møtt med stor overraskelse når de snakker godt norsk. Camila med Latinamerikansk opprinnelse som har hatt hele oppveksten i Norge, kunne uttrykke at hun alltid opplever i nye settinger som skole og jobb å måtte forsvare hvorfor hun kan snakke norsk flytende. Hun sier blant annet:

Nei, jeg kan også føle at ... jaa.. kanskje, når jeg kommer til et nytt sted som lærling da, og de møter meg og jeg begynner å snakke og da blir de sånn «oj, men du kan jo skikkelig bra norsk!» (...) Ja i alle settinger ... i alle nye settinger.. skole ... jobb.. i de tinga der, så har jeg fått det mange ganger, og da blir det sånn «jaa.. jeg snakker norsk jeg» *Sier denne kommentaren med en veldig ydmyk stemme* Jeg kommer jo herfra, også sier de sånn ... hvorfor snakker du så bra norsk.. ja for jeg kom når jeg.. og da er det sånn åja, okay... da er det... da er det greit liksom (...) så det blir jo sånn.. hmm.. hvem er det som kommer nå ... også kommer det jo en utlending da, for jeg ser jo ikke *humrer godt* norsk ut. ... så da har de sikkert satt seg en forventning om hvem jeg er.

Camila forteller her om sitt første møte med sine fremtidige kollegaer, og hvordan hun motsa forventningene de hadde hatt om henne før hun hadde kommet inn døren. Det virker på henne som at denne opplevelsen er en typisk opplevelse for henne første gang hun møter noen, at

hun til stadig må forsvare hvem hun er og hvorfor hun kan snakke norsk. Grunnen til dette kan tenkes å være at hennes kollegaer har en kollektiv oppfattelse om hvordan tidligere ansatte med utenlandsk opphav har vært, og at de da kanskje ikke har kunnet snakket norsk. De kan derfor ha en negativ assosiasjon med mennesker som tilsynelatende ikke er norske, og at de dermed kan anta på bakgrunn av navn eller bakgrunnsinformasjon at situasjonen med Camila skulle være den samme. De overfører den tidligere oppfatningen til hvilke forventninger de har om Camila før de har fått snakket med henne. Det som er synd med denne prosessen er at det er vanskelig å gjøre noe med den, fordi det er en naturlig del av å være menneske å skulle skape seg forventninger og kategorisere (Cousins 2019:113-138, Fiske 2000). Det er derimot mulig å begrense reaksjonene på forventningene man har selv eller når man oppdager at forventningene man hadde var feil. Camila sin opplevelse er ikke unik, det er også flere av de andre informantene som har opplevd å overraske i nye møter fordi de kan snakke godt norsk. Likhetsstrekket mellom dem som har opplevd dette er at personer har direkte sagt til dem «wow, så flink du er til å snakke norsk, ingen utlendinger kan snakke bra norsk» eller «oj, kan **du** snakke norsk?!». Dette gjør at de personene som har kommet med disse kommentarene har tatt et bevisst valg. Et valg om å fortelle at deres forventninger til dem ble brutt. En løsning til dette problemet kan derfor være at vi begrenser reaksjonene over andres svar, som ikke stemmer med egne forventninger. Hvorfor er det så viktig å skape seg tydelige forventninger om noen? Og hvordan oppfatter unge med tilsynelatende majoritets bakgrunn forventninger til språk og hvordan det kan være hverdagsrasisme?

I intervjuguiden for fokusgruppene og dybdeintervjuene inkluderte jeg et spørsmål om «hva vil det si å være norsk» og jeg oppnådde mange ulike svar på dette spørsmålet. Dem med minoritetsbakgrunn snakket om «norskhet» som noe som handler om identitet og noe man identifiserer seg selv med. For denne gruppen var det også mye usikkerhet og forvirring rundt spørsmålet, hvor det tydelig var flere sider av dette med å føle seg norsk som også er noe av grobunnen i hverdagsrasisme, fordi man ikke blir ansett som «norsk». På grunn av dette så var det også flere som stilte seg skeptiske til meg som moderator for intervjuet, fordi spørsmålet kunne kanskje oppleves som noe kontroversielt for dem. Som jeg tidligere har nevnt om dette, så forsøkte jeg å tydeliggjøre at jeg spurte dette spørsmålet bevisst og ikke av naivitet. På den andre siden anså dem med majoritetsbakgrunn det å være norsk som en mer praktisk greie, at man er norsk så lenge man har norsk pass og kan språket. En gjennomgående tendens var dermed at det å kunne det norske språket godt er en sterk indikasjon på om man er norsk eller

ikke, ifølge majoritetsbefolkningen. Det kan dermed være derfor de nye kollegaene til Camila var ganske opptatt av om hun kan snakke godt norsk eller ikke, også fordi det er viktig i hennes jobb å kommunisere godt og tydelig med barn, foreldre og andre ansatte. Språk er med andre ord veldig viktig for mange. Samtidig som problemet innenfor hverdagsrasisme ikke handler om uttalelse eller kjennskap til det norske språket, men heller forventningene majoritetsbefolkningen har om språk.

Alle kan oppleve å møte lavere forventninger av andre enn man har til seg selv, i mange ulike situasjoner. Når noen har lave forventninger til et annet menneske kun på bakgrunn av kjennskapet til at dette mennesket har en minoritetsbakgrunn, er det grunnlag for å snakke om hverdagsrasisme. Slik medisinstudentene i Sverige opplevde så hadde de høye forventninger til seg selv som medisinstudenter, men opplevde at deres overordnede med majoritetsbakgrunn ikke møter deres forventninger. Som de selv forklarte det så var den eneste rimelige forklaringen på dette motsigende settet med forventninger at de hadde en synlig minoritetsbakgrunn (Kristoffersen m.fl. 2021). For å kunne unngå dette, må vi forsøke å snakke mer om dette temaet og bli bevisste på hvilke forventninger vi møter dem vi ikke kjenner med. Jeg kommer nå til å snakke mer om ferdigheter, og siden informantene til denne undersøkelsen er i aldersgruppen 18-25 så var det lettest for dem å forklare skolesituasjonen som viser tydelig hvilke forventninger lærere har til dem. Hvordan opplever og oppfatter unge hverdagsrasisme på skolen?

4.2.2 Forventninger om ferdigheter

Altså, jeg har... møtt på f.eks. da, som lærere, ikke akkurat her, men tidligere på skolen at de tror jeg kan mindre fordi foreldrene mine kommer fra et sted i Midtøsten også har ikke de høyere utdanning, så de på en måte undervurderer meg da og hva jeg kan gjøre. I forhold til en etnisk hvit person. En norsk person som har foreldre med høy utdanning, også føler jeg det lager et grunnlag for hvordan de karaktersetter deg og hvordan de... på en måte vurderer deg... som elev da, og det er selvfølgelig urettferdig.

Zara fra Skien har foreldre fra Midtøsten og deler her erfaringer hvor hun opplever urettferdig behandling på skolen, på grunn av en antakelse om at læreren har lavere forventninger til henne. Årsaken til de lavere forventninger er ifølge henne at hen antar at hennes foreldre har

lavere eller ingen utdanning fra hjemlandet, som igjen påvirker hennes prestasjoner på skolen. Deltakerne til denne fokusgruppen viste bekymring fordi denne forventningen skaper en indirekte konsekvens på deres muligheter for høyere utdanning. Fordi de karakterene hun får i dag på siste trinn på videregående vil påvirke hvilke karakterer hun skal søke med på høyere utdanning. Som Zara dermed også påpeker skaper en ubalanse i de muligheter som blir tilbudt til dagens unge, fordi hun står dårligere stilt til å komme inn på prestisjefylte studier med et dårligere snitt på grunn av lærerens forventninger. Deltakerne forsikret meg om at de ikke forsøker å legitimere latskap på skolen, men at de jobber hardt og ikke alltid føler at de får igjen for strevet. Vi har også i de andre fokusgruppene vært innom emnet om at unge med minoritetsbakgrunn oftere jobber hardere på skolen, for å få et godt karakterkort. Dette kan ha en direkte sammenheng med frykten for å møte lave forventninger og fordommer som Zara her uttrykte at hun opplevde. Det kan dermed antas at forventninger til ferdigheter har en direkte konsekvens på hvilke arbeidsmuligheter og studiemuligheter de vil få senere. Er denne oppfatningen gjeldende for alle deltakerne til denne studien? Hvordan oppfatter og opplever unge i Telemark hverdagsrasisme i form av forventninger?

4.2.6 Oppsummering og refleksjon

Det internaliserte registeret av oppfatninger, kategorier og tankesett vi har om ulike typer mennesker, former hvilke forventninger vi møter dem med. Som jeg til nå har nevnt vil vår oppfatning av mennesker vi er vant å omgås med være ganske riktige, mens de typer mennesker vi ikke kjenner så mye til vil være svært generalisert og feilaktig. Som Essed (1991:21) også trakk frem i sin bok fra 90-tallet så var det da en sterk tendens at aviser og magasiner omtalte utlendinger i Nederland som late, og at de ikke ville lære nederlandske skikker. Innvandrere ble på den tiden svært negativt fremstilt i media, som jeg vil påstå at vi også har hatt et problem med de siste årene i Norge og den moderne verden (Essed 1991:21, Helland 2019). Våre generaliserte holdninger om folketyper vi ikke omgås med i hverdagen blir dermed mer generalisert og dyttet i en negativ retning av sosiale medier som aviser og tabloid med negativt rettede overskrifter og omtaler av minoriteter. Som igjen former hvilke forventninger vi har til de minoritetsgrupper som blir presentert. Samtidig som den yngre generasjonen har opplevd en høyere grad av eksponering, og stiller seg dermed litt mer kritisk til de overskrifter i sosiale medier fordi de har mer kunnskap. Sosiale medier påvirker både den eldre og yngre generasjonen, men forskjellen er at den yngre befolkningen har referanserammer om minoriteter fra det virkelige liv som gjør at de har andre «knagger» å henge informasjonen på.

Flere vil anse språk som en sentral og avgjørende faktor for god integrering i det norske samfunnet for innvandrere som nylig har ankommet Norge. Slik flere av deltakerne til denne studien med majoritetsbakgrunn har presentert det for meg så er det kjennskap til det norske språket og god uttale som avgjør om man er norsk eller ikke. Slik jeg har presentert det nå så kan det virke som at vi snakker kun om innvandrere som nettopp har ankommet Norge, og at det er viktig at dem lærer seg språket for å kunne klare seg godt. Derimot er det her snakk om unge som har vokst opp i Norge som kjenner best til det norske og har norsk som deres morsmål (Friberg og Midtbøen 2017). Hvorfor får ikke de en annen behandling enn sine tidligere generasjoner? Og hvordan skal vi tydelig adskille dem fra innvandrere som nettopp har kommet til Norge? Det er da klart at deres ferdigheter i språk vil være helt ulike.

For litt eldre generasjoner enn den aldersgruppen jeg har tatt for meg i denne oppgaven så var det et annet fokus på innvandring og integrering enn det er i dag (Brochmann og Hagelund 2010). Det norske samfunnet som institusjon er kjent med innvandring, og det norsk etniske folk er vant med å leve i et flerkulturelt samfunn over flere ti-år (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad 2015). Når innvandring var nytt i Norge er det klart at man hadde en forventning om at innvandrere ikke kunne norsk, fordi de nettopp hadde innvandret til landet. Derimot er bildet i dag noe annet hvor de fleste «innvandrere» som bor i Norge ofte har bodd her i mange år eller er det vi kaller for etterkommere av innvandrere. De har hatt hele sin oppvekst her, eller at de har kommet hit som svært ung (A. H. Midtbøen 2021). Dette gjør at de ofte kjenner til det norske språket og derfor blir møtet med lave forventninger om språk ekstra ubehagelig. Det skal ikke være nødvendig at majoritetsbefolkningen antar eller forventer at en ny ansatt med utenlandsk navn ikke skal kunne språket norsk. Det kan også være tilfellet, men det er forventningen som slår fast at «dette mennesket kan ikke norsk, fordi jeg ser at dette ikke er et norsk navn» som skaper reaksjonen. Vil det være umulig å forholde oss til dette generasjonsskiftet på en etisk forsvarlig måte? Jeg kan konkludere med at temaet er komplekst og at det er krevende å adskille hvem som er rasistiske og ikke.

4.3 Del 3: Avsluttende diskusjon

Til nå har jeg presentert det teoretiske rammeverket, mine metodiske valg og de viktigste empiriske funnene for å finne svar på *hvordan unge i Telemark oppfatter og opplever hverdagsrasisme*. Problemstillingen for denne masteroppgaven er delt i to forskningsspørsmål hvor jeg ønsker å finne svar på hvordan unge med synlig minoritetsbakgrunn opplever

hverdagsrasisme, og hvordan den generelle unge befolkningen oppfatter hverdagsrasisme i Telemark. I denne avsluttende diskusjonen vil jeg drøfte hvordan vi ser, snakker om og erkjenner multikulturalitet, og hvordan dette kan påvirke dynamikken mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen. I de to første delene vil jeg fokusere på den overordnede problemstillingen: *Hvordan oppfatter og opplever unge i Telemark hverdagsrasisme* ved å diskutere hvordan vi anser og snakker om rasisme i Telemark i dag. Del 4.3.3 handler om hvordan vi erkjenner ulikheter og rasismens utbredelse i dag, i denne delen vil jeg holde fokuset rettet mot *hvordan unge med antatt majoritetsbakgrunn oppfatter hverdagsrasisme*. Del 4.3.4 vil handle om konsekvenser av hverdagsrasisme som igjen vil handle om det siste forskningsspørsmålet *hvordan unge med synlig minoritetsbakgrunn opplever hverdagsrasisme*. Som en konklusjon vil jeg først drøfte hva vi kan gjøre for å bedre forholdet mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen i Norge og unngå hverdagsrasisme, for deretter å svare kortfattig på problemstillingen og mine to forskningsspørsmål ved å oppsummere mine argumenter gjennom denne masteroppgaven.

4.3.1 Hvordan ser vi på rasisme i Telemark?

Innledningsvis i denne oppgaven presenterte jeg de ulike formene for rasisme. Vi i akademi Norge distanserer oss fra biologisk-, kulturell- og strukturell rasisme, og vi antar at vi har en mer subtil og skjult form for rasisme her til lands (A. H. Midtbøen 2021). Hvordan vi definerer rasisme avhenger av den sosiale, geografiske og historiske konteksten det er snakk om, som gjør at rasisme kan komme til uttrykk på mange forskjellige måter (se blant annet Fangen 1997, Bangstad & Døving 2020). Selv om vi i academia ser denne diversiteten og antar at vi har en subtil form for rasisme i Norge, assosierer mange rasisme med aggressivitet, demonstrasjoner og hatefulle ytringer. Hvor man antar at en «rase» eller kultur er under- eller overlegen den andre i en ekstrem form (knyttet til biologisk og kulturell rasisme). Altså at man foretrekker en av to etnisiteter og finner gjerne negative egenskaper ved den etnisiteten eller «rasen» som er annerledes enn ens egen (Helland 2014, Bonilla-Silva 2022:93-97). I det offentlige mediebildet omtaler vi stort sett kulturell rasisme som noe som kjennetegner høyreekstreme eller islamofobi (Helland 2014). Derimot bruker Bonilla-Silva (2022) og andre samfunns forskere konseptet for å forklare det vi observerer i samfunnet som tydelig rasisme. Det antas også at 66% av den norske befolkningen tror på at noen kulturer er bedre enn andre (Ramos, Roberto og Vala 2019). Jeg vil dermed argumentere for at kulturell rasisme er av

betydning i Norge, selv om vi ikke snakker om dette i det offentlige mediebildet eller i daglig talen.

Denne oppgaven baser seg på et teoretisk rammeverk som antar at rasistiske holdninger dannes kollektivt gjennom ubevisste interaksjonsprosesser, og at rasisme ikke kommer til uttrykk som hatefulle ytringer og aggressivitet. Problemet med at folk flest assosierer rasisme med kulturell- og biologisk rasisme, er at folk dermed distanserer seg sterkt fra å ha rasistiske holdninger selv, fordi de anser det som svært negativt (Helland 2019, Bonilla-Silva 2022:80-90). Som både Bonilla-Silva (2022) og Helland (2019) antar så lever vi i en verden med *rasisme uten rasister*, som gjør det vanskelig å lokalisere rasismens utbrudd fordi alle fraskriver seg ansvaret. Dette gjør det også veldig vanskelig for unge med synlig minoritetsbakgrunn å si i fra om at de opplevde en situasjon som rasistisk, fordi de gjerne vil bli møtt med at individet går i forsvar og kan bli sint fordi de ikke ønsker å bli assosiert som rasistisk. Med grunnlag i at majoritetsbefolkningen kobler rasisme til intensjonelle, aggressive og bevisste handlinger fraskriver vi oss ansvaret for rasisme, men ignorerer dermed også alle andre former for rasisme. Samtidig som det er viktig å huske på at alle individer er unike og opplever også situasjoner ulikt.

Deltakerne til dette prosjektet hadde som tidligere nevnt varierende hudfarge, etnisitet og religiøs tilhørighet, som gjør at deres opplevelser av hverdagsrasisme ville variere (Elgvin 2021). På grunn av de heterogene gruppene, har jeg oppnådd et relativt komplekst overblikk og innsikt i hvordan den yngre generasjonen i Telemark opplever og oppfatter hvordan hverdagsrasisme foregår. Derimot spiller det liten rolle om hvor det skjer og med hvem, men at det foregår i vårt sosiale rom som vi er sosialisert inn i. Det er våre eksternaliserte, objektiverte og internaliserte forståelser som former våre kategoriseringsmekanismer, og dermed også hvordan vi forstår verden, samfunnet og de vi møter på i dette sosiale rommet (Berger og Luckmann 2015). Dette fører til at det eksisterer en overordnet struktur som systematisk ligger i majoritetsbefolkningen og former våre fordommer, holdninger, stereotypier og oppfatninger. Våre sosiale rom vil også variere avhengig av hvilken klassetilhørighet vi har, hvor vi bor, og hvilket miljø vi tilhører. Dette gjør at vi i et langstrakt land som Norge, ikke vil ha en felles nasjonal forståelse om multikulturalitet, men vil ha ulike lokale forståelser. Jeg vil komme tilbake til hvordan følelsen av tilhørighet til det norske fellesskapet og opplevelser av rasisme kan være ulik litt senere i denne avsluttende diskusjonen.

4.3.2 Hvordan snakker vi om rasisme?

Oppmerksomheten BLM-bevegelsen fikk i 2020 gjorde at vi som verdensborgere ble oppmerksomme på at rasisme fortsatt foregår ofte i 2020 (Buchanan m.fl. 2020). Dette endret måten vi snakket om rasisme på. På grunn av den globale oppmerksomheten denne bevegelsen fikk, ble vi mer oppmerksomme på at rasisme kan foregå uten at vi ser det selv, og at vi kan ha mer rasisme i Norge enn vi tidligere antok (A. H. Midtbøen 2021). Mediebildet i Norge angående BLM handlet om summen av krenkelser og erfaringer i hverdagen som har skapt et skille mellom majoritet- og minoritetsbefolkningen (A. H. Midtbøen 2021). Som igjen kan gjøre at minoriteter i Norge aldri føler seg norske nok, de passer aldri helt inn (Erdal 2021), uavhengig om de er født i Norge eller ikke. I løpet av de siste to årene har vi hatt flere debatter, programmer og akademiske diskusjoner om hvordan vi burde snakke om rasisme, og hvordan det former hvordan vi forholder oss til fenomenet. Jeg vil si at vi har beveget oss i en positiv retning, men at det fortsatt eksisterer strukturelle rasistiske holdninger i samfunnet vårt.

Som også mange av deltakerne med synlig minoritetsbakgrunn sa tror ikke de at rasismen som foregår i Norge i dag er ondartet, eller at de hendelser som blir tolket som rasistisk er ment for å gjøre vondt. Derimot opplever de det slik at det er holdninger som eksisterer i samfunnet vårt i dag som påvirker hvordan majoritetsbefolkningen møter dem med synlig minoritetsbakgrunn. De deltakerne til dette prosjektet med synlig minoritetsbakgrunn delte en enighet om at hverdagsrasisme som oftest kommer til uttrykk som kommentarer, blikk, kroppsspråk og tonefall som tydeliggjorde at de var annerledes enn dem. Enkelte kunne dele opplevelser av å bli skjelt ut på offentlig transport, mens andre kunne ofte få kommentarer om at de ser eksotiske ut. Hverdagsrasisme kan forklares med noen av de samme verktøyene vi bruker for å forklare strukturell rasisme i et diskursperspektiv. Hvordan vi forstår, oppfatter og forholder oss til hverandre bestemmes av ulike mekanismer som ligger i oss, som gjerne ligger latent og ubevisst i måten vi er på (Andersen og Kaspersen 2013). Hvordan vi som majoritetsbefolkning dermed forstår minoriteter, innvandring og multikulturalitet avhenger av hvordan vi snakker om det sammen, samtidig som våre foreldres holdninger (og andre signifikante andre) kan ha stor påvirkning på vår egen forståelse.

Igjennom hele denne oppgaven har jeg forsøkt å bygge opp mitt argument om at gjentakende kollektiv og negativ samhandling om en minoritetsgruppe kan skape strukturell rasisme i form

av hverdagsrasisme. Denne samhandlingen behøver ikke nødvendigvis være basert på en negativ intensjon, men at et fellesskap har vært utsatt for negative fremstillinger i for eksempel sosiale medier som de har normalisert (Helland 2019). Et eksempel på dette kan være hvordan «n-ordet» har blitt normalisert for mange eldre og unge i Telemark, men kanskje spesielt i Bamble og Bø. Det er også ofte vi snakker om temaer som vi tror vi vet mye om, men som vi har feilaktig informasjon om (Essed 1991:188-214). Dette kan gjøre at vi reproducerer fordommer som kan komme til uttrykk som hverdagsrasisme i møte med mennesker med minoritetsbakgrunn.

Noe av kritikken Essed (1991) mottok på hennes teorier tilbake på 80-tallet, var at hun snakket om en kontekst hvor de fleste handlinger foregår på automatikk, og at de handlende vesener ikke tenker bevisst over deres handlingsmønster eller holdninger til disse handlingene (Collins 1992). Samtidig fikk hun ros for å heve stemmen til svarte kvinner i Nederland og USA, som tidligere ikke hadde fått fremmet sine opplevelser av å være en minoritet i disse områdene (Mama 1993). Denne formen for rasisme kan i følge Essed (1991:10) foregå i den sosiale hverdagen som vi befinner oss i hver dag, som også mine informanter kunne bekrefte at kan foregå i Telemark. Det som gjør det vanskelig å ta grep i denne formen for rasisme, er at den som utøver denne formen for rasisme ofte ikke tar ansvar for at egne handlinger kan være rasistiske (Bonilla-Silva 2022). Samtidig som den som opplever handlingen som rasistisk kan ofte møte bagatellisering eller motstand om hen sier i fra (Cousins 2019). Dette kan skape motsigende inntrykk av en situasjon som igjen kan føre til konflikt, som de fleste forsøker å unngå. Det var med grunnlag i dette at Essed (1991) fikk kritikk for å snakke om en kontekst hvor det meste foregår ubevisst, som gjør det vanskelig å oppdage og avsløre når noe er rasistisk og ikke (Collins 1992). Samtidig som hun også argumenterer for at vi som majoritetsbefolkningen har underliggende rasistiske holdninger som kommer til uttrykk i møte med minoritetsbefolkningen. Jeg har hittil diskutert hvordan vi snakker om og anser rasisme i Telemark. I denne delen har jeg både inkludert perspektiver til dem med majoritets- og minoritetsbakgrunn, for å forsøke å besvare den overordnede problemstillingen: *hvordan opplever og oppfatter unge i Telemark hverdagsrasisme*. Videre vil jeg diskutere hvordan vi som majoritetsbefolkningen erkjenner rasisme, for å besvare mitt andre forskningsspørsmål: *hvordan oppfatter den unge generelle befolkningen i Telemark hverdagsrasisme*.

4.3.3 Erkjennelse av multikulturalitet og ulikhetsskapende mekanismer

For Bonilla-Silva (2022:80) så handler den moderne rasismen om at den hvite majoritetsbefolkningen har makten til å dominere og definere hva som anses som ulikhet, forskjellsbehandling og diskriminering. I den liberale moderne verden ønsker vi en verden med likestilling, like rettigheter og at alle vurderes ut fra innsats og talent. Derfor er det nå mange som forsøker å overse det flerkulturelle aspekt i samfunnet ved å si «I don't see color, I only see people» (Bonilla-Silva 2022:1). Ved første øyekast kan denne tanken høres veldig fin ut, men utfordringen med dette er at vi overser ulikhetene mellom oss og dermed også rasisme. Den dominante gruppen (også kalt majoritetsbefolkningen) tar med andre ord avstand fra å skape og opprettholde ulikheten mellom minoritet- og majoritetsbefolkningen (Bonilla-Silva 2022:80). Når vi dermed kan konstatere at rasisme eksisterer i samfunnet, men at ingen ønsker å omtale seg selv som en rasist eller som ansvarlig for en rasistisk handling, så blir det vanskelig å kartlegge hvor, når og hvem som skaper en situasjon som kan defineres som rasistisk. I et samfunn som består av mange forskjellige nasjonaliteter, kulturer og etnisiteter burde vi også snakke om norskhet og det norske fellesskapet som inkluderer disse ulikhetene på en positiv måte (Vassenden 2010). Bonilla-Silva (2022) konkluderer med at vårt mål burde være å komme til et felles punkt hvor vi respekterer og hyller mennesket og dens ulikheter med like rettigheter, muligheter og erkjenne at vi ikke er der enda.

I den offentlige diskusjonen på sosiale medier, men også i uformell prat er det lite snakk om hvordan menneskene selv stiller seg til rasisme, men heller hvordan en abstrakt og udefinert form for rasisme gjennomsyrrer samfunnene i Norge. Bonilla-Silva (2022:82) fokuserer mer på hvordan menneskene stiller seg til rasisme, men også hvilken underliggende effekter dette kan ha. Alle deltakerne til dette prosjektet distanserte seg selv fra de rasistiske og fordomsfulle holdningene de omtaler, som gjør at jeg kan antyde at de anser seg selv som utenfor den dialektiske prosessen som former disse holdningene. For slik de presenterte bygdefolk og eldre, så er denne gruppen innenfor et miljø som gjør at de er skeptiske til innvandring og multikulturalitet. Informantene forklarer det som at de ikke kan noe for det, men også at dem selv står utenfor denne oppfatningen. Ved spørsmålene om det flerkulturelle samfunn og hvordan de ser på kulturforskjeller, så var den umiddelbare reaksjonen til de fleste at de ikke brydde seg om kulturforskjeller og at alle er like mye verdt. Som tilsier en veldig liberalistisk retning for deres holdninger, som også er veldig vanlig hos den yngre generasjonen (Bonilla-

Silva 2022:80-90). Faren med dette er at gruppen overser egne holdninger og ulikhetsskapende mekanismer fordi de har overlatt «skylden» til noen andre. Essed (1991:50-52) argumenterer for at vi som et fellesskap er undergravet en rasistisk diskurs og at vi ubevisst skaper en atskilling. Som vil si at vi alle som deltar i en samfunnsstruktur er på en eller annen måte er del av denne strukturasjons prosessen. Alle deltakerne til dette prosjektet vil dermed også være en del av konstruksjonen av disse rasistiske holdningene gjennom dialektiske prosesser og kategoriseringsmekanismer. Samtidig som den yngre generasjonen forsøker å vise respekt og åpenhet for kulturforskjeller som kanskje kan bidra til at vi oppnår en endring i våre tanke sett over tid, gjennom den dialektiske prosessen av hvordan vi konstruere vår virkelighet. Jeg skal komme tilbake til i konklusjonen hvordan vi kan endre våre forståelser, men jeg vil nå først forklare hvordan den yngre generasjonen forholder seg til rasisme og hvilke konsekvenser det kan ha.

Informantene i byene var mest opptatt av å ha en politisk korrekt tilnærming til bruken av ordet, og argumenterte for at vi burde unngå å bruke ordet fullstendig og forstår ikke hvorfor denne debatten fortsatt eksisterer i 2022. Derimot oppfattet dem i bygdene ordet som en beskrivelse av individer med mørk hud, og hadde et relativt normalisert forhold til «n-ordet». Som kan argumenteres for med grunnlag i tidligere uttalelser fra informantene at er fordi de bor i avskjermede områder, som gjør det viktig for dem å påpeke når noen er annerledes enn dem selv. Denne normaliseringen har foregått gjennom en dialektisk prosess gjennom flere generasjoner, hvor bruken av «n-ordet» dermed ikke behøver å legitimeres fordi det allerede er normalisert (Berger og Luckmann 2015). Vil det dermed være slik at det alltid vil være en splittelse mellom bygd og by, når det kommer til holdninger om bruk av «n-ordet» og oppfattelser om rasistiske holdninger? Det vil alltid være forskjeller mellom ulike geografiske områder. For at dem som bor i mer skjermede og homogene områder skal bli mer kjent med multikulturalitet, må de eksponeres for ulikhet og møte perspektiver som utfordrer deres egne. På denne måten vil de utvide sine referanserammer og ha mulighet til å basere sine kategoriseringsmekanismer på erfaringer fra virkeligheten, og ikke representasjoner i media. Jeg vil her igjen minne om at jeg ikke forsøker å generalisere alle i bygde områder som rasister, men at sannsynligheten for at det eksisterer strukturelle rasistiske holdninger i de områdene kan være høyere.

Hvite deltakere i bygdene med majoritetsbakgrunn oppfattet det som en naturlig del av livet og hverdagen å tydeliggjøre forskjeller og likheter, fordi de bor i et skjernet område med stort

sett homogene grupper. De anser det dermed ikke som rasistisk å påpeke at noen har en annen hudfarge enn hvit eller ikke har norsk kulturell tilhørighet fordi de ser på det som en del av å være menneske. Deres uttalelser ligner veldig mye på hvordan Bonilla-Silva (2022:90) forklarte deler av fargeblind rasisme som en naturalisering, hvor individer begrunner forskjellsbehandling av folkegrupper med at mennesket naturlig tiltrekkes dem som er like seg selv. Informantene fra bygde områdene kunne også forklare det slik, at de syntes det var mye lettere å være med og kommunisere med andre som var like dem selv. Derfor ble det naturlig å stille seg litt skeptisk til de med synlig minoritetsbakgrunn, fordi det antas at de er veldig annerledes enn dem selv, enten fordi de har en annen hudfarge enn hvit, eller har en ikke-vestlig klesstil. De kategoriserer seg selv og sin homogene gruppe som inn-gruppen og andre som ut-gruppen, fordi den ene ligner på dem selv og den andre gjør ikke det. Som jeg har nevnt tidligere, er denne kategoriseringsmekanismen en naturlig prosess av det å være menneske (Fiske 2000). Dette blir omtalt som «unconscious bias» når vi snakker om rasisme (Cousins 2019:199). Individer med synlig minoritetsbakgrunn i disse områdene vil kanskje på denne måten føle seg utenfor som en «otherness», fordi de ikke helt passer inn i den homogene gruppen. At man er noe annet bare i kraften av hvordan man ser ut fordi man blir ansett som en ut-gruppe og majoriteten legitimerer dette med at «det er en naturlig prosess» (Bonilla-Silva 2022:80-90, Cousins 2019). På den ene siden er det forståelig at denne gruppen som lever og har vokst opp i et miljø hvor alle er relativt homogene, ser på det som en naturlig prosess å ville omgås med dem som ligner på en selv. På den andre siden bor de i områder hvor aksept og respekt er viktige momenter for å bevare harmoni i bygda fordi «alle kjenner alle» og valgmulighetene for likealdrende venner er små. Dermed ville jeg tro at de ville være svært inkluderende om individer med minoritetsbakgrunn skulle komme til deres bygd. Nettopp fordi valgmulighetene er små og at det kan antas at man «tar det man får» når det gjelder vennskap og krets. Kari og Anne bekreftet også at deres vennegjeng i Vest-Bamble er veldig inkluderende. Derimot kan deres holdninger om at rasisme ikke lengre finnes og at de har behov for å sette søkelys på det som er annerledes være et hinder for denne inkluderingen.

Jeg har hittil diskutert hvordan vi anser, snakker om og erkjenner rasisme i Telemark. Hvordan disse prosessene blir dannet av strukturasjons prosesser som skaper hverdagsrasisme, men også hvordan ignorering av rasisme og ulikhet kan føre til en form for fargeblind rasisme. Jeg kommer helt avslutningsvis til å konkludere med hvordan vi kan bevege oss videre fra disse rasistiske holdningene, men jeg vil først diskutere hvilke

konsekvenser hverdagsrasisme kan ha for unge med synlig minoritets bakgrunn. For å forsøke å besvare mitt første forskningsspørsmål: *hvordan unge med synlig minoritetsbakgrunn opplever hverdagsrasisme.*

4.3.4 Konsekvenser av hverdagsrasisme

Konsekvensene av hverdagsrasisme kan være negative virkninger for psykisk helse, men også en følelse av utenforskap. Erdal (2021) poengterer hvor viktig tillatelse til å være norsk og å få lov til å høre til er en viktig del av identifiseringen til mange unge med synlig og ikke-synlig minoritetsbakgrunn. De kan oppleve at det er en forventning om at man kun skal høre til en nasjonalitet eller kultur (se f.eks. Fangen 2008). Spesielt etterkommere av innvandrere opplever et behov for å kunne forhandle mellom nasjonaliteter, enten synlig eller en mer indre opplevelse av nasjonalitet (Fangen 2008, Erdal 2021). Selv om de ikke har vært i fødelandet til deres foreldre, så opplever flere en tilknytning til denne kulturen og nasjonaliteten fordi det er en del av den de er og deres familiebakgrunn (Fangen 2008). Ved stadige opplevelser av hverdagsrasisme kan det true denne valgfriheten til å velge hva man selv ønsker å identifisere seg med.

Jeg drøftet i delen over hvordan majoritetsbefolkningen kan overse og ignorere ulikhetsskapende mekanismer ved å anta at rasisme ikke eksisterer i dagens moderne samfunn, og at alle samfunnsborgere stiller likt uavhengig av etnisitet. Ved hendelser som blir oppfattet som rasistisk av unge med minoritetsbakgrunn kan dette perspektivet føre til at de blir oppfattet som sensitive, hårsåre og at de «spiller rase kortet» når de forsøker å si ifra i en slik situasjon. Som igjen kan føre til at unge med synlig minoritetsbakgrunn kan velge å la være å reagere på rasisme, fordi det er til ingen nytte å reagere. At de opplever det som at det ikke har noen nytte å si ifra, som gjør at vi som samfunn ikke vil ha muligheten til å gjøre noe med rasismen i dagens samfunn. Deltakerne med majoritetsbakgrunn fra de rurale områdene i Telemark uttrykte at de opplevde fokuset på hverdagsrasisme som unødvendig, fordi dem som kommer med kommentarene, kroppsspråket eller blikket ofte ikke mente noe med det. Marius fra Bø argumenterte blant annet for dette ved å referere til det han hadde lært i psykologi timen om at vi som mennesker ofte trekker fokuset i en situasjon inn mot oss selv, som gjør at vi ofte tror at en situasjon er negativ og omhandler oss når den ikke gjør det. Jeg vil dermed argumentere for at det vil være desto viktigere å snakke om hverdagsrasisme. Når dem som

opplever dem uttrykker at de syntes det er vanskelig å snakke om utenforskapet, og dem som utøver dem ignorerer dette fenomenet og ansvaret for den.

Den yngre gruppen med synlig minoritetsbakgrunn delte sine erfaringer med blant annet spørsmålet «hvor er det du egentlig kommer fra». Slik jeg forstår det på utvalget mitt så avhenger hvilke betydning de legger i spørsmålet på hvilke alder de er i, hvor mange andre med synlig minoritetsbakgrunn de har i klassen sin eller på jobben, og hvor trygge de er på egen kulturell tilhørighet. De informantene som var mellom 18 og 19 år uttrykte ofte at de syntes det var litt kjipt å bli spurt om «hvor de egentlig kommer fra» fordi de opplevde det som en indikator og forsterkning på at de ikke hører til i det norske fellesskapet. De har opparbeidet seg mekanismer for å håndtere spørsmålet bedre og forsøker å finne den beste måten å møte denne nysgjerrigheten på. På den andre siden kunne de litt eldre informantene fortelle om tidligere opplevelser av usikkerhet og identitetsforvirring i ungdomstiden på grunn av dette spørsmålet. I senere tid opplever de det som noe humoristisk fordi de åpenbart ikke ser nordiske ut og forstår ikke hvorfor det er nødvendig å spørre. For dem handler denne usikkerhet om trygghet på egen kulturell tilhørighet og hvem man ønsker å være, dette er man gjerne mer usikker på i ungdomstiden. Det vil dermed variere om noen opplever spørsmålet «hvor er det du egentlig kommer fra» som rasistisk eller ikke, avhengig av alder, trygghet og miljø. Samtidig sa alle deltakerne til dette prosjektet med både minoritets- og majoritetsbakgrunn seg enige om at alle individer må få velge selv hva de vil identifiserer seg med. Dette gjør at de med synlig minoritetsbakgrunn skal få lov til å velge hva de ønsker å føle mest tilhørighet til. Det vil alltid være naturlig å spørre noen man møter for første gang om hvor de kommer fra, men det skal ikke være nødvendig å spørre dette spørsmålet to ganger fordi man ikke var tilfreds med det første svaret som for eksempel indikerte bosted.

Jeg vil her komme tilbake til hvordan alle individer er unike og kan oppleve rasisme ulikt. Det vil være avhengende av alder, kjønn, bosted og personlighet om man opplever en situasjon som rasistisk eller ikke. Det er klart grunn til å argumentere for at mye handler om hvordan mennesker forholder seg til en situasjon, fremfor hva som skjer med dem. De unge deltakerne til dette prosjektet velger selv hvordan de ønsker å forholde seg til og reagere på hverdagsrasisme. Ved dette perspektivet overser vi som majoritetsbefolkning vårt ansvar for den rasismen som foregår.

I denne oppgaven har jeg argumentert for at det finnes strukturelle rasistiske holdninger hos majoritetsbefolkningen som har blitt dannet gjennom en dialektisk prosess av samhandling over flere generasjoner. Det er dermed hos majoritetsbefolkningen problemet ligger som strukturelle underbevisste holdninger. Det ville også vært grunn til å anse det som fargeblind rasisme, om vi skulle fraskrevet oss ansvaret for all rasisme i samfunnet og heller anklage minoritetsbefolkningen for å reagere for sterkt på våre handlinger. Formålet med dette prosjektet har ikke vært å anklage alle for å være rasister, men heller å tydeliggjøre for alle oss som bor i Norge at vi har en form for strukturell rasisme som opprettholdes og reproduseres i våre strukturasjons prosesser gjennom interaksjon. Jeg vil dermed argumentere for at rasisme finnes i Telemark, både i en synlig og usynlig form. Jeg vil nå komme med min avsluttende konklusjon for å besvare problemstillingen: *Hvordan oppfatter og opplever unge i Telemark hverdagsrasisme.*

5 Konklusjon

Rasisme finnes i Telemark, både en synlig og usynlig form. Jeg kan både si at hverdagsrasisme og fargeblind rasisme tilsynelatende eksisterer i de ulike områdene jeg har undersøkt. Derimot som tidligere nevnt er ikke målet med denne masteroppgaven å generalisere dette til alle som bor i Telemark, men heller at denne oppgaven fungerer som en innsikt til hvordan unge opplever og oppfatter hverdagsrasisme i Telemark. Jeg kan bekrefte at de ulike samfunnene og fellesskapene i Telemark består av forskjellige sosiale strukturer som danner ulikt grunnlag for rasistiske holdninger og oppfatninger. Det var for eksempel tydelige forskjeller mellom byer og bygd, hvor de unge i byene var mer opptatt av den politiske korrekte måten å snakke om rasisme på, mens de fra bygdene var mer opptatt av å snakke om naturen av å være annerledes. Likhetstrekkene mellom de forskjellige områdene er at de ikke tenker over de holdningene de har som kan virke rasistiske og at de fleste syntes det er ubehagelig å snakke om dette temaet. Et annet viktig poeng er at alle deltakerne distanserte seg fra å ha egne rasistiske holdninger, deres oppfatning er at det er eldre og bygdefolk som har disse holdningene. Det kan godt være at deltakerne til dette prosjektet også har rasistiske holdninger, men disse vil være så underbevisste at de ikke ville klart å tydeliggjøre dem selv i en kontekst som intervjusettingen er. Jeg faller også innenfor denne kategorien som en del av majoritetsbefolkningen, jeg vil dermed tydeliggjøre at det alltid vil være lettere å beskyldre noen andre for å ha en rasistisk holdning, enn å oppdage den hos seg selv.

For å kunne utføre en endring av våre felles tankesett som kan oppfattes som rasistiske så må vi snakke mer sammen om dette temaet og produsere mer kunnskap. Vi må endre den objektiverende komponenten i den dialektiske prosessen (Berger og Luckmann 2015) ved å endre måten vi snakker om kulturforskjeller og multikulturalitet på, som igjen påvirker måten vi møter hverandre på. Min oppfatning er at deltakerne til dette prosjektet virkelig ønsker å se denne endringen, og at vi burde sammen danne en slik utvikling. Derimot hadde informantene en felles oppfatning om at mye av ansvaret lå hos den eldre generasjonen, så det er dermed en risiko for at de rasistiske holdningene hos den yngre generasjonen ikke kommer til å bli synliggjort. Fordi de overlater den «rasistiske skylden» til tidligere generasjoner. Dagens yngre generasjon har vokst opp i en tid hvor Norge har vært et flerkulturelt samfunn, vi har lært mye om andre kulturer og religioner på skolen og hatt diversitet i klasserommene (Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad 2015). De unge informantene distanserer seg dermed fra deres besteforeldres holdninger fordi de ser på sin egen livserfaring som mer eksponert for kulturforskjeller og mangfold, enn deres besteforeldre og i bygdemiljøer. Strukturene i de ulike byer og bygder i Telemark konstrueres på ulikt grunnlag, som også gjør at deres felles forståelser om multikulturalitet og rasisme er ulike. Det bor færre mennesker i bygdene og flere i byene som gjør at de som bidrar med perspektiver til den dialektiske prosessen som igjen danner den felles forståelsen er smalere i bygdene og bredere i byene. Det vil dermed være naturlig å anta at det er flere underliggende og ubevisste rasistiske holdninger som skaper en høyere grad av adskillelse i bygder enn i byer, fordi det er lavere sannsynlighet for at noen utfordrer eller setter spørsmål ved deres holdninger. På den andre siden finnes det også like mange latente og underliggende rasistiske holdninger hos befolkningen i byene, vi har bare et større behov for å utfordre dem fordi vi er flere mennesker med flere perspektiver.

For å besvare problemstillingen for denne oppgaven; *hvordan oppfatter og opplever unge i Telemark hverdagsrasisme* vil jeg først konkludere med hvordan unge med synlig minoritetsbakgrunn opplevde denne formen for rasisme. Unge med synlig minoritetsbakgrunn kunne dele opplevelser av rasisme som kommentarer, blikk, tonefall og utskjellinger på blant annet offentlig transport, skolen og butikken. Det varierte veldig hva og hvor de opplevde rasisme, men de kunne tydelig rangere det som hverdagsrasisme, som en subtil form for rasisme som foregår i deres daglige liv (Essed 1991). Flere av dem opplevde at dette foregikk oftest mellom dem og eldre, fordi de opplever det slik at den eldre generasjonen oftere har fordommer mot dem. Derimot kunne også noen med synlig minoritetsbakgrunn bekrefte at rasistiske holdninger finnes hos alle aldersgrupper, spesielt med tanke på bruk av «n-ordet»

og «mindre kommentarer» som tydelig viste at hen ble adskilt som noe utenfor det norske fellesskapet. Jeg vil dermed konkludere med at unge med synlig minoritetsbakgrunn opplever hverdagsrasisme i Telemark i 2022.

Jeg vil nå forsøke å besvar forskningsspørsmål 2: *Hvordan oppfatter den generelle unge befolkningen i Telemark hverdagsrasisme*. Blant de hvite deltakerne med antatt majoritetsbakgrunn var det en gjennomgående tendens at de selv distanserte seg fra å ha rasistiske holdninger selv, og anså det som viktig å påpeke at de var åpne for kulturforskjeller og liker at Norge er et flerkulturelt samfunn. På den ene siden la de som nevnt skylden for rasisme over på den eldre generasjonen og bygdefolk. På den andre siden var det ikke fremmed for dem at det var en mulighet for at de også kunne ha noen fordommer eller holdninger som kunne oppleves som rasistiske. Gjennomgående var det mye enklere for dem å anklage andre for å ha rasistiske holdninger, enn å oppdage ens egne.

Jeg begynte denne oppgaven ved å snakke om Black Lives Matter og hvordan vi som verdenssamfunn ble bevisste på synlig og skjult strukturell rasisme. Jeg vil fortsatt argumentere for at vi ikke har en like direkte form for strukturell rasisme som gjennomsyrrer våre sosiale institusjoner i Norge. Jeg vil også argumentere for at vi har en mer subtil, abstrakt og underliggende strukturell form for rasisme, som reproduseres og opprettholdes gjennom vår interaksjon i det sosiale liv. Jeg ønsker dermed å konkludere med at det vil være umulig å sette en finger på presist når, hvor og av hvem hverdagsrasisme foregår. Det jeg derimot kan konkludere med er at veien mot et samfunn med mindre rasisme, både hverdagsrasisme, fargeblind rasisme og kulturell rasisme er at vi må snakke mer om det for å produsere mer kunnskap om temaet og hvilke konsekvenser det kan ha. Samtidig som vi må bygge mer felles kunnskap om de ulike kulturene og nasjonalitetene vi har i Norge, slik at vi baserer våre holdninger og oppfatninger på noe vi vet fremfor fordommer som vi tror vi vet noe om.

Videre forskning

Formålet med denne masteroppgaven har vært å gi innsikt til hvordan rasisme kan foregå i distrikt Norge og hvordan den yngre generasjonen oppfatter denne tematikken. Forslag til videre forskning kan være å undersøke variasjonen mellom bygder og byer i andre fylker i Norge. Det kan absolutt være interessant med kvantitative studier for å fange opp utbredelsen av rasistiske holdninger, og sammenligne forskjeller mellom nord og sør. Derimot som jeg har argumentert for gjennom denne oppgaven kan det være nødvendig med kvalitative metoder, for å ha mulighet til å samle inn de faktiske opplevelsene til subjektene. For å muliggjøre kartlegging av underbevisste og strukturelle rasistiske holdninger.

Antall ord: 31 800

6 Referanser

- Agarin, Timofey. 2014. *When stereotype meets prejudice: antiziganism in European societies*. Stuttgart, Tyskland: Ibidem-Verlag.
- Alba, Richard. 2005. «Bright vs. blurred boundaries: Second-generation assimilation and exclusion in France, Germany and the United States.» *Ethnic and racial studies*, 01 01: 20-49.
- Andersen, Heine, og Lars Bo Kaspersen. 2013. *Klassisk og moderne samfunns teori*. Danmark: Hans Reitzels forlag.
- Aasland, Aadne, og Susanne Søholt. 2019. «Boforhold og boligtilfredshet blant innvandrere i Distrikts - Norge.» *Tidsskrift for boligforskning*, 22 november: 112-130.
- Balibar, Etienne, og Immanuel Wallerstein. 1991. *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*. London, New York : Verso; New Left Books.
- Bangstad, Sindre, og Cora Alexa Døving. 2020. *Hva er rasisme*. Universitetsforlaget.
- Banks, Stephen P. 1994. «Review: Understanding everyday racism: An interdisciplinary theory.» *International Journal of Intercultural Relations*, 141.
- Berger, Peter L., og Thomas Luckmann. 2015. *Den samfunnsskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Birkelund, Gunn Elisabeth. 2021. «Skal europeere begynne å snakke om "raser" igjen?» *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 01: 80-86.
- BlackLivesMatter. u.d. *About: Black lives matter*. Funnet september 2021. <https://blacklivesmatter.com/about/>.
- Bonilla-Silva, Eduardo. 2022. *Racism without racists: color-blind racism and the persistence of racial inequality in America; sixth edition*. London: Rowman & Littlefield.
- Brekke, Jan-Paul, Audun Fladmoe, og Dag Wollebæk. 2020. *Holdninger til innvandring, integrering og mangfold i Norge; Integreringsbarrometeret 2020*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Brekke, Torkel. 2021. «Strukturell rasisme og andre alt-i-ett begreper.» *Tidsskrift for samfunnsforskning*, Jan: 94-98.
- Brochmann, Grete, og Anniken Hagelund. 2010. *Velferdens grenser - innvandringspolitikk og velferdsstat i Skandinavia 1945-2010*. Universitetsforlaget.
- Buchanan, Larry, Quoc Trung Bui, og Jugal K. Patel. 2020. *Black Lives Matter May Be the Largest Movement in U.S. History*. 03 Juli. Funnet Oktober 2021.

- <https://www.nytimes.com/interactive/2020/07/03/us/george-floyd-protests-crowd-size.html>.
- Collins, Patricia Hill. 1992. «Review: Understnading Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory.» *American Sociological Association*, November: 790-791.
- Cousins, Susan. 2019. *Overcoming everyday racism*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Elgvin, Olav. 2021. «Strukturell rasisme i Norge: en funksjonalistisk tilnærming til rasisme uten rasister.» *Tidsskrift for samfunnsforskning (Volum 62)*, Jan: 99-105.
- Erdal, Marta Bivand. 2021. «Om å få høre til: en noe avventende og lavmælt tilnærming til rasialisering.» *Tidsskrift for samfunnsforskning (Volum 62)*, Januar: 87-93.
- Essed, Philomena. 2019. *Relating Worlds of Racism*. Springer Nature Switzerland AG.
- . 1991. *Understanding Everyday Racism: An interdisciplinary theory*. Newbury Park: SAGE Publications Inc.
- Fangen, Katrine. 2008. *Identitet og praksis: Etnisitet, klasse og kjønn blant somaliere i Norge*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Fangen, Katrine. 1997. *Rasisme i plural form: Paradigmer og begreper om rasisme*. ISO-Rapport, Universitet i Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi.
- Fiske, Susan T. 2000. «Stereotyping, prejudice, and discrimination at the seam between the centuries: evolution, culture, mind and brain.» *European Journal of Social Psychology*, 05: 299-322.
- Fogle, Calvin D. 2013. *The Etymology, Evolution and Social Acceptability of "Nigger", "Negro" and "Nigga"*. 16 September. Funnet Mai 2022.
- <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=169000029071116023010104114101120117021004027015095011118100086127066124069079081092012120100121011044030126123084118088081114104074001083064089011029007123031120064002035016104006023003080092021001026081000093>.
- Friberg, Jon Horgen. 2021. «Who wants to be Norwegian - who ges to be Norwegian? Identificattional assimilation and non-recognition among immigrant origin youth in Norway.» *Ethnic and Racial Studies*, jan: 21-43.
- Friberg, Jon Horgen, og Arnfinn H. Midtbøen. 2017. «Innvandrerneees etterkommere: Teoretiske og komparative perspektiver.» *Norsk sosiologisk tidsskrift (Volum 1)*, Jan: 5-14.
- H. Haugsgjerd, Atle, og Kjersti Thorbjørnsrud. 2021. «Innspill til debatten om strukturell rasisme: potensial, utfordringer og kritikk.» *Tiidsskrift for samfunnsforskning*, s. 78-79.

- Heiervang, Camilla. 2020. *Ny rapport: Nordmenn med innvandrereforeldre opplever like mye diskriminering som foreldrene*. juni. Funnet mai 2021.
<https://www.aftenposten.no/norge/i/XgrG1r/ny-rapport-nordmenn-med-innvandrereforeldre-opplever-like-mye-diskrimi>.
- Helland, Frode. 2014. «Rasisme uten rasister i Norge.» *Agora*, 108-143.
- . 2019. *Rasismens retorikk; Studier i norsk offentlighet*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Hernes, Gudmund, og Knud Knudsen. 1990. *Svart på hvitt; norske reaksjoner på flyktninger, asylsøkere og innvandrere*. FAFO-rapport nr. 109: Fagbevegeøsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon.
- Hill, Evan, Ainara Tiefenthaler, Christiaan Triebert, Drew Jordan, Haley Willis, og Robin Stein. 2020. *How George Floyd Was Killed in Police Custody*. 31 Mai. Funnet September 2021. <https://www.nytimes.com/2020/05/31/us/george-floyd-investigation.html>.
- Holth Mathiesen, Ida, og Maria Gussgard Volckmar-Eeg. 2022. «En abduktiv tilnærming til institusjonell etnografi - et bidrag til sosiologisk kunnskapsutvikling.» *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 09 Februar: 9-23.
- Hylland Eriksen, Thomas, og Torunn Arntsen Sajjad. 2015. *Kulturforskjeller i praksis ; Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Jacobsen, Dag Ingvar. 2015. *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode. 3.utgave.* . Oslo: Cappelen damm akademisk.
- Karlsaune, Gustav Erik Gullikstad. 2017. *Alfred Schütz - en gullgruve for sosiologer*. 17 mars. Funnet april 2022. <https://sosiologen.no/essay/sosiologiskbokessay/sosiologisk-bokessay-alfred-schutz-gullgruve-sosiologer/>.
- Kristoffersen, Emelie, Hanna Ronnqvist, Jenny Andersson, Carita Bengs, og Katarina Hamberg. 2021. «"It was as if i wasn't there" - Experiences of everyday racism in a Swedish medical school.» *Social Science & Medicine*, Februar: 1-9.
- Kvale, Steinar, og Svend Brinkmann. 2015. *Det kvalitative forskningsintervju; 3. utgave*. Oslo: Gyldendal Akademisk .
- Mama, Amina. 1993. «Reviewed Works: The Colour of Love: Mixed Race Relationships by Yasmin Alibhai-Brown, Anne Montague; Understnading Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory by Philomena Essed; "Race", Culture and Difference by James Donald, Ali Rattansi.» *Faminist Review*, 102-106.
- Midtbøen, Arnfinn H. 2021. «Strukturell rasisme i en strukturelt inkluderende velferdsstat?» *Tidsskrift for samfunnsforskning*, Jan: 106-115.

- Midtbøen, Arnfinn H., og Lincoln Quillian. 2021. «Forbigående fenomen eller permanent virkelighet? Etnisk diskriminering i arbeidsmarkedet på tvers av tid, steed og generasjoner.» *Søkelys på arbeidslivet*, 2 Desember: 182-196.
- Myhre, Jan Eivind, og Marianne Tønnessen. 2021. *Innvandring*. 19 mai. Funnet juni 2021. <https://snl.no/innvandring>.
- Nadim, Marjan. 2015. «Generalisering og bruken av analytiske kategorier i kvalitativ forskning.» *Sosiologisk tidsskrift*, 16 September: 129-148.
- NESH. 2018. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Funnet Mai 2021. <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi/>.
2021. *Hev stemmen*. Regissert av Nrk.Hentet fra tv.nrk.no august 2021
- Orupabo, Julia. 2021. «Spranget fra hvem som er rasist, til når, hvor og hvordan.» *Tidsskrift for samfunnsforskning*, Jan: 116-120.
- Poliakov, Léon, Christian Delacampagne, og Patrick Girard. 1978. *Rasisme*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Ramos, Alice, Cicero Roberto, og Jorge Vala. 2019. «The impact of biological and cultural racism on attitudes towards immigrants and immigration public policies.» *Journal of Ethic and Migration Studies*, 22 Februar: 574-592.
- Rose, Tricia. 2013. «PUBLIC TALES WAG THE DOG: Telling Stories about Structural Racism in the Post-Civil Rights Era.» *Scholarly Journal*, 447-469.
- sentralbyrå, Statistisk. Sist oppdatert 1.kvartal 2022. *Kommune: Bamble (Vestfold og Telemark)*. Funnet Mai 2022. <https://www.ssb.no/kommunefakta/bamble>.
- . Sist oppdatert 1.kvartal 2022. *Kommune: Midt-Telemark (Vestfold og Telemark)*. Funnet Mai 2022. <https://www.ssb.no/kommunefakta/midt-telemark>.
- . Sist oppdatert 1.kvartal 2022. *Kommune: Nome (Vestfold og Telemark)*. Funnet Mai 2022. <https://www.ssb.no/kommunefakta/nome>.
- . Sist oppdatert 1.kvartal 2022. *Kommune: Porsgrunn (Vestfold og Telemark)*. Funnet Mai 2022. <https://www.ssb.no/kommunefakta/porsgrunn>.
- . Sist oppdatert 1.kvartal 2022. *Kommune: Skien (Vestfold og Telemark)*. Funnet Mai 2022. <https://www.ssb.no/kommunefakta/skien>.
- Skorgen, Torgeir, Ingunn Ikdahl, og Mikkel Berg-Nodlie. 2021. «rasisme.» *Store norske leksikon*. 24 august. Funnet november 2021. <https://snl.no/rasisme>.

- Språkrådet. 2022. *Bruk av ordet "neger"*. 12 04. Funnet 04 2022.
<https://www.sprakradet.no/svardatabase/sporsmal-og-svar/neger/>.
- Strømstø, Mette. 2019. «All people living in Norway could become Norwegian»: How ordinary people blur the boundaries of nationhood.» *Ethnicities*, 1138-1157.
- Thorsen, Tom Erik. 2021. *Innvandremiljøet framstår som mer krenket enn løsningsorientert. Slik kan det ikke være*. 04 Januar. Funnet juni 2021.
<https://www.varden.no/meninger/innvandremiljoet-framstar-som-mer-krenket-enn-losningsorientert-slik-kan-det-ikke-vaere/>.
- Tjora, Aksel. 2012. «Analyse av kvalitative data.» I *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*, av Aksel Tjora, 174-195. Oslo: Gyldendal akademisk.
- UiO. 2021. *Lagringsguiden*. 11 mai. Funnet juni 2021.
<https://www.uio.no/tjenester/it/sikkerhet/isis/tillegg/lagringsguide.html>.
- Vassenden, Anders. 2010. «Untangling the different components of Norwegianness.» *Nations and nationalism*, 734-752.
- Vestfold og Telemark fylkeskommune. 2021. *Innvandrere og integrering*. 23 April. Funnet Juni 2021. <https://www.vtfk.no/meny/om-regionen/analyse/integrering/>.
- Wig, Tore. 2021. «Strukturell rasisme: et statsvitenskapelig perspektiv.» *Tidsskrift for samfunnsforskning (Volum 62)*, Jan: 121-127.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt

7 Vedlegg

Det er her lagt ved intervjuguiden for dybdeintervjuene og fokusgruppene, men også informasjonsskrivet som ble tildelt informantene.

1.1 Intervjuguide til dybdeintervjuene

Rød skrift er for påminnelser til intervjuer under intervjuet.

Litt løs prat, velkommen

Signering av informert samtykke

Kort presentasjon av intervjuer

Start av intervju og diktafon:

Først vil jeg gjerne snakke litt om deg, og da begynner vi med noen veldig enkle spørsmål

Generell informasjon

- Alder:
- Bosted
- Fødeland:
  - o Om annet enn Norge, spør når informant bosatte seg i Norge
- Foreldrenes fødeland:

Litt om informant

Kan du fortelle meg litt om deg selv?

- En vanlig dag for informant, kan velge mellom ukedag eller helg
- Hvilke planer har du for fremtiden din?
- Hva er du opptatt av å få til?

Andre sine forventninger (Generelt)

La oss snakke litt om andre sine forventninger, med forventninger mener jeg hva du tenker at andre tror du kommer til å få til eller om de har noen fordommer eller antakelser om hvem du skal eller kommer til å være. Jeg ønsker at du tenker over dette i forhold til en sosial kontekst, altså på fest, i vennegjengen eller mindre personlig som på gaten, butikken eller bussen, men om du ønsker å snakke om noe annet sted, så er det også helt greit.

«Andre» er for øyeblikket mer generelt og hva du tenker umiddelbart.

Kan du fortelle meg om hvordan du ønsker at andre skal oppfatte deg?

- Hva ønsker du at andre skal forvente seg av deg?
- Hva tror du andre forventer av deg?
- Samsvar mellom egne og andres forventninger; Blir du oppfattet slik du ønsker at andre skal oppfatte deg?
- **Husk eksempel på situasjoner og oppfølgingsspørsmål**

Familie, venner og bekjente sine forventninger (Spesifisering)

- **(Mal for spørsmålene: Hvordan oppfatter ... deg, hva tror du de forventer seg av deg?)**
- Familiens forventninger
- Venners forventninger
- Bekjentes forventninger
- Og hva med fremmede, de du møter på bussen, på butikken eller lignende, hva tror du de forventer av deg?
  - o Hvilken oppfattelse tror du de har av deg? **Hjelpestikkord: i forhold til dine venner f.eks.**
  - o Tror du de har noen fordommer rettet mot deg, før de har møtt deg, fordi du tilhører en minoritetsgruppe?

Nasjonalitet

Du er født i Norge, men har foreldre fra ..., hvordan oppleves det å ha en minoritetsbakgrunn i Norge?

- Identifisering med det norske versus somaliske/eritreiske/latin amerikanske
- Hvorfor er det slik at du identifiserer deg mest med den (nasjonalitet) kulturen?
  - o Hvordan ønsker du å kombinere det norske og (nasjonalitet)
  - o Kan du fortelle meg om hvordan du ønsker å kunne kombinere det norske og (nasjonalitet)?
- Valgfrihet til å kunne kombinere kulturer
- Hvordan oppleves det å være norsk for deg?
- Hvordan oppleves det å være (nasjonalitet) for deg?
- Korrespons mellom følelsen av norskhet og andres oppfattelse av deg som norsk
- Kan du gi meg et eksempel på en situasjon hvor det har vært forventet at du skal være mer somalisk eller mer norsk enn du føler deg?
- Hvordan oppleves det?

- Sosial kontakt: Opplevelse av å måtte dempe ned en av to nasjonaliteter, hvilke situasjoner, hvorfor, oppleves ofte?

Opplevelser av hverdagsrasisme

Når jeg sier ordet «hverdagsrasisme», hva tenker du da?

- Egne opplevelser med hverdagsrasisme
- **Følg opp!**
- Et spørsmål har fått mye oppmerksomhet i media: «hvor kommer du egentlig fra?», har du opplevd å få det spørsmålet?
  - o Om ja: FØLG OPP med hvordan spørsmål (hvilken situasjon var dette i, hvordan opplevdes det, fortell mer om dette) *Hvor ofte?*
  - o Om nei: Følg opp med tanker rundt spørsmålet.
- Hvordan oppfatter du det spørsmålet og hvilken effekt tror du at det kan ha?

Har du noen gang opplevd en ubehagelig situasjon pga. din somaliske/eritreiske/latin amerikansk bakgrunn? Som f.eks. kommentarer eller blikk.

- OM JA:
Fortell mer
Hvordan opplevde du det
Hvor/hvilken situasjon
Med hvem
Kunne det ha skjedd i en annen situasjon
Hvor ofte
- OM NEI:
Så bra, hvorfor er det slik tror du?
Tror du det hadde vært annerledes om du hadde vært i et annet miljø eller bodd i en annen by?

KUN OM INFORMANT HAR OPPLEVD EN STOR GRAD AV RASISME: Nå kommer jeg til å spørre veldig direkte, jeg ønsker at du skal svare så åpent som du føler deg komfortabel med.

- Føler du at hverdagsrasisme har påvirket hvem du er?
- Eller at disse opplevelsene har endret dine ambisjoner for livet ditt?

Synlighet og usynlighet

Opplevelse av å noen ganger være ekstra synlig?

- Oppfølgingsspørsmål til uttalelser

Opplevelse av å noen ganger være ekstra usynlig?

- Oppfølgingsspørsmål til uttalelser

Norsk med minoritetsbakgrunn i Bø og Skien

Hvordan er det å være norsk, men også somalisk i Bø/Skien?

- Hvordan er din opplevelse av befolkningen i Bø/Skien når det kommer til åpenhet for et multikulturelt samfunn, altså at folk er forskjellige?
  - o Hvorfor opplever du det slik?
  - o Hvorfor tror du befolkningen er åpne/lukket for forskjell?
- Er det noe du gjør for å uttrykke din minoritetsbakgrunn som for eksempel klær, symboler, smykker eller væremåte? Kan du fortelle mer om det?
- Opplever du at du blir/hadde blitt mer eller mindre synlig med disse tingene?
  - o Hvorfor opplever du det slik?
  - o Er det for eksempel enkelte klesplagg som er vanlig å bruke i (Land) som du tror hadde vært fint å bruke her også (I Bø/Skien)?
  - o Eventuelt om det noe du føler du absolutt ikke kunne brukt her (I Bø/Skien)?

Avslutningsvis, et litt morsomt og helt åpent spørsmål for refleksjon, i en helt ideell verden hvor alle hadde fått lov til å være akkurat hvem de ville, hvem hadde du vært da?

Er det noe du ønsker å tilføye til det vi har snakket om i dag? Som du syntes er viktig å trekke frem i diskusjonen om hverdagsrasisme i mer rurale strøk?

1.2 Intervjuguide til fokusgrupper

(Hovedspørsmålene er i fet skrift, mens hjelpespørsmål er i vanlig skrift)

Introduksjon av intervjuer.

Forsikre om at alle har lest og skrevet under på informasjonsskriv, samle inn

* Da starter jeg diktafonen*

I denne gruppesamtalen vil jeg be dere om å ta stilling til ulike begreper og utsagn. Gjerne svar så oppriktig som mulig og diskuter gjerne med hverandre som gruppe.

Oppvarming

Ta en runde på: Hvem er du? Hvor er du fra, alder, kort om deg selv.

Hva er dine drømmer for ditt liv?

Hva betyr begrepet hverdagsrasisme for dere?

- Hjelpesetninger for intervjuer
- Hva tenker dere på når dere hører begrepet
- Hvor har dere lært om hverdagsrasisme?
- Har dere noen gang lagt merke til at hverdagsrasisme har skjedd nær dere?
- Eller at dere har hørt om at det har skjedd noen?
- Når vi snakker om at hverdagsrasisme skjer, hvordan tenker dere at det foregår?
- **Nøkkelbegreper: Hvor, hvordan og hvorfor skjer hverdagsrasisme**

Hva vil det si å være norsk?

Hva skal til for å bli beregnet som norsk? Og er det et mål tenker dere?

(Snakk om dette om relevant og naturlig) Hva vil begrepet flerkulturelt samfunn si for dere?

- Hjelpesetninger for intervjuer
- Hva tenker dere på når dere hører begrepet?
  - Tenker dere på alle som likeverdige?
    - o Hvorfor/Hvorfor ikke?
- Hvor mye tenker dere på at vi har flere kulturer i Norge?

- Er det noe dere tenker over hver dag?
- Tenker dere at vi trenger å skille mellom etnisk norske og flerkulturelle?
  - o Hvorfor/Hvorfor ikke?
- Er det noen dere tenker på som mer eller mindre norske enn andre? Hvorfor?

Hvordan tror dere det er å ha en minoritetsbakgrunn i Telemark?

Hjelpesetninger for intervjuer

- Enkelt eller vanskelig?
- Kjenner dere noen med en annen kultur enn deres egen?
  - o Er dere obs på noe spesielt når dere er med dem eller tenker dere ikke over det?
- Er det noen spesielle situasjoner dere tenker det kan være vanskelig å ha en minoritetsbakgrunn i Telemark?
- Hvordan er deres opplevelse av befolkningen i Telemark når det kommer til åpenhet for et flerkulturelt samfunn, altså at folk er forskjellige?
  - o Hvorfor opplever du det slik?
  - o Hvorfor tror dere befolkningen er åpne/lukket for forskjell?

Avslutning

Vi begynte å snakke om hvilke drømmer dere har for deres liv, tror dere at hvilken hudfarge dere hadde hatt ville hatt noe å si for om dere klarer å oppnå de drømmene eller ikke?

Er det noe mer dere ønsker å tilføye til det vi har snakket om i dag?

1.3 Informasjonsskriv for dybdeintervjuene

Vil du delta i forskningsprosjektet
«Hvor kommer du «egentlig» fra?»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt som handler om hverdagsrasisme blant unge i Telemark. Formålet med prosjektet er å undersøke opplevelsene av hverdagsrasisme blant unge med minoritetsbakgrunn, og oppfattelsene av hverdagsrasisme blant unge på siste året på videregående skole. Jeg inviterer dermed deg til en samtale for å snakke om dine opplevelser av å være norsk med minoritetsbakgrunn i Telemark. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I dette forskningsprosjektet vil vi snakke om rasisme som kommer til uttrykk blant fremmede og venner, i det sosiale rom, med mindre kommentarer og hendelser som for eksempel: «hvor kommer du «egentlig» fra?», som har fått mye oppmerksomhet under Black Lives Matters bevegelsen i Norge. Ved å takke ja til deltakelse i denne studien, takker du ja til en samtale hvor vi kommer til å snakke litt om deg, hvordan du ønsker å bli oppfattet og om du har opplevd rasistiske kommentarer eller bemerkelser som har gjort det vanskelig for deg å være norsk og somalisk, eritreisk eller latin amerikansk. Under intervjuet kan du få spørsmål som: «Blir du oppfattet slik du ønsker at andre skal oppfatte deg?» og spørsmål om opplevelser av hverdagsrasisme. Samtalene vil bli tatt opp med en egen diktafon (opptak av lyd) til formålet, for deretter å bli skrevet inn på PC i tekstform. Du vil bli anonymisert og dine fortellinger/oplevelser vil bli behandlet konfidensielt på et trygt digitalt rom.

Forskningsprosjektet er en individuell masteroppgave, det er dermed kun jeg som kommer til å ha tilgang til din kontaktinformasjon og behandle det som blir sagt. Anonymiserte uttalelser i tekstform og analyse vil bli rådført med prosjektveileder Aaron Ponce, postdoktor ved Universitet i Oslo.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Masteroppgaven vil bli utført med tilhørighet til Universitet i Oslo. Susanne G. Apalnes er ansvarlig student for prosjektet, og Aaron Ponce er ansvarlig veileder.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du har blitt kontaktet fordi du oppfyller de kriteriene som er satt for forskningsprosjektet. Til denne studien vil unge med somalisk, eritreisk eller latin amerikansk bakgrunn i alderen 18-25 år som er bosatt i Telemark bli kontaktet. Jeg har kommet i kontakt med deg gjennom din tilknytning en lokal videregående skole, en frivillig organisasjon eller sosiale medier. Totalt kommer 5 personer til å bli kontaktet, men også 3-5 gruppesamtaler fra elever på siste året på videregående skole.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet vil det innebære en samtale/et intervju hvor vi kommer til å snakke om identitet, rasisme og opplevelsen av å være multikulturell i Telemark. Det vil ta deg opptil 60 minutter. Jeg tar lydopptak og notater fra intervjuet, og dine opplysninger vil i etterkant av intervjuet bli behandlet konfidensielt og ditt navn vil bli anonymisert. Ved spørsmål kontakt meg med kontaktinformasjonen nedenfor.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Du stilles også fritt til å unngå å svare på spørsmål som blir stilt, om du opplever dem som ubehagelige. Da går vi videre til neste spørsmål.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil kun være jeg Susanne G. Apalnes som har tilgang til dine personopplysninger. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med et pseudonym, altså et annet navn enn ditt eget. Opplysningene vil også bli lagret på et datalagringshotell med ekstra sikkerhet, en tjeneste levert av Universitet i Oslo.

Ferdig analyse av uttalelser vil bli publisert på bibliotek-tjenesten duo.uio.no som er en samling av masteroppgaver tilknyttet Universitet i Oslo. Ved eventuelle andre publikasjoner vil du bli kontaktet for godkjenning.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 31. desember 2022. Personopplysninger, uttalelser i tekstform og opptak vil bli slettet ved prosjektslutt.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Oslo har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:
innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
å få slettet personopplysninger om deg
å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Universitetet i Oslo ved prosjektveileder Aaron Ponce (faglig veileder for prosjektet)

aaron.ponce@sosgeo.uio.no / +47 948 99 036 eller Susanne G. Apalnes (student)

susanne.apalnes@hotmail.no / +47 404 94 789

Personvernombud ved UiO: Roger Markgraf-Bye.

Personvernombudet kan nås via e-post: personvernombud@uio.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:
NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Aaron Ponce
(Veileder) (Student)

Susanne G. Apalnes

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Hvor kommer du «egentlig» fra?»*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i et intervju/samtale en til en
at samtalen vil bli tatt opp med en diktafon (opptak av lyd)

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

1.3 Informasjonsskriv for fokusgruppene

Vil du delta i forskningsprosjektet *«Hvor kommer du «egentlig» fra?»?*

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt som handler om hverdagsrasisme blant unge i Telemark. Formålet med prosjektet er å undersøke opplevelsene av hverdagsrasisme blant unge med minoritetsbakgrunn, og oppfattelsene av hverdagsrasisme blant unge som representerer majoritetsbefolkningen i Telemark. Jeg inviterer dermed deg til en gruppesamtale for å snakke om dine oppfattelser av hverdagsrasisme i Telemark. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I dette forskningsprosjektet vil vi snakke om hva dere tenker på når dere hører ordet hverdagsrasisme og hvordan vi forholder oss til et flerkulturelt samfunn i Telemark. Rasismen det er snakk om i dette tilfellet er de kommentarer, blikk og hendelser som kommer til uttrykk blant fremmede og venner, i det sosiale rom. Det handler om kommentarer og hendelser som skaper en adskillelse mellom majoritet og minoritet, som for eksempel: «hvor kommer du «egentlig» fra?», som har fått mye oppmerksomhet under Black Lives Matters bevegelsen i Norge. Ved å takke ja til deltakelse i denne studien, takker du ja til en gruppesamtale hvor vi skal snakke om hva hverdagsrasisme betyr for dere og mangfold i Telemark. Under gruppesamtalen kan dere få spørsmål som: «Når vi snakker om at hverdagsrasisme skjer, hvordan tenker dere at det foregår?» og «hvordan tror dere det er å ha en minoritetsbakgrunn i Telemark?». Samtalene vil bli tatt opp med en egen diktafon (opptak av lyd) til formålet, for deretter å bli skrevet inn på PC i tekstform. Du vil bli anonymisert og dine uttalelser vil bli behandlet konfidensielt på et trygt digitalt rom. Forskningsprosjektet er en individuell masteroppgave, det er dermed kun jeg som kommer til å ha tilgang til din kontaktinformasjon og behandle det som blir sagt. Anonymiserte uttalelser i tekstform og analyse vil bli rådført med prosjektveileder Aaron Ponce, postdoktor ved Universitet i Oslo.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Masteroppgaven vil bli utført med tilhørighet til Universitet i Oslo. Susanne G. Apalnes er ansvarlig student for prosjektet, og Aaron Ponce er ansvarlig veileder.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du har blitt kontaktet fordi du oppfyller de kriteriene som er satt for forskningsprosjektet. Til denne studien vil unge nordmenn med somalisk og eritreisk bakgrunn i alderen 18-25 år som er bosatt i Telemark bli kontaktet for personlige intervju. Denne gruppen representerer den unge befolkningen med minoritetsbakgrunn. Til denne studien vil også elever på siste året ved videregående skoler i Telemark bli kontaktet for gruppeintervju, denne gruppen representerer den generelle unge befolkningen. Det er siste nevnte dette skrivet gjelder. Jeg har kommet i kontakt med deg gjennom din tilknytning til en lokal videregående skole. Jeg ønsker å få samlet 3-5 grupper fra ulike videregående skoler, i utgangspunktet vil det være en gruppe fra hver skole.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet vil det innebære en gruppesamtale med 4-7 andre elever på din skole, formålet med denne samtalen er å diskutere deres perspektiver og oppfattelser av ulike temaer. Temaene som kommer til å bli diskutert er hverdagsrasisme og mangfold i Telemark. Avslutningsvis vil vi drøfte deres tanker rundt et utsagn om at «alle kan være rasister, ubevisst». Formålet er ikke å «ta noen» for deres meninger, men heller undersøke deres perspektiver på temaene. Det vil ta deg opptil 60 minutter. Jeg tar lydopptak fra gruppesamtalen, og dine opplysninger vil i etterkant av intervjuet bli behandlet konfidensielt og ditt navn vil bli anonymisert. Ved spørsmål kontakt meg med kontaktinformasjonen nedenfor.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil kun være jeg Susanne G. Apalnes som har tilgang til dine personopplysninger. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med et pseudonym, altså et annet navn enn ditt

eget. Opplysningene vil også bli lagret på et datalagringshotell med ekstra sikkerhet, en tjeneste levert av Universitet i Oslo.

Ferdig analyse av uttalelser vil bli publisert på bibliotek-tjenesten duo.uio.no som er en samling av masteroppgaver tilknyttet Universitet i Oslo. Ved eventuelle andre publikasjoner vil du bli kontaktet for godkjenning.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 31. desember. 2022. Personopplysninger, uttalelser i tekstform og opptak vil bli slettet ved prosjektslutt.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Oslo har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene

å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende

å få slettet personopplysninger om deg

å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Universitetet i Oslo ved prosjektveileder Aaron Ponce (faglig veileder for prosjektet)

aaron.ponce@sosgeo.uio.no / +47 948 99 036 eller Susanne G. Apalnes (student)

susanne.apalnes@hotmail.no / +47 404 94 789

Personvernombud ved UiO: Roger Markgraf-Bye.

Personvernombudet kan nås via e-post: personvernombud@uio.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:
NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på
telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Aaron Ponce

(Veileder) (Student)

Susanne G. Apalnes

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Hvor kommer du «egentlig» fra?*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i et intervju/samtale en til en
at samtalen vil bli tatt opp med en diktafon (opptak av lyd)

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)